

Atatürk Dergisi

Journal of Atatürk

Official Journal of Atatürk University Graduate School of Atatürk Principles and Revolution History

Cilt / Volume 13 • Sayı / Issue 2 • Aralık / December 2024

EISSN 3062-0929

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad>

Atatürk Dergisi

Journal of Atatürk

CHIEF EDITOR / BAŞ EDITÖR

S. Esin DAYI

Department of History, Atatürk University, Institute of Atatürk Principles and History of Turkish Revolution, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

ASSOCIATE EDITORS / YARDIMCI EDITÖRLER

İsmail EYYÜPOĞLU

Department of History of the Republic of Turkey, Atatürk University, Faculty of Literature, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Erzurum, Türkiye

Asaf ÖZKAN

Department of History, Atatürk University, Institute of Atatürk Principles and History of Turkish Revolution, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

STATISTICS EDITOR / İSTATİSTİK EDITÖRÜ

Mehmet Suphi ÖZÇOMAK

Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Econometrics, Statistics, Erzurum, Turkey
İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri, İstatistik Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye

FOREIGN LANGUAGE EDITOR / YABANCI DİL EDITÖRÜ

Tevfik DARIYEMEZ

Faculty of Letters, Atatürk University, English Language and Literature, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

EDITORIAL BOARD / YAYIN KURULU

Erdal AYDOĞAN

Department of History, Atatürk University, Institute of Atatürk Principles and History of Turkish Revolution, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

Mustafa BUDAK

Department of Atatürk Principles and History of Revolution, İstanbul University, Institute of Atatürk Principles and History of Revolution, İstanbul, Turkey
İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye

Ömer ERDEN

Department of History of the Republic of Turkey
Ordu University, Faculty of Science Literature, Ordu, Turkey
Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Ordu, Türkiye

Hüseyin KALEMLİ

Department of History of the Republic of Turkey, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Science Literature, Nevşehir, Turkey
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Nevşehir, Türkiye

Zafer KOYLU

Department of History of the Republic of Turkey, Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Arts and Sciences, Eskişehir, Turkey
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Nuri KÖSTÜKLÜ

Department of History Education, Necmettin Erbakan University, Faculty of Ahmet Keleşoğlu Education, Konya, Turkey
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye

Tuncay ÖĞÜN

Department of Contemporary History, Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Literature, Muğla, Turkey
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yakın Çağ Tarihi Bölümü, Muğla, Türkiye

Makbule SARIKAYA

Department of History of the Republic of Turkey, Ardahan University, Faculty of Humanities and Literature, Ardahan, Turkey
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Ardahan, Türkiye

Serpil SÜRMEİ

Department of Mathematics and Science Education, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Education, Samsun, Turkey
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Samsun, Türkiye

Enis ŞAHİN

Department of History, Sakarya University, Faculty of Science Literature, Sakarya, Turkey
Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya, Türkiye

Orhan TURAN

Department of History, Batman University, Faculty of Science Literature, Batman, Turkey
Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Batman, Türkiye

Selçuk URAL

Department of History of the Republic of Turkey, Kars Kafkas University, Faculty of Science and Literature, Kars, Turkey
Kars Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü, Kars, Türkiye

Atatürk Dergisi

Journal of Atatürk

AIMS AND SCOPE

Journal of Atatürk is a peer-reviewed, open-access, online-only publication issued by Atatürk University. The journal is released biannually in both English and Turkish, with issues published in June and December.

JOURNAL HISTORY

As of 2000, the journal has changed its title to Journal of Atatürk.

Previous Title (1978-1999)

Institute of Atatürk Principles and History of Turkish Revolution

Current Title (2000-)

Journal of Atatürk
EISSN: 3062-0929

Journal of Atatürk is indexed in ERIH PLUS, EBSCO and China National Knowledge Infrastructure (CNKI).

The Journal of Atatürk aims to significantly contribute to the academic discourse by publishing manuscripts of the utmost scientific caliber that revolve around Atatürk's principles and reforms. The journal's content encompasses original articles and reviews that adhere to ethical guidelines.

The journal's scope is comprehensive and includes an in-depth exploration of the reforms enacted by Mustafa Kemal Atatürk, among other subjects. This investigation extends to the societal, political, military, economic, and cultural factors that facilitated these reforms, all of which are analyzed through historical scientific methods.

The primary audience for this journal comprises researchers specializing in Mustafa Kemal Atatürk's principles and reforms, as well as both amateur and professional individuals engaged in this domain. It also welcomes anyone with an interest in this field.

Disclaimer

The statements or opinions expressed in the manuscripts published in the journal reflect the views of the author(s) and not the views of the editors, editorial board, and/or publisher. The editors, editorial board, and publisher are not responsible for the content of the manuscripts and do not necessarily endorse the views expressed in them. It is the responsibility of the authors to ensure that their work is accurate and well-researched, and the views expressed in their manuscripts are their own. The editors, editorial board, and publisher simply provide a platform for the authors to share their work with the scientific community.

Open Access Statement

Journal of Atatürk is an open access publication.

Starting on 2022 July, all content published in the journal is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY-NC) 4.0 International License which allows third parties to use the content for non-commercial purposes as long as they give credit to the original work. This license allows for the content to be shared and adapted for non-commercial purposes, promoting the dissemination and use of the research published in the journal.

The content published before 2022 July was licensed under a traditional copyright, but the archive is still available for free access.

You can find the current version of the Instructions to Authors at <https://dergipark.org.tr/en/pub/atauniad/writing-rules>.

Contact (Editor in Chief) / İletişim (Baş Editör)

S. Esin DAYI

Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü,
Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

✉ edayi@atauni.edu.tr

✉ atailens@atauni.edu.tr

🌐 <https://dergipark.org.tr/pub/atauniad>

☎ + 0442 2314463

Contact (Publisher) / İletişim (Yayıncı)

Atatürk University

Atatürk University, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü 25240 Erzurum, Türkiye

✉ ataunijournals@atauni.edu.tr

🌐 <https://bilimseldergiler.atauni.edu.tr>

☎ +90 442 231 15 16

Atatürk Dergisi

Journal of Atatürk

AMAÇ VE KAPSAM

Atatürk Dergisi, hakemli, açık erişimli ve yalnızca çevrimiçi olarak Atatürk Üniversitesi tarafından yayınlanan bir dergidir.

Atatürk Dergisi, Haziran ve Aralık aylarında, İngilizce ve Türkçe olarak yılda iki kez yayınlanan bir dergidir.

Dergi Tarihçesi

2000 yılından itibaren dergi adını "Atatürk Dergisi" olarak değiştirmiştir.

Önceki Adı (1978-1999)

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi

Mevcut Adı (2000-...)

Journal of Atatürk

E-ISSN: 3062-0929

Atatürk Dergisi, ERIH PLUS, EBSCO ve China National Knowledge Infrastructure (CNKI) tarafından indekslenmektedir.

Journal of Atatürk, Atatürk'ün prensipleri ve reformları etrafında dönen yazıları en üst düzeyde bilimsel kalitede yayınlamak için akademik tartışmaya önemli katkılar sağlamayı amaçlamaktadır. Derginin içeriği, etik kurallara uygun özgün makaleleri ve derlemeleri kapsar.

Derginin kapsamı oldukça geniş olup Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği reformların yanı sıra farklı konuları da içerir. Bu inceleme, bu reformları kolaylaştıran toplumsal, siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel faktörleri derinlemesine ele alır; hepsi tarihsel bilimsel yöntemlerle analiz edilir.

Bu derginin temel hedef kitleleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün prensipleri ve reformları konusunda uzmanlaşmış araştırmacılar ile bu alanda amatör veya profesyonel olarak faaliyet gösteren bireylerden oluşmaktadır. Aynı zamanda bu alana ilgi duyan herkesi de içtenlikle karşılamaktadır.

Sorumluluk Reddi

Dergide yayınlanan makalelerde kibeyan veya görüşler sadece yazar(lar)ın görüşleridir ve editörler, yayın kurulu ve/veya yayıncının görüşlerini yansıtmamaktadır. Editörler, yayın kurulu ve yayıncı, makalelerin içeriğinden sorumlu değildir ve bu makalelerde ifade edilen görüşlere katılmaz. Yazarların çalışmalarının doğru ve iyi araştırılmış olduğunu ve makalelerinde ifade edilen görüşlerin kendi görüşleri olduğunu sağlamak yazarların sorumluluğundadır. Editörler, yayın kurulu ve yayıncı, yazarlara çalışmalarını bilimsel toplulukla paylaşmaları için bir platform sağlamaktadır.

Açık Erişim Politikası

Atatürk Dergisi açık erişimli bir yayındır.

Temmuz 2022 ayından itibaren dergide yayınlanacak tüm içerik, Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY-NC) 4.0 International License lisansı ile yayınlanmaktadır. Bu lisans, içeriğin ticari olmayan amaçlarla paylaşılmasını ve adapte edilmesini sağlayarak dergide yayınlanan araştırmaların yayılmasını ve kullanılmasını teşvik eder. 2022 Temmuz ayından önce yayınlanan içerikler geleneksel telif hakkı kapsamında lisanslanmıştır, ancak arşiv ücretsiz erişime açıktır.

Yazarlara Bilgi'nin güncel versiyonuna <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad/writing-rules> adresinden ulaşabilirsiniz.

Contact (Editor in Chief) / İletişim (Baş Editör)

S. Esin DAYI

Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

✉ edayi@atauni.edu.tr

✉ atailens@atauni.edu.tr

🌐 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad>

☎ + 0442 2314463

Contact (Publisher) / İletişim (Yayıncı)

Atatürk University

Atatürk University, Erzurum, Turkey
Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü 25240 Erzurum, Türkiye

✉ ataunijournals@atauni.edu.tr

🌐 <https://bilimseldergiler.atauni.edu.tr>

☎ +90 442 231 15 16

Atatürk Dergisi

Journal of Atatürk

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

RESEARCH ARTICLES / ARAŞTIRMA MAKALELERİ

- 48** *Examining the Claims about the Relationship Between the Holocaust, and the Armenian Deportation*
Holokost ile Ermeni Tehciri Arasındaki İlişki Hakkında İddialarının İncelenmesi
Murat KÖYLÜ
- 61** *Atatürk Dönemi Nüfus Politikası Çerçevesinde 1927 ve 1935 Nüfus Sayımlarının Karşılaştırmalı Analizi*
In the Framework of Population Policy during the Atatürk Period a Comparative Analysis of 1927 and 1935 Population Censuses
Enes Mert DEMİR
- 76** *1 Mayıs 1977 Olaylarının Basın Üzerinden Değerlendirilmesi*
Evaluation of May 1, 1977 Events through the Press
Tuba ÖZHAZİNEDAR

Examining the Claims about the Relationship Between the Holocaust, and the Armenian Deportation

Holokost ile Ermeni Tehciri Arasındaki İlişki Hakkında İddialarının İncelenmesi

Murat KÖYLÜ

Vocational School of Çağ University Mersin,
Türkiye

Geliş Tarihi/Received 25.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted 19.11.2024
Yayın Tarihi/Publication 05.12.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Murat KÖYLÜ
muratkoylu@cag.edu.tr

Cite this article: Köylü, M. (2024). Examining the Claims about the Relationship Between the Holocaust, and the Armenian Deportation. *Journal of Atatürk*, 13(2), 48-60.

Atıf: Köylü, M. (2024). Holokost ile Ermeni Tehciri Arasındaki İlişki Hakkında İddialarının İncelenmesi. *Atatürk Dergisi*, 13(2), 48-60.

ABSTRACT

It has been debated whether Mustafa Kemal Atatürk was taken as a role model in the reconstruction process of Germany under the leadership of Adolf Hitler, which lost the First World War and tried to be destroyed by the heavy economic sanctions of the Treaty of Versailles. Immediately after Stefan Ihrig, who is at the center of these debates and who received his Ph.D. degree in 2014 for his doctoral dissertation "Nazi Perceptions of the New Turkey, 1919-1945", published his dissertation as a book titled "Atatürk in the Nazi Imagination" by Harvard University Press, columnists of some newspapers published in Turkey, criticized Mustafa Kemal Atatürk, who was founded in the 1920s and came to power from 1933 until the end of World War II. The book began to focus on how Atatürk and the newly established Turkish Republic were portrayed in the newspapers and speeches of politicians close to the Nazi Party, which was founded in the 1920s and remained in power from 1933 until the end of World War II. In particular, the book attempted to establish a similarity between the Armenian deportation and the Holocaust, and in order to strengthen the "so-called Armenian Genocide" allegations, some media outlets supporting the Armenian allegations began to support the book. The aim of this study is to discuss the claims of Stefan Ihrig, who tries to establish similarities between the "so-called Armenian Genocide" and the "holocaust", between Gazi Mustafa Kemal Atatürk, who fought the holiest struggle in world history for the construction of a modern nation together with the Turkish Nation, and Hitler and the Nazis, who committed the greatest genocide in world history.

Keyword: Holokost, Atatürk, Hitler, Ermeni Tehciri

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden ve Versay Antlaşması'nın ağır ekonomik yaptırımlarıyla yok edilmeye çalışılan Almanya'nın, Adolf Hitler liderliğindeki yeniden inşa sürecinde Mustafa Kemal Atatürk'ün rol model olarak alınıp alınmadığı tartışılmaktadır. Bu tartışmaların odağında olan ve 2014 yılında "Nazi Perceptions of the New Turkey, 1919-1945" adlı doktora teziyle Ph.D. unvanı alan Stefan Ihrig'in tezi, "Atatürk in the Nazi Imagination" adıyla Kitap olarak Harvard University Press tarafından yayımlandıktan hemen sonra Türkiye'de yayınlanan bazı gazetelerin köşe yazarları, 1920'lerde kurulan ve 1933'ten başlayarak II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar iktidarda kalan Nazi Partisi'ne yakın gazetelerinde ve partideki siyasetçilerin konuşmalarında, Atatürk'ün ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl resmedildiğine odaklandığı anlatılmaya başlandı. Özellikle Ermeni tehciri ile Holokost arasında benzerlik kurulmaya çalışılan kitap, "Sözde Ermeni Soykırımı" iddialarını güçlendirmek için Ermeni iddialarını destekleyen bazı basın yayın organlarını da sahiplenerek desteklenmeye başlanmıştır. Çalışmanın amacı, dünya tarihine modern bir ulus inşası için tarihin gördüğü en kutsal mücadeleyi Türk Milleti ile birlikte veren Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile yine dünya tarihinin en büyük soykırımını gerçekleştiren Hitler ve Nazileri, "Sözde Ermeni Soykırımı" ile "Holokost" arasında benzerlikler kurmaya çalışan Stefan Ihrig'in iddialarını tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Holokost, Atatürk, Hitler, Ermeni Tehciri

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Introduction

The First World War was one of the greatest disasters the world had ever seen, characterized not by its causes but by its consequences. The victors usurped the sovereignty, future, and territorial integrity of the vanquished through colonialist and economic agreements signed at the end of the war, signaling a new struggle for the vanquished. The Mudros Armistice signed by the rulers of the Ottoman Empire at the end of the First World War showed that the future of the Turkish Nation, which was left at the mercy of the victorious states, was dragged into great poverty, and uncertainty.

On the other hand, the Treaty of Versailles, signed by Germany at the end of the war and described by Adolf Hitler as “an instrument of immeasurable cruelty, oppression and shameful infamy (Hitler, 2017, p. 645)”; “... in the hands of a wise government that wanted to take advantage of it, it could serve as a whip to arouse the reactions of the nation... (Hitler, 2017, p. 645)” he sees it as a triggering tool to mobilize the German people.

In his book *Mein Kampf*, written in 1923, Hitler mentions three dangers and areas of struggle that threaten the future of the German people. The first of these is the Treaty of Versailles. The Treaty states that with the destruction of the German Army, the security of the German people has disappeared. He states that in order for Germany to regain its former power, it must fight with a strong military presence. The second is the “German Jews”, which he defines as the internal enemy that he thinks is destroying the German economy, and finally the destruction caused by Bolshevism. He expressed his thoughts on this issue as follows:

“At Versailles, the vile desires and anger of the international thieves were directed primarily against the old German army. Technically, we cannot make any preparations and we cannot get stronger until the Jewish group has been purged. Millions of people will come to us as if they had not been defeated until they have been fought, and the Marxist idea, which creates enmity in their hearts and minds, has been uprooted (Hitler, 2017, p. 645).”

Atatürk believed that the future and independence of the homeland would be fully ensured not only by ending the occupations, but also by the establishment of a new Turkish state ‘based on national sovereignty, unconditional and independent’ (Atatürk, 2007, p. 33). This could only be possible by following a peaceful policy both at home and in the world by reaching the civilization reached by the victorious states through revolutions and even beyond, and by ensuring full independence.

Hitler would pursue a policy built on a “sense of revenge”. He believed that victory could be achieved through a rule similar to the “blood and iron” policy of Otto von Bismark, the founding chancellor of German unity. In order to achieve this, he believed that he could achieve a solution by first settling accounts with a disciplined, strong military organization that could represent the German race, first with internal enemies (communists and Jews) and then with other European states, especially France, which had left Germany to poverty with the Versailles Treaty. In order to achieve his goal, he thought that it could be achieved through an autocratic understanding of government that required strict discipline, and obedience, which was established by Benitto Mussolini (Ortaylı, 2019, p. 5-6), who came to power in Italy in the early 1920s and called it “fascism”.

However, the idea that the two historical leaders applied different methods in solving similar problems for their countries has evolved in a different direction with a doctoral dissertation published in 2011. A Ph.D. student named Stefan Ihrig, who taught as a lecturer at the Department of Turcology at the University of Berlin between 2005 and 2007, received his Ph.D. degree from the Department of History at Cambridge University with his doctoral thesis titled “Nazi Perceptions of the New Turkey, 1919-1945” and published his thesis as a book titled “Atatürk in The Nazi Imagination” in 2014. With the publication of the book, a public debate began on whether the political movement initiated by Hitler, and the Nazi party in Germany was modeled on the National Struggle led by Atatürk. In his book, Ihrig drew attention to the similarities between Atatürk and Hitler, and analyzed the comparisons and interactions between the Turkish revolution, and the Nazi movement in terms of individuals, institutions, ideologies and actions (Özar, 2015, p. 1).

In this context, in the book written by Ihrig, Hitler is quoted as saying; “Atatürk was the first person to show that it is possible to mobilize, and revitalize a country's lost resources. In this respect, Atatürk was a teacher; Mussolini was his first student, I was his second... (Ihrig, 2015, p. 162)”. In particular, the book, which tries to establish a similarity between the Armenian deportation, and the Holocaust, has started to be supported by some media organs that support the Armenian claims in order to strengthen the “so-called Armenian Genocide” claims. The aim of this study is to discuss the claims of Stefan Ihrig, who tries to establish similarities between the “so-called Armenian Genocide”, and the “holocaust”, between Gazi Mustafa Kemal Atatürk, who together with the Turkish Nation fought the most sacred struggle in the history of the world for the construction of a modern nation, and Hitler and the Nazis, who committed the greatest

genocide in the history of the world.

Relations with Armenians Before, and after the National Struggle

Justin Mc Carthy in his book "Death and Exile" makes the following observation:

"Much of what passes for the history of the Caucasus and Eastern Anatolia in the 19th and early 20th centuries is, in fact, nothing more than the propaganda of ethnic communities vying for dominance in the region. More than eager to exaggerate the losses suffered by their own communities, the authors of such histories do not seem to know that they have hostile societies. This attitude has led to a tendency to characterize conflicts as massacres and wars as genocides. A different attitude would be to recognize that both sides fired back and that there were casualties on both sides (McCarthy, 1995, p. 21)."

This issue, which has been politically motivated in every aspect and has been trying to defame the Turkish Nation for more than a century with dirty propaganda, has been the subject of hundreds of theses, articles and books as claims and counter-claims. In the last quarter of the 19th century, taking advantage of the weakening of the Ottoman Empire, especially with the support of Russia, the events that took place as a result of the rebellions started in many parts of Eastern Anatolia through the terrorist organizations established by the Armenian Nationalists, who took the example of the Balkan States that tried to gain independence by revolting with the support of Russia, turned into "the propaganda of ethnic communities competing with each other for sovereignty" in the words of McCarthy.

Armed by the Hunchak and Dashnaksutyun Armenian terrorist organizations in order to turn the population advantage in the regions they lived in in their favor, Armenian nationalists did not hesitate to massacre tens of thousands of Turks and Muslims with the motto "if you want to survive, first kill your neighbor (TBMM, 2001)".

The First World War created an important opportunity for Armenian terrorist organizations to achieve their goals. The fact that the Ottoman army fought on seven fronts, that even the gendarmerie organization, which was tasked with ensuring security within the country, was assigned to these fronts due to the lack of soldiers (Köylü, 2018, p. 46-47), and that tens of thousands of Ottoman soldiers lost their lives in the unsuccessful Sarıkamış operation against the Russians in the Caucasus, mobilized the Armenian volunteer regiments, which were organized especially

within the Russian army, from the east, and with the support of the sympathetic elements within the country, they started massacres against the Turkish and Muslim people in Eastern Anatolia. Hovannes Katchaznoui, a member of the Dashnak Party, and the first Prime Minister of Armenia, described this situation in a conference held in Bucharest in April 1923 as follows:

"I am afraid that my final conclusion - and it is very difficult to pronounce it, but I will say it only in the voice of my conscience - will draw the total reaction, perhaps even anger, of the participants of the conference. In the fall of 1914, when Turkey had not yet joined one of the belligerents, but was preparing for war, Armenian volunteer units began to be formed noisily and energetically in the South Caucasus. The Armenian Revolutionary Dashnaksutyun (Dashnak) Party actively participated both in the formation of these units and in their military operations against Turkey, despite the negative decision on volunteer units taken only a few weeks earlier at the congress in Erzurum. The winter of 1914 and the first months of 1915 were a period of excitement and hope for the Armenians of Russia, including the Dashnak Party (Katchaznoui, 2005)."

According to Katchaznoui, the creation of Armenian volunteer units before the First World War was a mistake. However, it was impossible to prevent this mistake from being made. They were unconditionally and unconditionally tied to Russia. They did not take into account the balance of power in favor of the Turks. Turkey, acting with a defense instinct, had taken the decision of forced migration (deportation). However, as a result of this deportation, the Armenian population of Turkey was severely reduced. According to Katchaznoui, this was a fatal blow to the Armenian issue (Başbuğ, 2015, p. 15-16).

The Armenian deportation, which is now being propagandized as a "genocide" by exaggerating the casualties, also paved the way for the British to use it as a tool of black propaganda. The British were planning to gain an advantage in the war with this propaganda targeting the German army and public opinion consisting of sincere Christians allied with the Ottoman Empire, which they saw as a continuation of the smear campaign launched with the propaganda "Muslims are slaughtering Christians!" for those who died in the Armenian uprisings during the reign of Sultan Abdülhamit (1876-1909). The British propaganda bureau of the period, "Wellington House", headed by Mr. Masterman, defined its field of

work as follows:

To spread the cause of the Allies, the efforts of the British, the economic and military capabilities of the Empire, the causes and efforts of the war, the crimes and atrocities of Germany's allies. The means used were books, brochures, magazines, maps, posters, postcards, pictures and exhibitions (Gürün, 2012, p. 67)."

One of these is the book "Atrocities against Armenians, the Slaughter of a Nation", known as the "Blue Book", which is one of the three books prepared by the bureau for Arnold J. Toynbee, a British historian. All references in the book belong to the "Armenian Atrocities Committee" in America (Gürün, 2012, p. 71). From February 1916, Toynbee requested information against Turkey from various countries and individuals, as well as Armenian committees, and included this information in the book without verifying it (Başbuğ, 2015, p. 118). Years later, in 1966, Toynbee admitted in a letter to Mrs. Lillian Ekmekjian that the book was in fact a propaganda tool: "I received your letter of March 1. It is true that the British government's reason for asking Lord Bryce to compile an official report (The Blue Book) was propaganda (Başbuğ, 2015, p. 119)."

With the Armistice of Mudros signed at the end of the First World War, the first step was taken to realize the dreams of Armenian nationalists. Article 24 of the Armistice paved the way for an Armenian State in Eastern Anatolia: 'In case of any disturbance in the so-called six provinces (vilayeti sitte), the Entente states will be able to occupy any of these provinces. After the Armistice, the minorities took action and started to spread persecution and fear in Anatolia with the associations and terrorist organizations they established to realize their ideals.

When Mustafa Kemal Pasha set foot in Samsun on May 19, 1919 to launch the National Struggle, while describing the situation in the country, he described the Mavri Mira committee, one of the associations established by the Greeks, as follows:

"The Mavri Mira Committee, which was established in the Greek Patriarchate of Istanbul, was busy in establishing and managing gangs in the provinces, organizing rallies and propaganda, which was well proven by reliable information and documents obtained later... Armenian Patriarch Zaven Efendi was working for the same purpose as the Mavri Mira Committee (Atatürk, 2007, p. 7)."

On the other hand, the twelfth of US President Wilson's fourteen principles, which included suggestions on what should be done after the war in Europe, was seen as a step

towards the realization of Armenian ideals: "Ensuring the independence of the areas of the Ottoman Empire in which the Turks are the majority and in which they are the inhabitants, and providing the other elements under Turkish sovereignty with a full and unhindered opportunity for autonomous development..." The report prepared by the military delegation headed by General Harbord, which was sent to Turkey to oversee the provision of an "American Mandate" to an Armenian State planned to be established in Eastern Anatolia in line with Armenian claims, caused great disappointment among Armenians. The report concluded: "... during the research trip, it was concluded that the principles based on these Armenian claims were inadequate and incorrect...(Akar, 2019, p. 102)".

The report titled "Situation in the Near East" prepared by the delegation was presented to the American President Wilson at the Paris Peace Conference on October 16, 1919, and rejected by the American Senate on April 24, 1920 with 52 votes against 23, and the issue of "Mandate for Armenia" was closed by the United States (Özçelik, 2011).

In addition, it is noteworthy that in this report, there is no event or phenomenon under the name of genocide, deportation, forced emigration, expulsion during the National Struggle, and that this issue was not on the agenda in any way in Lausanne, and that such a situation was not included in any report in a country that was under occupation and where the Allied commissars were present.

Despite all the negative propaganda and approaches during the National Struggle, Mustafa Kemal Pasha did not make any direct or indirect revengeful statements about minorities (Greeks and Armenians), and he equated their fundamental rights and freedoms with those of Turkish citizens. The decisions taken in Erzurum and then in the Sivas Congress, which was convened to discuss Article 24 of the Armistice of Mudros, and which was the most intensely exposed to Armenian atrocities, strongly opposed the separatist claims of Greeks and Armenians: "Christian elements cannot be granted privileges that would disrupt our political dominance and social balance (Erzurum Congress, Art.4) (Atatürk, 2007, p. 50)." "The principle of total defense and resistance was accepted in the rejection of all kinds of occupation and intervention, especially activities aimed at establishing a Greek and Armenian state (Atatürk, 2007, p. 66)."

Furthermore, in the Misak-ı Milli decisions agreed upon by Atatürk with the Istanbul Government during the Amasya negotiations and adopted by the Istanbul Parliament, and the Istanbul Assembly on 28 January

1920, it was stated that ‘the rights of minorities living within the national borders will be adopted and secured by the Turkish nation in the hope that the Muslim peoples in neighbouring countries will also benefit from the same rights’.

As a result, the “Armenian Question” for Turkey was resolved with the Treaty of Kars signed on October 13, 1921 with the participation of Turkish, Russian and Armenian delegations. As the Turkish Nation, we have always considered and accepted every nation, regardless of their race, religion and origin, as a true, and respected citizen of these lands. With the constitutional movements that were renewed with the establishment of the Republic, regardless of religion, and race, they became noble citizens of the Republic of Turkey.

Adolf Hitler and the Nazi Approach to the Jews

For the losers of the First World War, the aftermath of the war contained more severe conditions than the destruction caused by the war. The 440-article Treaty of Versailles signed by Germany changed the political map of Europe and posed a great threat to the existence of the German nation (Çetinkaya, 2019, p. 89).

The psychology created by the days of poverty for the German people, who had lost all their gains, lands, colonies and resources since 1871, when the German Union was established, and whose army was disbanded, had begun to turn into a sense of revenge among German nationalists. The anger caused by the defeat and the degrading conditions imposed by the Treaty of Versailles, especially for those who did not refrain from all kinds of sacrifices for their country during the war period, paved the way for the organization of war veterans, nationalists and patriots, and the foundations of the Nazi Party (Dokuyan, 2009, p. 26) were laid in 1919. Hitler explained the necessity of the establishment of the Nazi Party as follows:

The Jewish trash who entered the Government in 1918, thanks to the politicians of the Right, stole the weapons of the German nation. It is as a result of their baseness that we have become a defenseless nation. Under these circumstances, the restoration of Germany's independence abroad depends primarily on the restoration of the spirit of determination and will in our nation (Hitler, 2017, p. 328-330).

The German Nationalists, who shared Hitler's thoughts, were officially founded in 1920 as a right-wing movement under the name of the National-Socialist German Workers'

Party (Nazi) (Armaoğlu, 2009, p. 295). Hitler, who was a good demagogue, influenced party members with his fiery and nationalist speeches at party meetings and soon rose to the leadership of the party. Although he was a corporal in the German army, even the officers who joined the party accepted his leadership and embraced his rhetoric.

Hitler builds the foundation of the party on three principles. The first of these is sacrifice. Every German citizen must spare no sacrifice for his country. The second is the purity of the German race. According to Hitler, Germany will only succeed in its struggle with the purity of the race. Foreigners, especially Jews, accelerated Germany's economic collapse after 1918 and were the cause of all its problems. The third is the establishment of absolute authority. The unconditional obedience and discipline of the German race gathered under the rule of a leader (chief) rather than the rule of the people is necessary. Therefore, in the newly established Nazi Party, Hitler had laid the foundations of a government based on the “fascism” that had begun in Italy, where the military power was gathered around a single leader and absolute obedience was adopted.

The Nazi Party, which did not attract the necessary attention in its early years, later gained popularity especially among unemployed Germans. The party, which also had a uniformed militia force, fueled the enmity between unemployed Germans and Jews, claiming that Jews were the cause of their unemployment and poverty, and promising that everyone would have a job once they were expelled from the country (Uyar, 2012, p. 29). Thus, with the effect of the difficult economic conditions in 1925, he attracted many intellectuals who believed in the superiority of the German race to the Nazi Party. In addition, unemployed university graduates, lawyers, doctors, bankers, and traders who were uncomfortable with Jews began to support the party.

Hitler's relationship with Jews goes back to his childhood. He even says that the word “Jew” was never pronounced at home because his father forbade it. He could not understand why his father and others in society were against the Jews and hated a people of a different religion:

Over time, his thoughts about Jews began to change, in his own words, “agonizingly”. The seeds of “Jew-Hatred” began to be sown in the political climate he would establish in the future when he began to read anti-Semitic articles and pamphlets, no longer conflicted between reason and emotion.

For Hitler, who devoted a large part of his book “Mein Kampf”, in which he discussed his ideas, to Jew hatred, he made his decision about the Jews, whom he held

responsible for the harsh conditions of the Treaty of Versailles, long before he took power, and built all the political arguments of the Nazi Party on this hatred. The Jews had to be exterminated, not only for the sake of the German people and their future, but also for the sake of all humanity.

The Second World War and the “Holocaust”, one of the most tragic events in the history of humanity, were founded on this politics of hatred, and the word “genocide” was written in history. First, with the “Nuremberg Laws” in 1935, the Jews were stripped of all their legal rights, and the way was paved for them to work like slaves until death with the construction of concentration camps. On the night of November 10, 1938, the German Army launched an attack on Jewish settlements in which thousands of Jews were massacred. This night, known as “Crystal Night”, was the beginning of the future massacre of Jews.

In the countries they occupied after the war, they built “Jewish Ghettos” and sent the Jews they had isolated to death camps by transport trains.

Table 1: Number of people who died in each extermination camp (www.yadvashem.org)

Camp name	Death toll
Auschwitz II	1.000.000
Belzec	600,000
Chełmno	320,000
Jasenovac	58–97,000
Majdanek	360,000
Maly Trostinets	65,000
Sobibor	250,000
Treblinka	870,000
TOTAL	3.562.000 ¹

Stefan Ihrig's Claims on the Relationship between Atatürk, Hitler and the Nazis, the Holocaust, and the Armenian Deportation

A PhD student, Stefan Ihrig, who taught as a lecturer in the Department of Turcology at the University of Berlin between 2005 and 2007, in his PhD thesis “Nazi Perceptions of the New Turkey, 1919-1945” in the Department of History at Cambridge University, claimed that Hitler was inspired by Atatürk to found the Nazi Party, to carry out the Holocaust and to invade Europe. Although Hitler was one of the darkest dictators in the history of

mankind, this claim attempts to blame Atatürk for Hitler's crimes by citing Atatürk's just and holy struggle for the independence of the Turkish nation as an example.

Ihrig's thesis was published as a book in 2014 under the title “Atatürk In The Nazi Imagination” and later translated into Turkish in 2015 by Alfa Tarih Publications under the title “Nazis and Atatürk”. It started to be cited as a source by Atatürk's opponents. Hilal Kaplan, a columnist for Yeni Şafak newspaper, took Ihrig's thesis one step further: “There were four areas where he drew inspiration from Atatürk, and the Kemalist regime: The idea of a Führer to whom people would unquestioningly obey, the need for a one-party regime, the phenomenon of 'national sacrifice', and the strategy of closing in on opponents to show that they were a single front against enemies (www.ermenihaber.am).”

Yıldırım Oğur, a columnist for Türkiye Newspaper, tries to prove that Hitler took Atatürk as a role model by giving two examples from Ihrig's book. The first of these; “Heinrich Hoffmann recounts in his memoirs: 'Despite Mussolini, whom he loved very much but lost all respect for when he saw a photo of him in shorts looking like a Balkan bandit, he admired Atatürk and the bust of Atatürk made by Thorak was one of the few things he cherished' (Öğür, 2014).”

In the first pages of his book, Ihrig had correctly stated a historical fact, the political aims of the minorities (Greeks and Armenians). This observation, which he made as if denying the main idea of the book, clearly reveals the justification for the National Struggle:

Christian minorities waved the flags of their nations and dreamed of creating their own state on the territory of the Ottoman Empire. There were plans to create an independent Armenia, to cede large parts of Western Anatolia to Greece, and even to create a second Greek or Greek-Armenian Pontic state on the Black Sea coast. There was intense lobbying in the United States to rid Europe of the Turks and expel them completely, including Istanbul. The great Greek nationalist dream - perhaps the Megali Idea of reviving the Byzantine Empire with Constantinople as its capital - looked like it could be realized when the Greek army occupied Smyrna and its hinterland in 1919. The invasion was carried out at the request of the Entente and before a final peace treaty, while the world was still “meeting in Paris”. Allied warships turned their guns on the centuries-old palaces of the Ottomans; the sultan and his government consistently bowed to Allied demands in the years after the war. But then everything turned around.

¹ This figure refers only to Jews killed in the camps. With mass executions in ghettos and occupied territories, it is estimated to reach up to 6.5 million).

In May 1919, Mustafa Kemal Pasha landed in Eastern Anatolia and the Turkish War of Independence began. Originally sent to reorganize Ottoman troops in the region, Mustafa Kemal began organizing a national resistance movement against the disintegration of Anatolia's Turkish hinterland. Motivated by fears of Greek expansionism and Armenian reprisals, and seeking to liberate Istanbul and the office of the sultan-caliph, the movement quickly gained strength. The resistance movement not only had to fight the Armenians and the Greek army, it was de facto at war with all the Entente States and fought the Ottoman army for short periods. Nevertheless, it was successful. After four years of struggle, from mid-1919 to mid-1923, the Turkish nationalists secured their homeland with the Treaty of Lausanne (1923), thus amending a Paris peace treaty, the Treaty of Sèvres (1920) (Ihrig, 2015, pp. 24-25).

The table below lists page by page the German sources Ihrig cites for almost all of his views and claims on Mustafa Kemal Pasha, Hitler, the Nazis, and the relationship between the genocide allegations and the holocaust, and in particular his quotations from the "Kreuzzeitung Newspaper".

Table 2: Ihrig's thesis in the book "Atatürk In The Nazi Imagination" in 2014

Page No.	Ihrig's thesis in his 2014 book "Atatürk In The Nazi Imagination"
86-87	Mustafa Kemal, Hussong wrote in the Berliner Lokal-Anzeiger, had a creative "Führer personality" - the man who transformed a helpless and confused mass into a nation, into an army; the man who gave the masses a purpose: "Mustafa Kemal the man stands up and transforms a seemingly helpless and unstable, confused and staggering mass into a united nation. For Hussong, Atatürk was a "man of steel", a man who could do anything, a man with a "steel" will, a man "energized like a battery". It shows that the debate on Atatürk was not limited to Hussong, but was more widespread. He attacked those who focused on Atatürk's alleged flaws (such as "Arab horses, Armenian women and Greek boys") and considered them irrelevant to his role as Führer.
97	German anti-Semites had the opportunity

	to make up their own minds about the Jews of Central Europe and the myth of treachery, where, in the case of Turkey, the Jews were replaced by Armenians.
120	Hauptmann Tröbst: National purification must go hand in hand with the establishment of a united front. In this respect the conditions in Asia Minor were the same as here. The bloodsuckers and parasites in the Turkish national structure were Greeks and Armenians. They had to be uprooted [this is in bold] and rendered harmless; otherwise the whole struggle for freedom would be jeopardized. The Armenians and Greeks were multiplying faster than the Turks, they alone had trade and development, and they knew the most insidious ways of depleting (die Auspowerung) the weak [Turkish] population, which was completely at their mercy." He then again emphasized the treachery of the minorities who enjoyed the "hospitality" of the Turks and shamelessly exploited the working population, the Turks. The term "treacherous" was used, as in other newspapers of the time, for things allegedly done by Christian minorities.
144	The German Ottomans were the future foreign minister Konstantin von Neurath and General Bronsart von Schellendorf. Schellendorf was the president of the völkisch Tannenbergbund, founded in 1925. Otta von Feldmann, formerly an officer in the Ottoman High Command and an active participant in the Armenian genocide, would become a leading politician in the DNVP and the All-Deutscher Verband and, perhaps more importantly, Hindenburg's political advisor during the election campaign and later his personal chief of staff. Scheubner-Richter had served as German vice-consul in Eastern Anatolia and had witnessed the Armenian genocide there. It is often assumed that Hitler learned much about the Armenian genocide and Turkey from his political advisor.
219-220	For example, one biographer wrote: "With such eyes, man is born for something great . . . He was a born master." Some have

	<p>argued that even at a young age Atatürk could feel the spirit of the “bozkurt” (the national/mystical animal of the Turks), the spirit of eternal Turkishness, the spirit of the blood awakening in him. Atatürk was “inspired” by the “blood difference” he could feel in the face of the “inferior races” (referring to Greeks, Armenians and Levantines) that controlled the Ottoman Empire. Some were “Anatolian by blood. That is, Turkish to the core” (Kerntürke). The fact that Ataturk was a boy with blue eyes and blond hair meant a lot to all the writers: He must really have been an Aryan - and clearly so was Hitler.</p>
253	<p>“Turkishness was dying a slow death, but it was dying from the poison discharged by the subjugated racial trash peoples, from the famous spittle of the peoples of the Mediterranean coast, the Levantines, the Greeks, the Armenians, and the Jews, who like resistant weeds covered the ground”. By the time the Third Reich began, the “minority problem” in Turkey was essentially “solved”. The vast majority of Anatolian Armenians had either perished in the Armenian Genocide or had subsequently fled the country. The Greeks had fled the country after the Greek army retreated in the Turkish War of Independence; those who remained behind had been “exchanged” with Greece after the Treaty of Lausanne.</p>
254-255	<p>In order to complete the reconstruction of the Nazi view of modern Turkey, it is necessary to look briefly at the debate on Armenians. There is an ongoing debate about the Armenian Genocide, and Hitler's exclamation “Who today speaks of the extermination of the Armenians?”. There is no point in discussing here whether or not an Armenian Genocide actually took place, but it is interesting to note that the Hitler quote is used in this context to both confirm and deny the genocide. There is another Hitler quote that refers to the “extermination of the Armenians”, but both Hitler quotes come from highly disputed sources. But in any case, neither quote is needed to show that the Nazis were influenced by the Armenian Genocide. Because the Nazis grew up with</p>

	<p>the Armenian Genocide as much as they grew up with Turkey and the Turkish War of Independence.</p>
256-257	<p>During World War I, the German public knew very little about what was happening in Anatolia, but in the years after the end of the war, the Armenian Genocide became the main topic of the German media. To cover up Germany's guilt in connection with this “Armenian Horror”, the German Foreign Office published diplomatic documents that it claimed would show that Germany had done everything in its power to help the Armenians. This went on intermittently until March 1921, when Talat Pasha, the former Ottoman grand vizier and interior minister, was assassinated by an Armenian in Berlin. The ensuing trials and newspaper debates focused less on the assassination and more on the Armenian Genocide. The right to the extreme right justified the “Armenian Horror” by arguing that Armenians had “stabbed the Turks in the back” during the war, and that Armenians were a very sneaky, parasitic and worthless people. These post-war debates were sown in the fertile soil of late 19th century German anti-Armenianism, which shared the same roots as modern anti-Semitism. In fact, German anti-Armenianism presented Armenians as the (real) “Jews of the East”.</p>
259	<p>The perceived parallel between Central European Jews and Ottoman Armenians further reinforced far-right and Nazi interest in the Armenian Genocide. In a six-part series of articles in Heimatland in 1923, Hans Tröbst formulated a series of lessons from Kemalist success, as discussed in Chapter 3. One of these fundamental lessons was the “ethnic cleansing” of the country. In an article published on the front page of the Völkischer Kurier, the main Nazi newspaper at the time, during the Hitler Trial (1924), Tröbst made it clear that what happened to the Armenians could happen to the Jews in a future Germany.</p>
265	<p>A prerequisite for Ataturk's success, as defined by Nazi and Third Reich texts, was the “extermination of the Armenians”-“a compelling necessity,” in the words of</p>

	Mikusch in his biography of Atatürk. Perceiving Armenians as an “unassimilable foreign body”, Mikusch concluded: “Leaving aside the humanitarian aspect, the expulsion of the Armenians from their state for the New Turkey was as compelling a necessity as the extermination of the Indians for the Whites in America
304	The post-World War 1 debates about the Armenian Genocide in Germany, the established and confirmed German tradition of anti-Armenianism parallel to anti-Semitism, the connection between a rejuvenated nation and national purity through the Turkish example - all of these merit a reassessment of the role of the Armenian Genocide in the origins of the Holocaust.
305	The Armenian Genocide was not far from Germany in the interwar period, geographically or temporally. It was there from 1919-9 when the Turkish War of Independence began to attract attention, and it continued to be there when the Third Reich admired Atatürk and his New Turkey. The Armenian Genocide, as perceived by the Third Reich, must indeed have been a seductive precedent: Moreover, assessments of the Armenian Genocide in the 1920s used the established parallel between anti-Semitism and anti-Armenianism, and promoted the myth of the Anatolian backstabber as the logical explanation for the genocidal “justifications”.
329	The Armenian Genocide was not forgotten in the 1930s, as Hitler's controversial statement “Who today speaks of the extermination of the Armenians?” shows. The Armenian Genocide, and the expulsion of the Greeks were an integral part of Third Reich discourses on New Turkey; they were seen as crucial preconditions for the völkisch success story that was New Turkey. The Nazis had “grown up” with both the rise of New Turkey and the Armenian Genocide, and had not forgotten either.

In an interview with the author Stefan Ihrig immediately after the publication of the book “Atatürk in

Journal of Atatürk

the Nazi Imagination”, Agos columnist Emre Can Dağlıoğlu tries to establish a connection between Atatürk and the “Armenian deportation” and associates the deportation with Atatürk as “genocide”. To Dağlıoğlu's question, “Does the relationship between the Nazis and Turkey include the modeling of ethnic cleansing in the Ottoman period?”, Ihrig responded as follows:

“Yes, according to the Nazis' perception of the “New Turkey”, if Turkey had not “gotten rid of” its minorities, it would not have achieved all this. In this sense, the Nazis and other German nationalists saw New Turkey as a precedent for the establishment of a country on an ethno-racial basis (Dağlıoğlu, 2014).”

In his 340-page book, Ihrig devotes about 75 pages (Ihrig, 2015) to this topic in order to reinforce the view that Armenians and Jews shared a similar fate and that Hitler and the Nazis were inspired by the “so-called Armenian Genocide” to come up with the idea of the Holocaust.

Purpose:

The historical idea that Atatürk and Hitler applied different methods to solve similar problems for their countries has evolved in a different direction with a doctoral dissertation published in 2011. A Ph.D. student named Stefan Ihrig, who taught as a lecturer at the Department of Turcology at the University of Berlin between 2005 and 2007, received his Ph.D. degree from the Department of History at Cambridge University with his doctoral thesis titled “Nazi Perceptions of the New Turkey, 1919-1945” and published his thesis as a book titled “Atatürk In The Nazi Imagination” in 2014. With the publication of the book, a public debate began on whether the political movement initiated by Hitler and the Nazi party in Germany was modeled on the National Struggle led by Atatürk. In his book, Ihrig draws attention to the similarities between Atatürk and Hitler, compares the Turkish revolution and the Nazi movement in terms of individuals, institutions, ideologies and actions, and analyzes their interactions. In this context, in the book written by Ihrig, Hitler is quoted as saying; “Atatürk was the first person to show that it is possible to mobilize and revitalize a country's lost resources. In this respect, Atatürk was a teacher; Mussolini was his first student and I was his second...” The claim that Hitler took Atatürk as a role model has come to the fore. In particular, the book, which tries to establish a similarity between the Armenian deportation and the Holocaust, has started to be supported by some media organs that support the Armenian claims in order to strengthen the

"so-called Armenian Genocide" claims. The aim of this study is to discuss the claims of Stefan Ihrig, who tries to establish similarities between the "so-called Armenian Genocide" and the "holocaust", between Gazi Mustafa Kemal Atatürk, who fought the holiest struggle in world history for the construction of a modern nation together with the Turkish Nation, and Hitler and the Nazis, who committed the greatest genocide in world history.

Method

The method of the study is based on a literature review. In particular, Ihrig's claims are compared with Hitler's own book "Mein Kampf" and refuted with historical documents.

Discussion and Conclusion

Taking a role model is defined as "imitating someone else's behavior in the face of events, becoming like him/her". According to this definition, it would not be very meaningful to say that a megalomaniacal and powerful character like Adolf Hitler, who was an example and leader of Nazi Germany of the period, took another leader as a "role model". It is quite natural for Hitler to be influenced and inspired by leaders such as Otto von Bismark, Mussolini and Atatürk in their struggle, management and strategies. Because every strong leader, while forming his intelligence, wisdom and understanding of management, is not only contented with his own natural abilities, but also feeds himself with the behaviors and ideas of different strong characters, thinkers and leaders of history, and creates a unique leader profile. Therefore, Hitler was never in a character to take Atatürk or any other leader as a role model. Otherwise, Hitler could have cited dozens of examples about Atatürk, whom he allegedly saw as a role model, in his book "Mein Kampf", which he wrote through his friend Rudolf Hess during his imprisonment in Landsberg Prison in 1924 and which formed the philosophical infrastructure of the Nazi Party. However, in this book, which consists of 728 pages and hundreds of thousands of words in Turkish, there is not a single word about "Turk", "Mustafa", "Kemal", "Atatürk". Moreover, when the same book is scanned, there is not a single word about "Armenians" and there is not a single example given by Hitler.

Results

In conclusion, I would like to congratulate Mustafa Kemal Atatürk, whose great and honorable struggle against imperialism to build a modern nation earned him the rightful praise and admiration of every nation, not only in Turkey but also around the world, and who led the world to a great catastrophe, in which more than seventy million

people died and more than seven million Jews and foreigners were subjected to genocide, The book "Ataturk in the Nazi Imagination" written by Stefan Ihrig, who compares Ataturk to Adolf Hitler, whose name has been removed from dictionaries and whose mention is banned even in his own country, and who even claims to be a role model, will remain a work that is not academic and scientific, but contains hypothetical and emotional elements, aims to arouse "hatred of Turks", and is nothing more than a lie for Atatürk's opponents and Armenian Nationalists to cling to.

Conclusion and Recommendations

It is natural that the reaction of the two nations, which were allies in the First World War, to the agreements containing harsh conditions at the end of the war should be similar. In order to get rid of the harsh military and economic conditions imposed by the victorious states with the peace treaties as soon as possible, it is necessary to understand the reason behind the search for a solution by gathering around leaders who could lead the social reaction. However, for both nations, the path to be followed, the methods to be applied and the goals to be achieved in the struggle for full independence, and liberation have never been the same. For this reason, Atatürk's mobilization for the Turkish nation to gain independence and build a new nation is unique and in line with the character, culture and spirit of struggle of the Turkish nation. It is also natural that nations oppressed under similar circumstances would see the "Turkish National Struggle" as an example for starting their own wars. For this reason, it will be possible to understand whether Adolf Hitler and the Nazis took Mustafa Kemal Atatürk as a role model by comparing the struggle strategies, and methods of both leaders and revealing their similarities and differences.

In his thesis and book, Ihrig tried to prove the dirty slander against the Turkish Nation by associating the 1915 Armenian Deportation, in which the Nazis and Hitler emphasized Atatürk's role, with Atatürk's Turkishness and nationalism. Ihrig, in summary, quoting from some German writers of the period, tried to show that Atatürk, as a "Turkish Nationalist", claimed to be a superior race and considered the Greeks and Armenians in Anatolia as an inferior race, that the events and actions of 1915 (the exchange issue in the Treaty of Lausanne) inspired Hitler's superior race theory, and that Atatürk's attitude towards Armenians and Greeks was similar to Hitler's hostility towards Jews.

Atatürk was the "Führer" long before he was anyone to lead; fate, kismet, even God/Gods had

chosen him: a leader by birth and birthright. One biographer, for example, wrote the following: "With eyes like these, one is born for something great..." He was a born master." Some have claimed that even at a young age Atatürk could feel the spirit of the "bozkurt" (the national/mystical animal of the Turks), the spirit of eternal Turkishness, the spirit of the blood awakening within him. Atatürk was "inspired" by the "blood difference" he could sense in the "inferior races" (referring to Greeks, Armenians and Levantines) that controlled the Ottoman Empire. Some of them are Anatolian by "blood. In other words, Turkish to the core" (Kerntürke). The fact that Atatürk was a boy with blue eyes and blond hair meant a lot to all the writers: He must really be an Aryan - and clearly so was Hitler. These so-called Aryan roots, in the typical circular reasoning of the time, were reflected in his actions and made those actions possible. By the time the Third Reich began, the "minority problem" in Turkey had essentially been "solved". The vast majority of Anatolian Armenians had either perished in the Armenian Genocide or had subsequently fled the country. The Greeks had fled the country after the Greek army retreated in the Turkish War of Independence; those who remained behind had been "exchanged" with Greece after the Treaty of Lausanne. Some non-Muslim minorities (Greeks, Armenians, Jews and others) remained, especially in Istanbul, but they were not of much importance in the Nazis' vision of the New Turkey: For the Nazis, the New Turkey was a "racially" homogeneous state (Ihrig, 2015, pp. 220-254).

Ihrig did not neglect to embellish his claims in his book with "ugly" statements against Atatürk. It is noteworthy that after Hussong's laudatory statements about Atatürk in the Berliner Lokal-Anzeiger, he tried to defile him with the comment "Armenian women and Greek boys attacked those who focused on him and considered them irrelevant to his role as Führer".

Sezen Kılıç analyzes the positive comments about Atatürk by columnists of the pro-Nazi German newspaper Völkischer Beobachter between 1935, and 1938;

Kılıç underlines the positive atmosphere in Turkish-German relations; "In addition to this, the Turkish-German relations, which were interrupted after World War I. "In addition, the resumption of Turkish-German relations after the Treaty of Lausanne, which had been interrupted after World

War I, the fact that Turkey provided the economic and technical equipment, qualified personnel and trade that it needed for its development from Germany, the development of the trade between the two countries to reach very high amounts during the Nazi period, the fact that Germany supplied a large proportion of the chromium needed for Germany's armament from Turkey, and the fact that Germany was a good arms dealer for Turkey played a major role" (Kılıç, 2013, p. 476).

On the other hand, it would not make much sense to say that a megalomaniacal and powerful character like Adolf Hitler, who was an example and leader of Nazi Germany of the period, took another leader as a "role model". It is quite natural for Hitler to be influenced and inspired by leaders such as Otto von Bismark, Mussolini and Atatürk in their struggle, management, and strategies. Because every strong leader, while forming his intelligence, wisdom and understanding of management, is not only contented with his own natural abilities, but also feeds himself with the behaviors and ideas of different strong characters, thinkers and leaders of history, and creates a unique leader profile. Therefore, Hitler was never in a character to take Atatürk or any other leader as a role model. Otherwise, Hitler could have cited dozens of examples about Atatürk, whom he allegedly saw as a role model, in his book "Mein Kampf", which he wrote through his friend Rudolf Hess during his imprisonment in Landsberg Prison in 1924 and which formed the philosophical infrastructure of the Nazi Party. However, in this book, which consists of 728 pages and hundreds of thousands of words in Turkish, not a single one of the words "Turk", "Mustafa", "Kemal" or "Atatürk" can be found. Moreover, when the same book is scanned, there is not a single word about "Armenians" and there are no examples given by Hitler.

When the sources and citations used by Ihrig in his thesis and book are analyzed, it is seen that he uses one-way citation. First of all, he included works by authors of German (Nazi) origin who praised Atatürk, praised him for legitimizing the holocaust in terms of racism, nationalism and ethnic cleansing, and showed that his actions were taken as an example by Hitler and the Nazis. This situation clearly shows that a scientific study is not conducted on the thesis-antithesis plane, making the scientificity of the study questionable:

The scarcity of sources and Nazi publications from the early 1920s and the logic of the discourse explored in these sources necessitated a broader focus on the right-wing and far-right print media of

the early Weimar Republic. Not only, but especially, the Neue Preussische (Kreuz) Zeitung was used here. I analyzed this newspaper from 1919 to 1923, the Nazi newspapers Heimatland from 1920 to 1923 - during its continued existence, Völkischer Beobachter during the Turkish War of Independence - 1919-1923 - and for most of the Third Reich. I was also able to make use of the Reichslandbund collection of newspaper clippings (in the Bundesarchiv) and articles and published collections collected in the Political Archive of the German Foreign Office and in the relevant folders in the Bundesarchiv (Ihrig, 2015, p. 338).

As can be seen from these statements, rather than being an original and unbiased scientific work, Ihrig's book gives the impression of being similar to Arnold J. Toynbee's propaganda book "The Blue Book".

In the table above, Ihrig built the focus of his thesis on two main ideas. The first is that Hitler and the Nazis took Atatürk and the spirit of the National Struggle as an example in their struggle, and that the following statement about Atatürk, which he says belongs to Hitler: "Atatürk was the first person to show that it is possible to mobilize and revitalize a country's lost resources. In this respect, Atatürk was a teacher; Mussolini was his first pupil and I was his second... (Ihrig, 2015, p. 162)", which Hitler used for Atatürk during the Third Reich period.

The second is Hitler's statement "Who today speaks of the extermination of Armenians?", citing the "(so-called) Armenian Genocide" as an example to legitimize the Holocaust. The source of this quote, which is not certain whether it belongs to Hitler or not, is the famous speech attributed to Hitler in the Holocaust Museum in Washington. However, this speech is not directly attributed to Hitler. "Associated Press Bureau Chief in Berlin Louis Lochner" was used as the source. When the truth of the matter was investigated, it was seen that an American of Armenian origin named Seft Mumcuyan, the representative of the then US President Jimmy Carter sent to the Human Rights Commission, donated one million dollars for this statement to be included in the museum (Berk, 2016).

In conclusion, I would like to congratulate Mustafa Kemal Atatürk, whose great, and honorable struggle against imperialism to build a modern nation earned him the rightful praise and admiration of every nation, not only in Turkey but also around the world, and who led the world to a great catastrophe, in which more than seventy million people died and more than seven million Jews and foreigners were subjected to genocide, The book "Ataturk in the Nazi Imagination" written by Stefan Ihrig, who

compares Ataturk to Adolf Hitler, whose name has been removed from dictionaries and whose mention is banned even in his own country, and who even claims to be a role model, will remain a work that is not academic and scientific, but contains hypothetical and emotional elements, aims to arouse "hatred of Turks", and is nothing more than a lie for Atatürk's opponents and Armenian Nationalists to cling to. It is understood that the book has no scientific value due to its content and was written for propaganda purposes.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

References

- Akar, H. (2019). *Harboard Askeri heyeti Raporu*. Ankara: ATASE Bşk. Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2009). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkim Yayınevi.
- Atatürk, G. M. (2007). *Nutuk*. Ankara: Yakamoz Yayıncılık.
- Başbuğ, İ. (2015). *Ermeni Suçlamaları ve Gerçekler*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Berk, M. (2016). *YouTube*. Ermeni Belgeleriyle 1915 Belgeseli: <https://www.youtube.com/watch?v=CGE7BKMn9dc&t=94> sç adresinden alınmıştır
- Çetinkaya, G. (2019). İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 87-97.
- Dağlıoğlu, E. C. (2014, Aralık 19). Nazilere göre Atatürk'ün başarısının en önemli nedeni Ermenilerin yok edilmesiydi. *Agos Gazetesi*, s. 3-5.
- Dokuyan, S. (2009). *İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-Alman İlişkileri ve Bu Sürece Milliyetçi-Turancı Görüşlerin Etkisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürün, K. (2012). *Ermeni Dosyası*. İstanbul: Rüstem Yayınevi.
- Hitler, A. (2017). *Kavgam (Mein Kampf)*. Ankara: Parga Yayınları.
- Ihrig, S. (2015). *Naziler ve Atatürk*. İstanbul: Alfa Tarih Yayınları.
- Katchaznouni, H. (2005). *Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kılıç, S. (2013). Nazi Basını ve Völkischer Beobachter Atatürk 1935-1938. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), 469-478.

Köylü, M. (2018). Mondros Mütarekesi Sonrası ve Milli Mücadele Döneminde Jandarma Teşkilatı. A. Ö. Ed.: İsmail Hakkı Demircioğlu içinde, *Miras ve Değişim Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma* (s. 45-66). Ankara: Berikan Yayınevi.

McCarthy, J. (1995). *Ölüm ve Sürgün*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Ortaylı, İ. (2019). *Siyasi Tarih II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Öğür, Y. (2014, Kasım 30). *Karanlıkta Parlayan Yıldız*. Aralık 23, 2023 tarihinde <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kose-yazilari/yildiray-ogur/karanlikta-parildayan-yildiz-583563> adresinden alındı

Özar, Ö. (2015). *Stephan İhrig'in "Atatürk in The NAZI Imagination" Kitabı Hakkında Bazı Düşünceler*. Ankara: AVİM Yayınları.

Özçelik, M. (2011). *Millî Mücadele'de Amerikan Mandası Meselesi ve General Harboard Heyet*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.

TBMM. (2001, Ocak 09). Genel Kurul Tutanağı. 21. Dönem 3. Yasama Yılı 41. Birleşim. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

Uyar, H. (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. İstanbul : Boyut Yayınevi.

Atatürk Dönemi Nüfus Politikası Çerçevesinde 1927 ve 1935 Nüfus Sayımlarının Karşılaştırmalı Analizi

In the Framework of Population Policy during the Atatürk Period a Comparative Analysis of 1927 and 1935 Population Censuses

Öz

Türkiye, erken Cumhuriyet Dönemi'nde muhtelif meselelerin çözümüne yoğunlaşmış olup bunlardan biri de demografik yapı/nüfus olmuştur. Nitekim Türkiye nüfusunun niceliği ve niteliği meselesi, devletin idare ve karar verme mekanizmalarına yol gösterecek argümanları ihtiva etmesi bakımından önemli görülmüştür. Bu önemine binaen, Atatürk döneminde nüfus artırılması yönünde bir politika uygulanmıştır. Bu süreçte nüfus konusunda belirlenen amaçlara ulaşabilmek amacıyla çeşitli icraatlar uygulamaya konulmuştur. Aynı zamanda mevcut nüfusun miktarını ve niteliğini tespit etmek için ilki 1927 ve ikincisi ise 1935 yılında olmak üzere iki genel nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Tüm bu malumatlar ekseninde hazırlanan makalenin konu kapsamını, Atatürk döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus politikası ve bu kapsamda gerçekleştirilen nüfus sayımları oluşturmaktadır. Bu iki nüfus sayımının ilk defa kapsamlı ve karşılaştırılmalı ele alındığı bu çalışmada dönemin gazeteleri ve resmi istatistik dokümanları başta olmak üzere bazı Cumhuriyet Arşivi belgelerinden ve konuya ilişkin literatürden istifade edilmiştir. İki nüfus sayımı sonucunda ortaya çıkan nüfus verileri ve bulgular, nicel ve nitel yöntemler ile ele alınarak karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Atatürk, nüfus politikası, 1927 nüfus sayımı, 1935 nüfus sayımı.

ABSTRACT

Turkey, concentrated on the solution of various issues in the early Republican period, one of which was the demographic structure/population. As a matter of fact, the issue of the quantity and quality of Turkey's population has been considered important in that it contains arguments that will guide the administration and decision-making mechanisms of the state. Based on this importance, a policy was implemented in the Atatürk period to increase the population. In this process, various actions have been put into practice in order to achieve the goals set in the population. At the same time, two general censuses were carried out, the first in 1927 and the second in 1935, to determine the amount and quality of the current population. This paper is centred on the population policy of the Republic of Turkey during the Atatürk period and the population censuses conducted in this context. This study, which is the first time that the two censuses have been analysed comprehensively and comparatively, has made use of newspapers of the period, official statistical documents, some Republican Archive documents and literature on the subject. The population data and finding obtained from the two censuses have been analysed comparatively by using quantitative and qualitative methods.

Keywords: Republican Period, Atatürk, Population Policy, 1927 Population Census, 1935 Population Census

Enes Mert
DEMİR

Gazi Üniversitesi, Ankara/Türkiye

Geliş Tarihi/Received 05.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted 25.11.2024

Yayın 05.12.2024

Tarihi/Publication Date

Sorumlu Yazar/Corresponding

author: Enes Mert DEMİR

E-mail:enesmertdemir@gazi.edu.tr

Cite this article: Demir, E.(2024) *A In the Framework of Population Policy during the Atatürk Period a Comparative Analysis of 1927 and 1935 Population Censuses*, *Journal of Atatürk*, 13(2), 61-75.

Atif: Demir. E.(2024) *Atatürk Dönemi Nüfus Politikası Çerçevesinde 1927 ve 1935 Nüfus Sayımlarının Karşılaştırmalı Analizi*, *Journal of Atatürk*, 13(2), 61-75.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Nüfus ve büyüklüğü, tarih boyunca devletlerin sahip olduğu güç ile siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal açıdan önemli göstergelerinden biri olmuştur (Aysan, 2014, s.68). Ülkelerin beşerî sermayesi olarak da adlandırılan nüfus, devletlerin kalkınmaları ile yakından ilişkili olarak gördükleri ve üzerinde politikalar geliştirdikleri önemli bir alan olma özelliğini haizdir (Küçüköğlü, 2019, s.241).

Nüfus politikası ise bir devletin, nüfusunun artması veya eksilmesi durumunu ülkesinin ve toplumun yararı amacıyla değiştirmeye yönelik teşvik edici uygulamaları olarak nitelendirilmektedir. Nüfusun devlet açısından çok yönlü etkisi de göz önüne alındığında; kalkınmaya, gelişmeye ve ilerlemeye odaklanan çoğu devlet, aldığı birtakım idari tedbirle nüfus artışını etkilemeye çalışmaktadır. Bunlar arasında; “Sağlık tedbirlerini yaygınlaştırmak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek, doğumları artırmak ve kolaylaştırmak, gebeliği önleyici ilaç ve araçların kullanılmasını yasaklamak, çocuk düşürme fiilini cezalandırmak, evliliği teşvik etmek, evlenmeyenlerden vergi almak, çocuklu ailelere yardım etmek, memleket dışına olan göçleri sınırlamak ve memleket içine olan göçleri teşvik etmek” gibi çeşitli uygulamaların olduğu görülmektedir (Güriz, 1971, s.13-14).

İdari, sağlık, ekonomik, eğitim, toplumsal ve sosyo-kültürel alandaki göstergeleri içeren bu uygulamaların sonuçları ise nüfus artış hızını ve doğal olarak nüfus sayısını etkileyen doğum, ölüm ve göç olmak üzere üç temel demografik süreç içinde ortaya çıkmaktadır (Aysan, 2014, s.68). Bu kapsamda devletler, politikalarını belirleyebilmek için nüfus sayımlarına ve nüfusun hem niteliğini hem niceliğini ortaya koyan istatistiklere ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti’nin mirasçısı olduğu Osmanlı Devleti de bu ihtiyaca binaen -günümüzdeki gibi- modern biçimde olmasa dahi çeşitli sayımlar yapmıştır. Klasik dönemde tahrir kayıtları ile hane bazlı nüfus sayımı yaparak vergi kayıtlarını tutan Osmanlı Devleti, Tanzimat Dönemi’nde ise vatandaşın emvâl ve emlâkını tespit eden ve bunların kaydedildiği temettuat defteriyle nüfusa dair önemli verileri kayıt altına almıştır (Güneş, 2014, s.224, 233-234).

Osmanlı Devleti’nde modern anlamda ilk nüfus sayımı ise 1831 senesinde gerçekleştirilmiştir (Karpaz, 2010, s.61-62; Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.75). 1831 sayımından sonra gerçekleştirilen sayımlar ise 1844, 1866, 1881-1882 ve 1905-1906 nüfus sayımlarıdır. 1913’da yeni bir nizamname ile nüfus işlerini yürütmek üzere Nüfus Müdüriyeti kurulmuştur. 1914’te ise nüfusu genel olarak düzenli bir şekilde kayıt altına almayı amaçlayan Sicil-i Nüfûs Kânunu çıkartılmışsa da Birinci Dünya Savaşı’nın

başlamasıyla bu girişim akim kalmıştır (Karpaz, 2010, s.64-66, 84-86, 94-96; Çakmak, 2009, s.90).

İstiklal Harbi Dönemi’nde ise Ankara’da açılan TBMM tarafından 1920 ve 1921 yıllarında nüfusun kayıt altına alınması ve nüfusa kaydolmayanların cezalandırılmasına ilişkin iki kânun çıkartılmıştır (Çakmak, 2009, s.91-94).

Yeni hükûmetin gerek nüfus işlerini yönetebilmek gerekse nüfusu kayıt altına almak istemesinin maksadı, nüfusu tespit etmek ve buna göre politika geliştirmek istemesiyle alakalıdır. Neticede 1919-1922 yılları arasında gerçekleştirilen Millî Mücadele sonucunda idari yapısı cumhuriyet şeklinde belirlenen Türkiye Devleti kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, bulunduğu coğrafi konum göz önüne alındığında savunma ve güvenlik amaçlı; kalkınma ve ilerlemeye olan ihtiyaç düşünüldüğünde de ekonomik ve toplumsal gerekçelerle nicelik ve nitelik açısından büyük ve gelişmiş bir nüfusa sahip olmayı önceliklemiştir (Tabak, 2000, s.18). Bu amaçla bir yandan nüfusun artırılmasına yönelik bir politika benimseyen hükûmet, aynı zamanda başta eğitim seviyesi olmak üzere nüfusun niteliğinin de geliştirilmesine yönelik üzerinde hassasiyetle durduğu bir politika geliştirmiştir (Çakmak, 2007, s.25-31; Güriz, 1971, s.14).

Şüphesiz bu politikanın, uzun yıllardır savaşımlardan bitap düşmüş bir memleketin geleceği açısından elzem olduğu değerlendirilmektedir. Benimsenen bu nüfus politikasının henüz İstiklal Harbi devam ederken Ankara’da açılan TBMM’de ele alındığı ve nüfusun artırılmasına yönelik tartışmaların yaşandığı görülmektedir. (Baş, 2022, s.24-25.)

Konuya ilişkin 1 Mart 1922 tarihinde yaptığı konuşmada Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), “Efendiler! Milletimizi asayiş tam halinde yaşatmak nuhbe-i amalimiz olduğu gibi onun sıhhatine itina etmek ve vesait-i mevcudemiz nispetinde alâm-ı içtimaiyesine çaresiz olmak da hükûmetimizin cümle-i vezaifindedir. Bu cümleden olmak üzere memleketimizin etıbba ihtiyacı imkân müsaadesi nispetinde telâfiye uğraşıldı.” sözleriyle halkın sağlığını korumanın ve daha güçlendirmenin amaçlandığını ve bunun hükûmetin vazifesi olduğunu ifade etmiş; bu açıdan nüfusun artırılmasına yönelik bir politika benimseneceğine ilişkin somut bir mesaj vermiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006, s.126-127).

TBMM’nin 1923 senesindeki dördüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada da bu hususa değinerek “Efendiler! Nüfus meselesi bir memleketin en önemli mesail-i hayati-yesindedir. (...) Binaenaleyh yeniden tahrir-i nüfus icrasına pek âcil ve mübrem bir lüzum muhakkaktır.” ifadelerini kullanarak konunun önemine ve nüfus sayımının gerekliliğine dikkat çekmiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006, s.160-163).

Esasında erken Cumhuriyet Devrinde belirlenen nüfusun artırılması ve niteliğinin geliştirilmesi politikası, Avrupa başta olmak üzere dünya ile benzer ekseninde olmuştur. Bunun en önemli sebebi ise özellikle Birinci Dünya Savaşı sebebiyle ülkelerin nüfusunun hızla düşmesi ve bu açığın kapatılması isteğidir. Türkiye'nin de gerek siyasi, politik, askerî ve ekonomik gücünü geliştirebilmek gerekse yurt içinde ve yurt dışında ülkenin her alandaki ulusal menfaatlerini koruyabilmek için büyük bir nüfusa sahip olma gerekliliği ortaya çıkmıştır (Semiz, 2010, s.430-431). Konuya dair Türk akademisyenler de yazdıkları yazılarda, diğer ülkelerdeki nüfus artışı hızını inceleyerek nüfus artışının Türkiye'de nasıl uygulanabileceğine dair analizlere yer vermiştir (Erdal, 2012, s.782-783). Bu durum dönemin aydınlarının konuya özel ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu dönemi ele alırken ifade edilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise bu süreçte Türkiye'nin yönünü tamamen Batı'ya çevirerek toplumsal alanda ve devlet hayatında bir dizi inkılapları hayata geçirmesidir. Bu doğrultuda siyasi, sosyal, toplumsal ve ekonomik alanda Batıyı merkeze alan ve çağdaşlaşmayı hedefleyen değişimler hayata geçirilmiştir. (Aybars. 2006, 242-245). Bu değişimin etkili bir şekilde olabilmesi için ise devlet tarafından toplumun aile hayatından yaşam tarzına, aldığı eğitimden, ekonomik ve sosyal koşullarına kadar birçok alanda çağdaşlaşma yönelik müdahale ve düzenlemelerin olduğu da ifade edilmelidir (Yamaner. 1998, s.156-160).

Bahsedilen uygulamaların toplumsal yapının niteliğinin değiştirilmesine de yansıdığı, adeta tamamıyla Osmanlı'dan farklı bir zihniyete sahip nüfus yapısı oluşturulmak istendiği değerlendirilmektedir. Nitekim Atatürk döneminde üzerinde durulan en önemli hususlardan biri de ulus devlet oluşturma hedef ve ülküsünü benimseyen Cumhuriyet idaresinin, Türklere müteşekkil homojen bir nüfusa sahip olma isteğidir (Baş, 2022, s.30-32, 87-88). Bu bağlamda Batı'yı merkeze alarak kapsamlı bir modernleşme hareketi başlatan Türkiye'nin; iyi eğitim almış, ulus bilincine sahip, vatanına ve milletine bağlı bir neslin yetiştirilmesine önem verdiği ifade edilebilir (Arı, 1992, s.409-420; Erdal, 2012, s.781).

Burada Türkçülük ve Türk milliyetçiliği ideolojisi hâkim bir etken olarak modern Türk milletinin oluşturulması, yani bir ulusal/millî Türk kimliği inşası ana hedef olmuştur. (Yamaner. 1998, s.178-181) Bu doğrultuda bir yandan mevcut nüfusun çağdaştırılmasına çalışılmıştır ki bunlar arasında toplumun hayat seviyesi ile okuma yazma ve eğitim derecesinin yükseltilmesi, siyasi yaşama katılım ve Cumhuriyet değerlerini benimseme gibi hususiyetler ön planda tutulmuştur. (Türkoğlan. 2005, s.255-258, 265,267) Diğer yandan da Türk ulusu oluşturma hedefinin yeni doğan nüfus vasıtasıyla da yapılmaya çalışıldığı takip

edilmektedir. Dolayısıyla nüfusun artması için kadınlara annelik özendirilirken doğacak nesillerin de Cumhuriyet rejiminin niteliklerini benimsemiş, çağdaş ve eğitilmiş birey özelliklerini haiz olması amaçlanmıştır (Kaya, 2018, s.48).

Neticede hükûmetin benimsediği nüfus politikası kapsamında Atatürk döneminde uygulamaya konulan tüm icraatlar göstermektedir ki Cumhuriyetin ilk yılları nüfus artışının sağlanmaya çalışıldığı ve nüfusun nitelik olarak geliştirilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Dönemin basını ve dergileri de bu politikanın bir gereği olarak nüfus artışını teşvik edici yayımlar yapılmıştır (Çakmak, 2007, s.32-43). Zikredilen bu olgulardan hareketle erken Cumhuriyet Devri, yani Atatürk Dönemi'nde gerçekleştirilen iki nüfus sayımının dönemin nüfus politikası çerçevesinde karşılaştırmalı analizi, ifade edilen hipotezlerin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Bahse konu süreç, dönemsel bir incelemeyle ele alınarak konunun daha iyi bir şekilde ortaya konulması hedeflenmiştir. Konuya ilişkin kaynakçada da görüleceği gibi çeşitli ve önemli araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışma ise mevzu bahis kaynaklardan istifadeyle Atatürk Dönemi'ndeki nüfus politikasıyla nüfus sayımlarını kapsamlı ve derli toplu bir şekilde ele alarak sentezci bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Belirlenen hipotez, çalışmada elde edilen nicel bulgularla desteklenmeye çalışılmış; ayrıca neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Böylece dönemin nüfus politikasının ne ölçüde etkili olduğu, iki sayım üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki genel olarak toplumsal yapıya ve hususiyetle nüfusun özelliklerine dair malumat ve değerlendirmeler içeren çalışmanın meseleye yeni bir bakış açısı sunması planlanmaktadır.

Nüfus Artışına Yönelik Teşvik Politikaları

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte izah etmeye çalıştığımız gerekçelerle nüfusun artırılmasına yönelik birçok uygulama hayata geçirilmiş; bu konuda birçok teklif ve öneriler sunulmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı, uzun bir müddet gündemde kalan ve ilki 1920'de diğerleri de 1921'de, 1929'da, 1930'da ve 1931'de Büyük Millet Meclisine sunulan "Bekârlardan Vergi Alınması"na ilişkin kânun teklifleridir. Bu tekliflerin hiçbirisi, Meclisteki komisyonlarda ve genel kurulda görüşülmesine rağmen çeşitli sebeplerle kabul edilmemiştir (Özer, 2013, s.74). Halk Partisi'nden vekillerin gündeme getirdiği "Bekârlık Vergisi" kabul görmese de dönemin iktidarı Halk Partisi'nin (Cumhuriyet Halk Partisi) nüfus artışına yönelik bir politika benimsediği, parti kurultayında kabul edilen parti programında da yer almıştır (Güriz, 1971, s.15-17).

Alınması gereken en genel iki tedbir ise; yeni doğan

sayısının artırılması için çocuk yapmanın teşviki ve ölümlerin azaltılabilmesi için sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması olarak tespit edilmiştir. İlgili politikaların teşvik ve takip işini ise Sosyal Yardım Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı üstlenmiştir. Nüfusun artırılmasıyla sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesinin birbiriyle yakın bağlantılı ele alınan konular olduğu muhakkaktır. Bu kapsamda Milli Türk Tıp Kongresi de düzenlenmiştir. Bu kongrede alınan kararlar, 1927 tarihli ilk nüfus sayımının yapılmasında etkili olmuştur. Zira kongrede; sağlıklı nüfusa ait istatistikî veriler olmadığı, dolayısıyla mevcut durumun tespiti ve buna göre oluşturulması planlanan politikaların ve değerlendirmelerin teorik kalacağı belirtilmiştir (Vergili, 2013, s.316). Şüphesiz, nüfus sayımının yapılmasının dönemin tam anlamıyla Batılılaşma ve çağdaşlaşma politikasının sosyal hayattaki yansımalarından biri olarak da ifade etmek gerekir (Yavuz, 1995, s.336).

Zira demografik yapı ile toplumsal alandaki değişme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu manada toplumsal yapıdaki değişimin anlaşılabilmesi açısından da nüfus bilgisi kritik önemi haizdir. (Doğramacı. 1993, s.11-12). Konumuza dahil süreçteki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler göz önüne alındığında nüfusun nitelik ve niceliğinin bilinmesinin büyük önem arz ettiği ifade edilmelidir. Nüfus artışını teşvik etmek için birtakım adımlar atılmıştır. Bunlardan biri de 18 Mart 1926 tarihli “Memurin Kânunu”dur. Bu kanunla memurların çocuklarına belli şartlar altında maddi destek sağlanması; böylece memurların çok çocuk sahibi olması amaçlanmıştır. Yine nüfusu artırma gayretleri kapsamında “Yol ve Gelir Vergisi” gibi vergilerden, çok çocuk sahibi olan vatandaşlar muaf tutulmuş veya bu kişilere indirim uygulanmıştır (Çakmak, 2007, s.37-42; Semiz, 2010, s.432-433).

Dönemin gazeteleri ve dergileri de nüfus politikası hakkında öneriler getirmek ve halkı bilgilendirmek üzere yayımlar yapmıştır. Bu yayınların en önde gelenlerinden biri Ankara Halkevi’nin yayımı olan “Ülkü Mecmuası”dır. Dergi; sağlık koşullarının iyileştirilmesine, salgın hastalıklarla mücadele edilerek doğum anındaki ve erken yaşta çocuk ölümlerinin azaltılmasına yönelik adımlar atılması gerektiğine; böylece nüfus artış hızına katkı sağlanabileceğine dikkat çekmiştir. Vurgulanan bir diğer husus ise zihnen ve bedenen iyi yetişmiş bir nüfusa sahip olmanın Cumhuriyet İnkılabları açısından hayati olduğuyla alakalıdır (Erdal, 2012, s.783, 785-786).

Ülkü Mecmuası’nın yanı sıra “Gürbüz Türk Çocuğu, Resimli Dünya/Çocuk, Türk Çocuğu, Çocuk Yıldızı ve Resimli Uyanış” gibi dergilerde de bilhassa annelere yönelik çocuk

bakımı ve çocuk eğitimi, iyi çocuk yetiştirilmesi gibi hususlarda bilgilendirici yazılar kaleme alınmıştır (Kaya, 2018, s.48).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfus artışını sağlamaya yönelik bir diğer dikkat çekici öneri ise Mustafa Kemal Atatürk’ün de konuşmalarında yer verdiği üzere, yurt dışında yaşayan Türklerin ülkeye göç ettirilmesine ilişkindir (Çakmak, 2007, s.73-79; Tabak, 2000, s.24).

Şevket Kansu, Yaşar Nabi gibi dönemin önemli simaları da homojen bir Türk nüfusunun oluşturulması ve nüfus artışının sağlanması noktasında bu görüşü desteklemiştir (Erdal, 2012, s.787). Tüm bunlar dışında hükümet tarafından nüfusun artmasına katkı sağlayacak çeşitli kânun ve yönetmelikler çıkartılmıştır. Bu bağlamda en başta “Türk Medeni Kânunu” gelmektedir. (Resmi Gazete. 4 Nisan 1926, s.10-236).

Nüfusun kayıt altına alınması, evlilikte resmî nikâh zorunluluğu, tek eşle evlilik, miras ve boşanma konularında kadın-erkek eşitliği konuları ile aile yaşamına dair çeşitli hususları içeren Kânun, ayrıca içtimai ve demografik hayata ilişkin de önemli hususları ihtiva etmektedir (Toprak, 2020, s.63-64; Çakmak, 2009, s.92-93). Bu yönüyle Medeni Kanunun nüfus politikası ve sosyo-kültürel yaşama dair ayrı bir yeri haizdir. Bu kanun ile hukuk sisteminde ve Türk aile ve toplum yapısında çağdaşlaşma yolunda da büyük ve kapsamlı bir adım atılmıştır. (Özkaya. 1991, s.499-503).

Kanun maddeleri tahlil edildiğinde; özellikle ailenin medeni ve çağdaş bir çerçevede kurulması, nüfusun doğru ve zamanında kaydedilmesi ile bütünlüğünün korunması gibi hususların teminat altına alındığı ve devletin bu konuda kontrolünün de artırıldığı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra mevcut nüfusun ve muhacirlerin bir plan dâhilinde iskan edilmesi ve kayıt altına alınmasını hedefleyen “İskan Kanunu”, (Resmi Gazete. 21 Haziran 1934, s.4003-4009); “Gizli Nüfusların Yazımı Kânunu, Umûmi Hıfzıssıhha Kânunu” (Resmi Gazete. 15 Temmuz 1934, s.4146) gibi temel kânun ve hükümler Atatürk Dönemi’nde uygulamaya konulmuştur (Güriz, 1971, s.19-20; Semiz, 2010, s.433; Çakmak, 2007, s.47-64).

Nüfus artışına katkı sağlayabilecek en dikkat çekici yasalardan biri “Umûmî Hıfzıssıhha Kânunu”dur. (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Düstur. Tertip.3, C.11, s.143). Kanunun ilgili maddelerinde nüfusun yoğunluğuna göre gerekli olan önlemlerin bölgesel bazda alınmasının hedeflendiği görülmektedir. Tüm bu adımlar atılırken nüfusu artırma politikalarının aksi yönündeki her uygulama ve propagandanın önüne geçilmek istenmiştir. 1926 tarihli “Türk Ceza Kânunu”nda yapılan düzenlemelerle kasten çocuk düşürmenin ırkın birliğini ve sağlığını bozan cürüm

olarak değerlendirileceği hususu kabul edilmiş; böylece bilinçli olarak çocuk aldırmanın ağır bir suç olduğu vurgulanmıştır (Semiz, 2010, s.434-436, 449; Vergili, 2013, s.319).

Şüphesiz bu süreçte eğitim öğretim birliğini sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Medeni Kanun, moderniteyi esas alan hukuk reformu gibi icraatlar, kadınların erkeklerle eşit haklar elde etmelerini ve toplumsal hayata katılımını artırmıştır. (Şenşekerci ve Gülcan. 2003, s.222-231). Bu durum ise Osmanlı'da genç yaşta alışlagelmiş evlilik kavramını yavaşlatıcı bir etken olarak ifade edilmesi gerekmektedir ki kanaatimize göre bu doğal nüfus artışına biraz da olsa menfi yansımasıdır. Diğer yandan toplumun, yeni rejime yani Cumhuriyet ideolojisine uygun olarak Türklük (ulus) bilincini haiz, modern-çağdaş bir yapıya sahip olması amaçlanmış (Baş, 2022, s.42-46); bu doğrultuda okuma-yazma seferberliği başlatılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi; ilk-orta mekteplerin sayısının artırılması, Halkevlerinin açılması, Millet Mekteplerinin kurulması gibi çeşitli uygulamalar da hayata geçirilmiştir (Uluskan, 2010, s.100-103; Özdemir ve Aktaş, 2011, s.234, 242-243).

Nüfusun niteliklerini (yaş aralığı, eğitim seviyesi, okuryazarlık, evli-bekâr olma durumu, konuştuğu dil, yaptığı meslek vb.) tespit edebilmek için ise 1926 senesinde "İstatistik Umûm Direktörlüğü" kurulmuştur (Çakmak, 2009, s.96).

Nüfusun artışına yönelik bu uygulamalar hayata geçirilirken nüfusun önemli bir bölümünün kırsalda yaşadığı da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda hayata geçirilen uygulamalar, yapılan duyurular ve çıkartılan kanunların, büyük bir bölümü kırsalda yaşayan nüfusa ilk etapta tesir etmediği göz önünde bulundurulmalıdır. Yani sıra dönemin ekonomik sıkıntılarının da nüfusun durumuna etki ettiği bir gerçektir. (Bayındır, 2010, s.84).

Sonuç olarak bahsedilen etkenlerin, nüfus artış hızının istenilen ölçüde artmasında yavaşlatıcı bir etken olduğu değerlendirilmektedir.

1927 Nüfus Sayımı ve Basına Yansımaları

Cumhuriyet kurulduğunda mevcut nüfusa dair kesin bilgiler olmamakla birlikte 1914'te vilayetlere göre hazırlanan nüfus istatistik verilerinde yer alan bilgiler bulunmaktaydı (Sakin, 2022). Zira 1914 tarihinde "Sicil-i Nüfus Kânunu" ile nüfusu kayıt altına almak ve genel nüfus yazımı yapma doğrultusunda başlayan sayım, savaş nedeniyle tam anlamıyla neticelendirilememiştir (Tuğluoğlu, 2012, s.61).

Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan büyük toprak kaybı ve beraberinde gerçekleşen iç ve dış göç hareketi ile savaş nedeniyle ağır insan kaybının yaşanması, nüfus

miktarını etkilemişti (Çakmak, 2007, s.12-16; Mutlu, 2013, s.173-183). Dolayısıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ihtiyaç duyduğu en önemli meselelerin başında nüfusun nicelik ve niteliğinin tespit edilmesi gelmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilmesi düşünülen nüfus sayımlarıyla hem nüfusun miktarı hem de cinsiyeti, yaş durumu, medeni hali, din ve dil özellikleri, meslek durumu gibi birçok hususun öğrenilmesi amaçlanmıştır (Baş, 2022, s.47-49; Çakmak, 2009 s.98).

Nüfus sayımı yapılması için 1927 yılının sonlarına kadar beklenmesinin sebebi ise Cumhuriyet ile birlikte yeni idari sisteme geçilmesi ve bu kapsamda kayıt sisteminin düzenlenmesi, kayıt altında olmayan nüfusun mümkün olabildiğince kayıt altına alınmak istenmesinden kaynaklıdır (Vergili, 2013, s.315).

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk de nüfus sayımının önemini, hükûmetin bir an evvel nüfus sayımına yönelik hazırlayacağı bir layihayı Meclise sunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda ilk nüfus sayımının yapılmasına ilişkin 2 Haziran 1926'da 893 Numaralı "Umûmi Tahriri Nüfus İcrası Hakkında Kânun"u çıkartılmıştır. (Resmi Gazete. 26 Ağustos 1926, s.1-2)

Sayımın İstatistik Umûm Müdürlüğü tarafından planlanması ve uygulanması kararlaştırılmış; müdürlük de merkez ve taşrada görevlendirdiği personellerle sayım hazırlıklarına başlamıştır (Çakmak, 2009, s.98-100). Ayrıca genel nüfus sayımından bir süre evvel (Aralık 1926 - Nisan 1927 aralığında); Ankara, Tekirdağ, Sivas, Mersin, ve Ödemiş'te "Tecrübe Sayımları/Deneme Sayımı" yapılmış; böylece hem sayım memurlarının tecrübe kazanması hem de sayım sırasında karşılaşılabilecek sorunların tespit edilerek önlem alınması amaçlanmıştır (Karlı, 2019, s.7).

Sayım sonrası İstatistik Umûm Müdürlüğüne Başvekâlete (Başbakanlık) sunulan raporda; bina numaralarından sokak isimlerine, sayım memurlarının hatalı işlem yapmasından halkın sayımla ilgili malumat eksikliğine kadar çeşitli sorunların olduğu görülmüştür. Nitekim Ankara'daki "Tecrübe Sayımı"nda Başvekil İsmet Paşa'nın doğum tarihinin sayım cetveline yazılmadığı anlaşılmış, Başvekâlet Kalemi Mahsûsa'dan İstatistik Umûm Müdürlüğü'ne gönderilen yazıda; Başvekilin yazılmayan doğum tarihinin Eylül 1884 olduğuna ve kaydedilmesine dair bilgilendirme yapılmıştır (BCA, 30-10-0-0/25-145-6). Bu sayımın, eksiklerin görülmesi ve tecrübe kazanılması açısından faydalı olduğu ifade edilmelidir. Nitekim tecrübe sayımından elde edilen tecrübeler ışığında sokak ve caddelerdeki numaralandırma ve isimlendirme işlemi; yerel idare ve belediyelerce yapılmıştır (Karlı, 2019, s.3; Çakmak, 2009, s.99-100).

Sayım öncesi üzerinde durulan diğer önemli bir konu ise vatandaşların nüfus sayımına iştirak etmesi, hanelerinde

yaşayan kişilerin sayılarını ve bilgilerini doğru vermesine yönelik olmuştur. Bu konuda dönemin gazetelerinde yayımlar yapılmış, halkı bilgilendirmek için bazı yerlerde konferanslar verilmiş ve broşürler dağıtılmıştır (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.76).

Bu kapsamda Cumhuriyet Gazetesi'nin 7 Ekim 1927 tarihli sayısında "Bu bir vatan borcudur. Bundan evvel nüfusa yazılmamış olanlar için ceza yoktur. Fakat o gün saklananlar, memurlara yakalanan, malumat vermeyenlerin cezası ağırdır." ifadeleri yer almıştır (Çakmak, 2009, s.103-104).

Konuya ilişkin Milliyet Gazetesi ise, Başvekil İsmet Paşa'nın bu husustaki beyanatını sürmanşetten, "Doğru bir tahrir-i nüfusun siyasi ve idari faydalarından başka vatanperverâne bir hareket olduğunda işaret etmişlerdir" başlığıyla vermiştir. İsmet Paşa beyanatında; eski sayımların noksan olduğundan bahisle hem devlet hem de vatandaşlar açısından doğru ve tam bir nüfus bilgisine olan gereksinimi dile getirmiştir (Milliyet Gazetesi, 1927, s.1). Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi de "Milletçe kuvvetimizi, sayımızı bilelim." başlığına yer vermiştir. Sayım günü sokağa çıkma yasağının uygulanacağı; bu bakımdan halkın ihtiyaçlarını önceden tedarik etmesi gerektiğine ilişkin de gazeteler tarafından duyurular yapılmıştır. Neticede Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nüfus sayımı, 28 Ekim 1927 günü sabah 08:00'de başlamış ve akşam top atışı ile sona ermiştir (Köse, 2010, s.53; Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.79).

Görüldüğü üzere basın nüfus sayımına yoğun bir ilgi gösterdiği ve süreçlerle ilgili halkı bilgilendirdiği takip edilmektedir. Hâkimiyet-i Milliye, sayım günü ile ilgili genel durumu, "Saat tam sekizde sayım memurlarının kapıları çalmaya başlamasıyla sokaklarda küçük bir hareketlilik başladı." şeklinde duyurmuştur. Gazeteler, 29 Ekim 1927 tarihli baskılarında da nüfus sayımına ilişkin haberlere geniş bir şekilde yer verilmiştir. Gazetelerde çoğunluğu, İstanbul'dan ve Ankara'dan olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinden sayım gününe ait fotoğraflar yayımlanmıştır. Genel görüş; nüfus sayımının halkın ve sayım görevlilerinin özverili tutumu sayesinde sorunsuz ve başarılı bir şekilde tamamlandığı, kesin sonuçların da yakın da ilan edileceğine ilişkin olmuştur (Köse, 2010, s.99; Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.80).

Türkiye idari yapısına göre 63 il, 328 ilçe ve 40.600 köy ve beldede gerçekleştirilen ilk nüfus sayımının 4 Kasım 1927 tarihinde ilan edilen sonucuna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 13.648.270 olarak tespit edilmiştir (28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s.8; Türkiye İstatistik Kurumu, 2010, s.8; 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, 1961, s.3).

Ülke içindeki nüfus yoğunluğu ise km²'ye 17,9 kişi olarak belirlenmiştir. Fakat sayımda bilhassa bazı köy, oba, yayla gibi ulaşımın uzak olduğu yerlere etkin bir şekilde ulaşılamaması yüzünden 1927 sayımında ortaya çıkan sayı, nüfus kütüklerinde var olan 14.154.751 sayısı ile uyuşmamış ve bu kapsamda yaklaşık 500 bin kişilik bir fark ortaya çıkmıştır (Karslı, 2019, s.28).

1927 nüfus sayımına etki eden unsurlardan biri de şüphesiz Türkiye ve Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavele ve Buna Bağlı Protokol" ile uygulamaya konulan karşılıklı mübadele olmuştur. Türkiye'de ikamet eden yaklaşık 1.2 milyon Hristiyan Yunanistan'a göç ederken, Yunanistan'da yaşayan 450 bin kadar Müslüman Türkiye'ye göç etmiştir (Aysal, 2017, s.641; Aysan, 2014, s.72).

Böylece ilk etapta Türkiye'nin nüfusu 750 bin civarında toplu bir azalma yaşamıştır. Ayrıca -daha çok çocuklarda görülen verem, tifüs, sıtma, frengi gibi- salgın hastalıkların da ölümlere sebep olup nüfus artışına menfi etki yaptığı görülmüştür (Tabak, 2000, s.19). 1927 sayımının cinsiyet dağılımına bakıldığında 7.084.391 kişi ile %51.91'i kadın, 6.563.879 kişi ile %48.1'i de erkekti. (28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s.8). Kadınların sayıca fazla olmasının temel sebebi ise yıllar süren (1911-1922) savaşlarda erkek nüfusun cepheye gitmesi ve kaybedilmesi olarak görülmektedir (Tuğluoğlu, 2012, s.74; Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.80).

Yine sonuçlara göre 10,345.389 ile nüfusun %75,8'i kırsal kesimde, 3,302.881 ile %24.2'si ise şehirde yaşadığı tespit edilmiştir Bir diğer istatistik de nüfusun %97.4'ünün Müslüman, %2.6'sının Gayrimüslim unsurlardan oluştuğudur (1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı 1935, s.67; Karslı, 2019, s.78, 87). 1927 nüfus sayımına göre toplam nüfus içerisinde 1.111.496 kişinin okuryazar olduğunu geriye kalan 12.517.992 kişinin ise okuryazar olmadığını kaydetmiştir. Fakat 0-6 yaş altı 3.158.313 nüfus çıkartıldığında okuryazar olmayan nüfus 9.377.988 kişi ile %89.4'tür. Okuryazar oranı ise %10.6'dır. (28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s.22) Eğitim durumu ile alakalı verilerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında okuryazar erkek sayısı 851.527 kişi, kadın sayısı ise 259.969 kişidir. Bu bağlamda okuma yazma bilen nüfusun %76.6'sını erkekler, %23.4'ünü kadınlar oluşturmaktadır (Baş, 2022, s.51; Karslı, 2019, s.45-46; 65-66). Mezkûr nicel veriler incelendiğinde okuma-yazma oranının oldukça düşük olduğu; bu anlamda nüfusun kapsamlı bir eğitim sürecine tabi tutulması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan ilk nüfus sayımında Arap alfabesinin kullanıldığı da ifade edilmelidir. Sonuçlara göre

Türkiye'nin en kalabalık şehri, 794,444 nüfus ve %5.8 oranla İstanbul'dur. İstanbul'u 526,005 nüfus ve %3,9 ile İzmir takip etmiştir. En büyük üçüncü şehir 504,384 nüfus ve %3.7 ile Konya, dördüncü şehir 421,06 nüfus ve %3.1 ile Balıkesir, beşinci şehir 404,720 nüfus ve %3.7 ile Ankara, altıncı şehir ise 401,595 nüfus ve %2.9 ile Bursa'dır. Nüfusu en düşük şehir ise 24.980 nüfus ve %0.2 ile Hakkâri'dir. Van 75,329 nüfusu ile en düşük nüfusa sahip ikinci il, Burdur 83,614 ile üçüncü, Artvin 90,066 ile dördüncü, Bitlis 90,631 ile beşinci, İçel 90,940 ile sondan altıncıdır. Diğer şehirlerin nüfus sayıları ise 100 binin üstünde ve 400 binin altında değişmektedir (Karlı, 2019,s.18-19; Baş, 2022, s.52).

Kanaatimize göre Başkent Ankara'nın nüfus itibarıyla altıncı şehir olması, Osmanlı dönemindeki büyüklüğü göz önüne alındığında, Cumhuriyetle birlikte kaydettiği gelişime ve bu sayede nüfusunun arttığına işaret etmektedir. Nüfusun çalışanlar grubu içerisindeki dağılımına bakıldığında; 4,368,061 kişi ile %32'si ziraat, 299,369 kişi ile %2.2'si sanayi, 257,355 kişi ile %1.9'u ticaret, 162,235 kişi %1.2 ile ordu mensubuydu. Ayrıca 174.944 nüfus ve %1.9 ile serbest ve diğer meslek erbabı varken; memur, hâkim ve PTT çalışanlarının sayısı 89.251 idi. Nüfus içerisinde çalışan olarak tespit edilen sayı 5.351.215 iken bu kesimin toplam nüfus içindeki oranı %39.30 idi. Geriye kalan 8.278.273 kişi, yani nüfus %60.70'i mesleksiz veya çalışmıyor olarak tespit edilmişti. Bunların yaklaşık 3 milyonu 18 yaş altında iken yarım milyonu da 65 yaş üstündeydi. Yaklaşık 4 buçuk milyonun bir kısmının öğrenci olduğu geri kalanların işsiz olduğu veya çalışmadığı anlaşılmaktadır (28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s.24, Köse, 2010, s. 103, 177-180; Karlı, 2019, s.51).

Sonuçlara göre; 11.777.810 kişi ve %86.4 oran ile en fazla konuşulan ana dil Türkçe olmuştur. 1.851.678 kişi ve %13.6'lık nüfus kesimi ise Türkçe haricindeki dilleri konuşmaktaydı. Türkçeden sonra en çok konuşulan ikinci dil, 1.184.446 kişi ve %8.7 ile Kürtçe idi. Üçüncü dil 134.273 kişi ile Arapça, dördüncü dil 119.822 kişi ile Rumca'ydı. Bu dilleri sırasıyla 95.901 kişi ile Çerkezce, 68.900 kişi ile İbranice, 64.745 kişi ile Ermenice, 21.774 kişi ile Arnavutça, 20.554 kişi ile Bulgarca ve 11.465 kişi ile Tatarca dilleri takip etmiştir. Geriye kalan ana dili Fransızca, İtalyanca, İngilizce ve Acemce olan nüfus ise 10.000'in altındaydı (28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri, 1929, s.31, Karlı, 2019, s.93, 95).

Nüfus sayımında bu çerçevedeki verilerin tespit edilmesinin, çok uluslu bir imparatorluktan çıkarak kurulmuş yeni Cumhuriyetin nüfus yapısına dair önemli bir veri sunması hasebiyle önemli olduğu değerlendirilmektedir. Sonuçlar incelendiğinde yaşanan

göçler, toprak kayıpları ve ölümlerin etkisiyle nüfusun beklenenden fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim sayım öncesindeki tahminlere bakıldığında "12-13 milyon "iyimser" ve 10 milyonun altında "kötümser" olarak düşünülürken Türkiye nüfusunun 4 Kasım 1927'de İstatistik Umûm Müdürü Camille Jackquart tarafından yaklaşık 14 milyon olarak açıklanması sevinçle karşılanmıştır. Yunus Nadi de sayım sonucuyla ilgili olarak sonucun Türk milletine bayram yaptırarak bir neticeyi haiz olduğunu belirtmiştir. (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.82-83).

Dönemin önde gelen gazeteci yazarlarından Falih Rıfkı (Atay), Milliyet ve Hâkimiyet-i Milliye Gazetelerinde yayımlanan yazısında, sayım sonucundan memnun olduğunu dile getirmiş, bilhassa nüfusun büyük bir bölümünün Türk olduğuna dikkat çekmiştir. Falih Rıfkı'nın konuya ilişkin görüşlerini, "Nüfusumuz 14 milyona yakındır; şurası bilhassa şayan-ı dikkattir ki bu yekûnun 12 milyondan fazlası halis Türk'tür (...)" sözleriyle ifade ederek esasında nicelikten ziyade nüfusun niteliğine yani Türk ulusunun çokluğuna ve ulus devlet anlayışına vurgu yapmıştır (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s.82-83).

Görüldüğü üzere sayım sonuçları basın tarafından olumlu telakki edilmiştir. Buna rağmen Türkiye gibi geniş bir coğrafyayı ihtiva eden bir ülkede nüfusun, henüz arzu edilen seviyeden geride olduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim 1927'den 1935 sayımına kadar olan 8 yıllık süreçte uygulamaya konulacak nüfus artış hızını sağlamaya yönelik politikalar da hükûmetin bu konudaki düşüncesini ortaya koyduğu değerlendirilmektedir. Netice itibarıyla ilk nüfus sayım süreci değerlendirildiğinde, nüfusun büyük bir bölümünün kırsalda yaşadığı ve okuma-yazma bilmediği göz önüne alınmalıdır. Buna göre sayım öncesi yapılan duyuruların ve basının haberlerinin etkisinin önemli ölçüde kent ve ilçe merkezleriyle sınırlı kaldığı ifade edilebilir. Nüfusun kırsalda ve birbirinden uzak dönemin ulaşım şartlarının zorluğu da dikkate alındığında nüfus memurları tarafından büyük oranda eksiksiz yapılmasının da büyük bir başarı olduğu değerlendirilmektedir. Bu analizden hareketle ilk nüfus sayımının hem çağdaşlaşma yolunda ilerleyen devletin, sahip olduğu nüfusun nitel ve nicel yönünü tespit etme açısından hem de vatandaşın ilk modern nüfus sayımının öznesi olması bakımından bir tecrübe sayımı olduğunu ifade etmek mümkündür.

1927 ve 1935 Nüfus Sayımı Arasındaki Süreçte Nüfus Politikası

1927 nüfus sayımıyla nüfusun sayısı ve özellikleri hakkında kapsamlı bilgiler öğrenilmişti. Bu sayede hükûmet, nüfus göstergelerinden hareketle birçok alanda daha planlı ve programlı çalışmaya başlamıştı. Zira devletin

ekonomik kalkınması, üretim ihtiyaçları, askerî gereksinimleri, yatırımların planlaması gibi çeşitli alanlarda atılacak adımlar bakımından nüfusun sayısı ve özelliklerini bilmek adeta olmazsa olmaz bir gereklilik arz ediyordu (Çağlayan, 2016, s.39; Baş, 2022, s.53-57).

Devlet bir yandan mevcut nüfusun niteliklerine göre yeni politikalar geliştirirken diğer yandan da nüfus miktarının arzu edilen seviyeye ulaşması için nüfus artışı hızını arttırılması politikalarına devam etmiştir. Nitekim 1927 sayımı sonrası, nüfus artış hızının yavaş olması nedeniyle TBMM'deki milletvekillerinden bir nüfus komisyonu kurulmuştu. Komisyon yaptığı araştırmada, nüfusu artırmanın Türkiye için hayati bir mesele olduğunu belirtmiş ve yayınlığı raporda önerilerde bulunan komisyon, nüfus politikasının bir gereği olarak ailelere daha çok çocuk yardımı yapılması, iş ücretlerinde çocuk sayısına göre ödenen ücretin artırılması, çocuk sahibi olan aileler için vergilerde indirim yapılması, nüfus artışını teşvik amacıyla propaganda yapan dernekler kurulması gibi önerilerde bulunmuştu (Güriz, 1971, s.21-22).

Cumhuriyet Halk Fırkasının 10 Mayıs 1931 tarihinde yapılan 3. Büyük Kurultayı'nda kabul edilen parti programında da "Nüfusumuzu artıracak tedbirleri ehemmiyetle takip edeceğiz" ibaresinin yer aldığı görülmektedir (Vergili, 2013, s.320). Aynı şekilde dönemin TBMM Başkanı Kazım Özalp da 23 Nisan 1933'te yaptığı değerlendirmede; mevcut nüfusun Türkiye'nin ihtiyaçlarının karşılamaya kâfi geleceğini; ancak bu durumu kuvvetlendirmek için nüfusu arttırmanın önem arz ettiğini dile getirmiştir (Semiz, 2010, s.449).

Bu kapsamda Halk Partili bazı vekillerin 1927 sayımı sonrası bir kez daha TBMM'ye sunduğu "Bekarlık Vergisi" tasarıları kabul edilmese de hükümet doğurganlığı arttırmak için yeni tedbirler alma yoluna gitmiştir. Nitekim devletin bu süreçte çıkardığı kanunlar ve uygulamaya koyduğu nüfus artışını teşvik edici politikalar ile doğum oranı artarken sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine bağlı olarak ölüm oranları da bir miktar düşmeye başlamıştır (Baş, 2022, s.53-78; Aysan, age, s.71). Ayrıca kayıt ve istatistiklere göre 1927'den sayımından sonraki evlenme miktarında bir miktar düşüş ve dalgalanma meydana gelmiş; artışlar ise istenilen seviyede olmamıştır. Bunun sebepleri arasında 1926 yılında Medeni Kanun'un kabulü ile evlenme ve boşanma muamelelerinin güçleşmiş olması ile ekonomik ve toplumsal nedenler ifade edilebilir. (Güriz, 1971, s.20-21).

Bu malumatlardan hareketle denilebilir ki hükümet yetkilileri ve ilgili devlet kurumları, nüfusun daha da arttırılmasına yönelik ihtiyacı tespit etmiştir ki durumun söylem ve icraatlara da yansdığı görülmektedir. Öte

yandan 1927 sayımında sayıma dâhil edilmeyen nüfus tespit edildiği için nüfusun eksiksiz bir şekilde kayıt altına alınabilmesi için 5 Temmuz 1934 tarihli "Gizli Nüfusların Yazımı Hakkında Kânun" çıkartılmış; böylece vatandaş doğru ve zamanında nüfus kaydı konusunda mükellef tutulmuştur. 1934'te çıkartılan "Soyadı Kânunu" ile de her vatandaştan bir soyadı seçmesi istenmiş; bu sayede aile ve soy bağlantısı sayesinde önceden nüfus kaydına geçirilmeyen kişilerin de kayda geçirilmesi amaçlanmıştır (Çakmak, 2007, s.100-105; Çakmak, 2009, s.95). İçişleri Bakanlığı da bu konuda idari düzenlemelerle nüfus kayıtlarının düzenli tutulmasına önem vermiştir. Nitekim 1935 nüfus sayımından bir müddet önce yapılan CHP'nin 4. Büyük Kurultayı'nda hükûmetin nüfus artışına yönelik benimsediği politikayı dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya şu sözlerle dile getirmiştir: "En büyük felaket de nüfus kıtlığına uğramaktır. Bizim memlekette nüfus durumu bugün muhtelif sebepler dolayısıyla layık olduğu ve lazım geldiği derecede değildir. Orta Anadolu'nun nüfusu bu memleketin şark ve garp hudutlarının bekçisi gibidir. Her şeyden evvel nüfusumuzun artması lazımdır.(...)" (Semiz, 2010, s.430-431).

Bu önlemlerden ilk nüfus sayımında yaşanan aksaklıklardan dersler çıkartılarak nüfusun doğru tespit edilmesine ihtimam gösterildiği ifade edilebilir. Öte yandan 1927 nüfus sayımından sonra 1935'e kadar olan dönemde bilhassa Balkanlar'dan mübadele vb. nedenlerle Türk nüfusunun Türkiye'ye göçlerin devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda hükümet, yurt dışında yaşayan Türklerin ülkeye gelmesini teşvik etmiş; "İşkân Kânunu"nu çıkartarak ihtiyacı olanlara yer gösterileceğini beyan etmiştir. Nitekim İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın açıklamasına göre 1923-1935 yılları arasında yaklaşık 1 milyon 200 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Semiz, 2010, s.436-437).

Dönemin basını da devletin benimsediği nüfus politikasını destekleyici yayınlar yapmaya devam etmiştir. Bu kapsamda -nüfus politikası örnek alınan İtalya'daki gazetelerin yaptığı gibi- bazı kampanyalar düzenlenmiştir. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi, 11 Şubat 1928 tarihli nüshasında, "Çok çocuklulukların resimlerini derç ediyoruz" başlıklı haberinde nüfus artışını teşvik için bir kampanya başlatmış ve çok çocuklu ailelerin fotoğraflarını gazetede yayınlanacağını duyurmuştur." (Cumhuriyet, 1928, s.1, Vergili, 2013, s.318).

Nüfusun arttırılması konusu üzerinde gazete köşe yazarları da hassasiyetle durmuştur. Bu bağlamda Cumhuriyet Gazetesi'nden Yunus Nadi "Çocuklu Ailelere Yardım" başlıklı köşe yazısında; Cumhuriyet idaresinde imtiyaz olmadığını, ancak kimsenin çok çocuklu ailelere

destek mahiyetindeki imtiyaza itiraz etmeyeceğini belirtmiştir. Bekarlardan alınmak istenen bekarlık vergisiyle ilgili tasarımı eleştirmiş; bunun yerine Avrupa'da olduğu gibi nüfusu artırmak için evlenip çocuk yapanlara teşvik olarak para katkısı sunarak nüfus artışına katkı sağlanabileceğini dile getirmiştir (Cumhuriyet, 1934, s.1, Semiz, 2010, s.450).

Cemal Hakkı Selek ise 12 Mayıs 1935 tarihinde kaleme aldığı "Memlekette Nüfus Azlığını Nasıl Artırabiliriz" başlıklı yazısında; nüfusun arttırılması gerektiğini savunmuş ve nüfus artışının teşviki için önerilerini "Doğumları çoğaltmak, doğanları yaşatmak, çok çocuklu aileleri korumak" şeklinde ifade etmiştir. Nüfusun istenilen oranda arttırılmaması durumunda ekonomik kalkınmada ve ülke savunmasının yapılmasında zorlanılacağını belirten Selek, özellikle kalabalık ev geçindiren memurlara daha fazla maaş verilmesi ve vergi indirimlerinden faydalandırılması gerektiğini vurgulamıştır. (Cumhuriyet, 1935, s.11, Semiz, 2010, s.449).

Bu süreçte nüfus artışına yönelik hayata geçirilen bu özel politikaların yanı sıra ilk nüfus sayımından sonrada sosyo-kültürel, hukuk, ekonomik ve eğitim gibi alanlarda toplumsal modernleşme çalışmaları da hızlı bir şekilde devam etmiştir. (Steinhaus. 1973, s.120-135). Bu süreçte kadınların hukuki ve siyasal haklarda erkeklere göre güçsüz olan konumunun; sosyal, kültürel ve ekonomik alanda hayata geçirilen yasal düzenlemelerle güçlendirilmeye çalışıldığı takip edilmektedir. (Doğramacı. 1993, s.13-22).

Bunun aile yaşamına ve dolaylı yoldan nüfus konusuna da dikkate almak gerekmektedir. Bu anlamda bir yaşam ve zihniyet devrimine yol açmaya başlayan inkılapların, kanaatimize göre nüfusun niteliğine doğrudan etki ettiği ve katkı sağladığı, niceliğine ise dolaylı yoldan etki ettiği ifade edilebilir.

1935 Nüfus Sayımı ve Basına Yansımaları

Türkiye'de 1927'deki nüfus sayımından sonraki ikinci nüfus sayımının 20 Ekim 1935'te yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak 29 Mayıs 1934'te 2465 sayılı 10 maddelik "Umûm Nüfus Sayımı Hakkında Kânun" yayımlanmıştır (Erdem, 2016, s.40).

Akabinde Müdürlük tarafından 17 Nisan 1935 tarihinde hazırlanan "Nüfus Sayımıyla ilgili Yönetmelik" Başbakanlığa sunulmuştur. Sayımın ne şekilde yapılacağı, sayımın esasları ile görev alacak memurların vazifelerini belirten ve sayımda sorulacak soruların da "sualler cetveli"nde gösterildiği bu yönetmelik, (BCA, 30-10-0-0/26-148-3). "Umûmi Nüfus Sayımı Talimatnamesi" adıyla 8 Mayıs 1935'te Cumhurbaşkanı Atatürk ve Bakanlar Kurulu'nun imzaladığı kararname ile yürürlüğe girmiştir (BCA, 30-18-1-2/54-36-7; Baş, 2022, s.85). Yine sayım öncesi İstatistik

Umûm Müdürlüğünün nezaretinde seçilecek bir pilot bölgede -1927 sayımı öncesi yapıldığı gibi- bir "Tecrübe Sayımı" yapılması kararlaştırılmıştır. (Erdem, 2016, s.44).

Böylece sayımın ne şekilde icra edileceği ve sayım sırasında karşılaşılması muhtemel durumların görülmesi ve gerekli tedbirin önceden alınması amaçlanmıştır. Halkın nüfus sayımına tam olarak iştirak etmesi ve sayım ile gerçek nüfus rakamlarının ortaya çıkartabilmesi için 1927'deki sayım sürecinden daha sıkı bir propaganda faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda başta büyükşehirler olmak üzere birçok şehirde İstatistik Umûm Müdürlüğü tarafından bilgilendirici konferanslar icra edilmiş; cadde ve sokaklara, okullara, sinemalara, bilgilendirici afiş ve ilanlar asılmış, halka el broşürleri dağıtılmış, İstanbul ve Ankara'da radyo yayınları yapılmış; gazete ve dergilerde de dönemin akademisyenleri, uzmanları ve köşe yazarları tarafından yazılar kaleme alınmıştır (Tuğluoğlu, 2012, s.67; Çakmak, 2007, s.131-135; Çakmak, 2009, s.110).

Sayıma az bir süre kala gazetelerde de sayımla ilgili yazı ve ilanların arttığı gözlemlenmektedir. Konuya dair dikkat çekici yazılardan birini İstanbul Üniversitesi İstatistik Profesörü Ömer Celâl Saraç kaleme almıştır. Ulus Gazetesi'ndeki "Yeni Nüfus Sayımız" başlıklı yazısında Saraç, nüfusun ve büyüklüğünün öneminden bahsederek nüfus sayısını bilmenin ehemmiyetli olduğunu dile getirmiş; nüfus bilgisi olmadan devletlerin gerektiği gibi icraatlarını yapamayacağını ve istatistik bilgisinin son derece önemli olduğunu vurgulamıştır (Ulus, 1935, s.1-2). Aynı baskıda yazı kaleme alan Burhan Belge (gazeteci/siyasetçi) ise "Nüfus Sayımı" başlıklı köşe yazısında; nüfusun ulusları ve devletlerin güçlerini kıyaslamının göstergelerinden biri olduğunu, Türk ulusunun da dünyada hak ettiği yerde olabilmesi için nüfus bilincine sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (Ulus, 1935, s.3).

Akşam Gazetesi'nde ise Necip Ali Küçüka (siyasetçi) tarafından "İstatistik ve nüfus sayımı - Nüfus sayımı içinde kayıtsız durmak yurda karşı suçların en büyüğüdür" başlıklı kaleme alınan köşe yazısında sayımın önemine dikkat çekilmiş; vatandaşın görevini yapması ve sayım sırasında hükûmete yardımcı olması istenmiştir (Akşam, 1935, s.5).

İstanbul Üniversitesi'nde Tıp Doçenti olan Operatör Kazım İsmail Gürkan da Ulus Gazetesi'ndeki "Sağlık bakımından: Nüfus sayımının faydaları" başlıklı yazısında; bilim ve tıbbın gelişmesiyle sağlık hizmetlerinin daha yüksek seviyeye ulaşması, salgın hastalıkların önlenmesi için tedbirlerin alınması gibi icraatların, nüfus artışına katkı sağlayacağına değinmiştir (Ulus, 1935, s.5).

Sinop Mebusu Yusuf Kemal Tengirşenk de Ulus Gazetesi'ndeki "935 (1935) Nüfus Sayımı" başlıklı

yazısında; yeni nüfus sayımıyla aradan geçen yıllarda nüfusun geçirdiği değişikliklerin anlaşılabilirliğini belirtmiş; “Nüfusumuzun hareketleri, ekonomik yaşamamızın en köklü unsurudur.” diyerek de Türkiye’nin diğer uluslarla ekonomik açıdan kıyaslamasında, nüfusun nitelik ve niceliğinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. (Ulus, 1935, s.3). Yine Matbuat Umûm Müdürlüğünden Server İskit, Ulus Gazetesi’ndeki “Nüfus sayımının Önemi” başlıklı yazısında; milletlerin varlıklarını korumaları bahsinde nüfusun en önde geldiğini vurgulamıştır. Ayrıca “İstatistik medenî insanların işidir” diyerek 1935 nüfus sayımı ile Türk nüfusunun, sayısı ve niteliklerinin en iyi ölçütlerle ve hatasız bir şekilde ortaya koyulacağını ifade etmiştir (Ulus, 1935, s.4). İstatistik Umûm Müdürlüğü’nün sayıma ilişkin duyuru ve sayımla ilgili hazırlıkları da gazetelerde yer almıştır. Bu bağlamda Akşam Gazetesi’nin yayımladığı, İstatistik Umûm Müdürlüğü’nün sayıma katılacak memurlara ve vatandaşlara yönelik duyurusunda; sayım işinin millî bir ödev olduğu ve özenle yapılması gerektiği ifade edilmiştir. (Akşam, 1935, s.2).

Ulus Gazetesi’nin 4 Ekim tarihli haberine göre ise genel nüfus sayımı için Türkiye’ye davet edilen danışman İsviçre Federal İstatistik Bürosu Direktörü B. Bruşvayler’in, İstatistik Genel Direktör Yardımcısı B. Selim Aykut’la birlikte Kayseri, Sivas, Amasya ve Sivas’ı kapsayacak bir inceleme gezisine çıktığı ve bu illerde nüfus sayımıyla ilgili konferanslar vereceği açıklanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye’deki ölüm ve doğum oranlarına ilişkin bir anket hazırlamak amacıyla İstatistik Genel Direktörlük şeflerinin çeşitli il ve ilçelere gittikleri bilgisi verilmiştir. Tüm bu faaliyetlerde ve sayım sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi Teşkilatlarının sayım görevlilerine yardımcı olmaları Parti Genel Sekreterliğince teşkilatlara bildirilmiştir (Ulus, 1935, s.3). Bunun üzerine il başkanlıkları tarafından, nüfus sayımı ve kendilerinin bu konudaki faaliyetlerine ilişkin raporlar yazılarak Parti Genel Sekreterliğine gönderilmiştir (BCA, 490-1-0-0/17-88-5).

Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü’nün Akşam Gazetesi’nde yer verilen bir başka ilanında; “Sayım günü sayım işinin bittiği ilan edilinceye kadar çocuklarınızı sokağa bırakmayınız. (...)” duyurusu yer almıştır (Akşam, 1935, s.2). Ulus Gazetesi de “Geçmişte ve gelecekte bütün ulusal ve sosyal işlerin temeli nüfustur. Nüfus siyaseti de ancak nüfusu tanımakla kurulabilir.” şeklinde İstatistik Umûm Müdürlüğü’nün bilgilendirici mahiyetteki ilanını paylaşmıştır (Ulus, 1935, s.4). Gazetelerdeki tüm bu yayım, haber ve duyuruların yanı sıra radyolarda ve icra edilen konferanslarda nüfus sayımıyla ilgili bilgilendirmeler yapılmış; aynı şekilde kamuoyuna açık yerlere asılan afişler ve dağıtılan el broşürleriyle de nüfus sayımının yapılacağı

vatandaşlara duyurularak halkın sayıma iştiraki teşvik edilmiştir (Çakmak, 2007, s.117-120; Erdem, 2016, s.47).

Nitekim Ulus Gazetesi “Nüfus sayımı için konferanslar” başlıklı haberinde; sayım için 14 Ekim’den itibaren İstanbul radyosunda konferanslar yapılacağını ve ilk konferansın Prof. Dr. Maymark tarafından verileceğini duyurmuştur (Ulus, 1935, s.3). Sayım işlemleri ve sayım sırasında halkın nasıl davranmasıyla ilgili gazetelerde yer alan haberlere bakıldığında ise; Ulus Gazetesi 14 Ekim 1935 tarihli “Genel nüfus sayımı” başlıklı haberinde; sayım sürerken vatandaşların sağlık başta olmak üzere acil ihtiyaçları ortaya çıkarsa derhal görevli memurlara haber etmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir (Ulus, 1935, s.5, Çakmak, 2007, s.135; Tuğluoğlu, 2012, s.68).

Türkdili Gazetesi ise nüfus sayım memurlarının gün içerisinde sayım yapacakları köylere ve kasabalara gitmeye başladığını ve geri kalanın da yarın görev mahallerine gideceğini duyurmuştur (Türkdili, 1935, s.2). Tuğluoğlu ise sayım günü vatandaşlara; “Coğrafi Sorular, Demografik Sorular ve Ekonomik Sorular” olmak üzere 3 başlıkta toplam 19 sorunun sorulacağını belirtmiştir (Tuğluoğlu, 2012, s.71).

Basının, sayıma yönelik bu ilgisi şüphesiz vatandaşın bilgilendirilmesi noktasında önemli katkılar sağlamıştır. Ancak ilk nüfus sayımında olduğu gibi bu nüfus sayımında da Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünün kırsalda yaşadığı ve okuma-yazma oranının yine düşük olduğu takip edilmektedir. Nitekim İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya bu tabloyu, “Köy, Türkiye’dir” diye tarif etmiştir. (Bayındır, 2010, s.81) Bu hususiyet, sayım sürecinde basın ve diğer araçlarla yapılan duyuruların, belli bir kitle ve bölgeyle (genel olarak kent ve ilçe merkezleri) sınırlı kaldığının da ifade edilmesini gerekli kılmaktadır. Öte yandan Başvekil İsmet İnönü de nüfus sayım sürecini yakından takip etmiş ve sayım öncesi verdiği beyanatta sayımın hedefinin; Türkiye nüfusunun miktarını ve aynı zamanda niteliğini doğru bir şekilde öğrenmek olarak ifade etmiştir (Çakmak, 2007, s.134).

Nüfus sayım gününde yaşananlara da basın yakından ilgi göstermiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet Gazetesi, “Vatandaş Milli Ödevini yap” başlığıyla nüfus sayımını sürmüştür. Alt başlıkta ise “Sayım bu sabah saat 8 de her yerde başlıyor” ifadeleri yer almıştır. Gazete haberin devamında nüfus sayımına ve ne şekilde gerçekleşeceğine ilişkin detayları aktarmıştır (Cumhuriyet, 1935, s.1).

Ulus Gazetesi sayım günü çıkan baskısında “Bugün Genel Nüfus Sayımı Var” başlığını atmış ve “Bugün, sayımın bittiğini ilan eden top atılıncaya kadar hiç kimse evden çıkmayacaktır. (...)” ifadelerini kullanmıştır (Ulus,

1935, s.1; Erdem, 2016, s.48-49).

Akşam Gazetesi de 20 Ekim 1935 tarihli baskısında sürmanşetten "İstanbul'un en tenha ve en ıssız günü" başlığıyla verdiği haberde, İstanbul'un boş sokaklarına ve sayım memurlarının vatandaşa soru sorduğu anlara ilişkin fotoğraflara yer vermiştir. Türkdili Gazetesi ise "Kaç Kişiyiz? Bu Sual Bugün Çözülecek" başlığıyla sayımı duyurmuştur (Akşam, 1935, s.1; Türkdili, 1935, s.2).

Sayımın ertesi gün olan 21 Ekim'e bakıldığında Akşam Gazetesi haberini, "Ankara'da sayım dün saat 14.00'te bitti(...). Sayımın bittiği toplar atılarak ilan edildi. (...)" başlığıyla (Akşam, 1935, s.2); Ulus Gazetesi ise, "Genel nüfus sayımı nasıl yapıldı?" başlığıyla duyurmuştur (Ulus, 1935, s.1, 3-4).

Haber/Akşam Postası Gazetesi ise sayım günü doğan ikiz bebekler ile anne ve babasının fotoğrafını "Nüfus Sayımı Dün İntizamla Geçti" haberiyle paylaşmıştır (Haber/Akşam Postası, 1935, s.1). Görüldüğü üzere sayım günü Türkiye'nin ana gündemi nüfus sayımı olmuştur. Bu şartlar altında gerçekleşen sayımla ilgili ilk verilere göre Türkiye'nin nüfusu 16.188.767 olarak açıklanmıştır. Fakat İstatistik Umûm Müdürlüğü tarafından açıklanan nihai sonuçlara göre nüfusun 7.936.770'i erkek, 8.221.248'i kadın olmak üzere toplam 16.158.018 olduğu ilan edilmiştir. Buna göre nüfusun %50.88'i kadın, %49.12'i erkek olup 1927'ye göre genel nüfus oranı içindeki erkek nüfusun oranı artmıştır. İki sayım arasında yeni doğan nüfus içerisinde erkeklerin sayısı da kadınlardan 260 bin fazla olmuştur (İstatistik Göstergeler/Statistical Indicators..., s.10; 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, s.4; Çakmak, 207, s.112-120; Tuğluoğlu, 2012, s.74).

İki sayım kıyaslandığında Türkiye nüfusu 8 yıllık müddet içerisinde 13.648.270'ten 16.158.018'e yükselmiş ve artış binde 21,3 olarak kaydedilmiştir (Tabak, 2000, s.37-39, 56-60, 73-76; Semiz, 2010, s.465). Artış bağlamında iki sayım arasındaki nüfus farkı 2 milyon 509.758'dir. Ayrıca 1935 sayımına göre 0-4 yaşında olan nüfusun 2.728.913 ve 5-9 yaş arasında olan nüfusun 2.338.790 kişi olduğu göz önüne alındığında (22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, s.3; İstatistik Göstergeler/Statistical Indicators..., s.11) 1927 sayımından itibaren geçen 8 yıl süreçte yeni doğan sayısının yaklaşık 4 milyon kişi olduğu ifade edilebilir. Sayımı göre kırsal kesimde yaşayan nüfus 12.355.376, şehirlerde yaşayan nüfus ise 3.802.642 kişi olup yani nüfusun %23.4'ü şehirlerde, %76.6'sı ise kırsal kesimde yaşıyordu (1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu, s.67). 1927 sayımı rakamlarıyla mukayese edildiğinde kırsaldaki nüfus artış hızının şehre göre daha çok olduğu ve genel nüfus oranı içerisinde de kırsal nüfus oranının 1927'ye kıyasla %0.8 arttığı görülmektedir. Yine sayıma göre nüfusun %98.3'ü Müslüman geri kalan

%1.7'lik oranı Gayrimüslim idi. Önceki sayıma göre Müslüman oranının artmasının sebebi hem Türk nüfusunun artış hızı hem de Gayrimüslim unsurlardan başka ülkelere (özellikle Yunanistan) göçlerin olmasıyla alakalıdır (Tuğluoğlu, 2012, s.75). Nüfus içerisindeki 6 yaş ve üzeri kesimde okuryazarlık 2.475.649 kişiyle %18.70, okuryazar olmayan ise 10.387.105 kişiyle %81.30'du. Okuma yazma bilen erkek sayısı 1.823.309 iken kadınların sayısı 652.340'tı. Dolayısıyla okuryazarların %73.64'ü erkekti. Toplam nüfusa göre, erkeklerin %30,81'i okuryazar iken kadınların %8,04'ü okuryazardı (İstatistik Göstergeler/Statistical Indicators..., s.19-20).

Geçen sayımdan sonra bu alanda uygulamaya konulan eğitim seferberliğiyle okuma yazma bilen kişi sayısının 1.365.500 kişi ve %8.15 oranında arttığı ifade edilebilir. Şüphesiz 1927 sayımında Arap alfabesi kullanılırken 1935 nüfus sayımında -1928 yılı sonlarında geçilen- Latin Alfabesi kullanılmaktaydı. Ancak genel nüfus içerisinde %81.30 oranında okuma yazma bilinmemesi nitelik açısından hedeflenen seviyeye ulaşamadığını göstermekteydi. Burada özellikle kadınların, yani kız çocuklarının, (nüfus çoğunluğunun da kırsal alanda yaşadığı göz önüne alındığında) üzerlerindeki sosyal baskının kentlere göre daha yoğun olduğu ve bu durumun başta eğitim olmak üzere kendilerini geliştirmelerine (erkeklere kıyasla) uzun süre engel teşkil ettiği görülmüştür. (Doğramacı. 1993, s.61).

Öte yandan nüfus sayımı yapıldığında 57 Vilayet/il olan Türkiye'de en çok nüfus, 877.106 ile İstanbul'daydı. 1927 sayımına göre İstanbul'un nüfusu yaklaşık 83.000 artmıştı. İkinci en kalabalık şehir 594.560 nüfusuyla İzmir'di ve 8 yıldaki artış yaklaşık 68.000'di. Üçüncü şehir yaklaşık 56.000'lik artış ve 562.580 nüfusıyla Konya ve dördüncü 539.257 nüfusıyla Ankara idi. Ankara 135.000'lik artışla en çok artış yaşayan şehir olarak Balıkesir'i geçmişti. Bu anlamda Ankara'nın başkent olarak her anlamda geliştiği; bu anlamda gerek göç yoluyla ve gerekse doğal artışla nüfusunun çoğaldığı ifade edilebilir. Nüfusa göre en kalabalık beşinci şehir 495.451 nüfus ve yaklaşık 76.000 artışla Balıkesir, altıncı şehir ise 442.157 nüfus ve yaklaşık 41.000 artış ile Bursa'ydı. Nüfusu en düşük şehirlere bakıldığında 93.351 nüfusıyla Ağrı ve 95.855 nüfusuyla Burdur idi (Erdem, 2016, s.50).

Geçen sayımla (1927 sayımı) kıyaslandığında en düşük nüfusa sahip Hakkari'nin Van'a bağlanmasından ötürü en düşük il bu sefer Ağrı olmuştu. Burdur 1927 sayımında en düşük üçüncü nüfusu haizken yaklaşık 12.000 artışa rağmen bu defa en düşük nüfusa sahip ikinci il olmuştu. Nüfusun mesleki dağılımına bakıldığında; 6.480.069 kişiyle %40.2'si ziraat, 656.421 kişiyle %4.1'i sanayi, 398.338 kişiyle %2.7'si serbest meslek, 218.308 kişiyle %1.3'ü

ticaret alanında çalışmaktaydı. Ayrıca 121.614 kişi ulaşım ve iletişim sektörü, 46.456 kişi ise ev iktisadiyatı ve şahsi hizmetlerde çalışmaktaydı. Nüfusun 8.236.245'i yani %50.8'i çalışma yaşında olmadığı veya emeklilik, ihtiyarlık gibi nedenlerden ötürü çalışmıyordu ve geri kalanı da işsizdi (İstatistik Yıllığı, 1943, s.78-80) Bu verilere göre 1927 sayımı ile kıyaslandığında ziraat alanında çalışan nüfusun 2 milyondan fazla arttığı ve mesleki dağılıma göre oranının yükseldiği, sanayi alanında çalışanların sayısının da ikiye katlandığı ve mesleki dağılımdaki payının arttığı dikkat çekmektedir. Şüphesiz tarım ve hayvancılık alanındaki yenilik ve teşviklerin yanı sıra sanayi alanında yapılan yatırımların bunda etkisi bulunmaktadır. 1935 sayımına göre ülke genelinde en fazla konuşulan dil, 13.899.073 nüfus ve %85.85'le Türkçeydi. 1927 sayımına göre Türkçe'nin payı %0.29 daha azdı. Kürtçe 1.480.246 nüfus ve %9.14'le ikinciydi. Arapça üçüncü en çok konuşulan dil olup diğer konuşulan diller sırasıyla Rumca, Ermenice, Çerkezce, Gürcüce, Pomakça, İbranice vd. diller olarak kaydedilmişti. (İstatistik Yıllığı, s.79; Tuğluoğlu, 2012, s.74-75).

İlk nüfus sayımıyla kıyaslandığında Türkçe konuşan nüfusun 2 milyondan fazla arttığı, Kürtçe konuşan nüfusun da 300 bin civarında arttığı gözlemlenmektedir. Neticede 1935 sayımıyla ortaya çıkan nüfus rakamları memnuniyetle karşılanmıştı. İstatistik Umûm Müdürlüğü heyeti, 24 Ekim'de Başbakanlığa giderek resmi sayım sonuçlarını Başbakan İnönü'ye takdim etmişti. İnönü sonuçlara ilişkin açıklamasında, sayımın muntazam bir şekilde yapılmasının önemli olduğunu ve ortaya çıkan sonucun Türkiye için büyük ve güçlü bir neticeyi haiz bulunduğunu bildirmişti (Ulus, 1935, s.1). İnönü'nün açıklamaları değerlendirildiğinde nüfus sayımının sadece bir nüfus sayısı olarak değil, sayım esnasında vatandaşa sorulan ve cevabı alınan nüfusun niteliğine dair birçok bilgi ve o bilgiyi ihtiva eden oran ve istatistik bilgisi açısından da önemli görüldüğü anlaşılmaktadır. Esasında hükûmetin bu rakamlar üzerinden siyasi, askerî, ekonomik, toplumsal, sosyo- kültürel politikalarına yeni istikametler çizmeyi hedeflediği ifade edilebilir. 1935 nüfus sayımının sonuçları basın tarafından da geniş bir şekilde ele alınmış ve 1927 sayımına göre gerçekleşen artışın önemi üzerinde durularak sonucun bir başarı olduğu vurgulanmıştır (Akşam, 1935, s.2; Anadolu, 1935, s.1; Haber/Akşam Postası, 1935, s.1, 9; Türkdili, 1935, s.1; Ulus, 1935, s.1).

Nitekim konuyla yakından ilgilenen Falih Rifkî Atay, sonuçlara ilişkin Ülkü Mecmuasındaki yazısında; "Anadolu'da 16 milyonluk kuvvetli ve cesur bir halkın savaşta yararlanabileceği ordular, dışarıdan gelecek her türlü tehlikeyi bir tarafa atmış demektir" sözleriyle,

nüfusun milli güvenlik bakımından önemine dikkat çekmiştir. Görüldüğü üzere 1935 nüfus sayımı sonuçları bir başarı olarak görülmektedir. Hükûmet de nüfusu artırmaya yönelik politikalara devam etmeyi arzu etmiştir. Fakat dönemin ekonomik ve sosyal sorunları, bunun yanı sıra 1939-1945 yılları arasında vuku bulan İkinci Dünya Savaşı nedeniyle seferberlik durumu gibi sebeplerle nüfusun istenilen ölçüde artış hızını yakalaması bir müddet mümkün olmamıştır (Semiz, 2010, s.451-468).

Bu açıdan da Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin değişen siyasi, ekonomik ve diğer şartlara göre nüfus politikasını güncellediği anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren uzun yıllardır devam eden savaşlar nedeniyle ortaya çıkan sorunlar da dahil olmak üzere çeşitli meselelerle ilgilenmek durumunda kalmıştır. Bunlardan biri olan demografik yapı/nüfus meselesi, uzun süren savaşlar sonucunda yaşanan toprak ve insan kayıpları ile vuku bulan zorunlu/gönüllü dış göçlerle nüfus miktarının azalması sebebiyle önemli görülmüştür. Bu bağlamda nüfus meselesi, erken cumhuriyet devrinde başta Atatürk olmak üzere hükûmetin gündemindeki meselelerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti bir imparatorluk olarak çok uluslu bir yapıya sahipken Türkiye Cumhuriyeti homojen ve ulusçu bir nüfus yapısına sahip olmayı öncelik vermiştir. Atatürk de Türk nüfusun, sayı olarak yüksek olmasının yanı sıra cumhuriyet devrimlerine bağlı, eğitim seviyesi yüksek bir seviyede olmasını istemiştir. Bu kapsamda cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bir yandan nüfusun sayısal olarak artırılmasına yönelik bir politika benimsenmiş; diğer yandan da nitelikli bir nüfusa sahip olabilmek için bilhassa eğitim alanında yatırımlar yapılmıştır. Belirlenen amaçlara ulaşabilmek düsturıyla hükûmet tarafından çok sayıda kânun ve yönetmeliklerin çıkartıldığı, çeşitli uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir. Özellikle Türk halkını evlenmeye ve çok çocuk sahibi olmaya yönelik teşvik edici adımlar atıldığı; doğum oranlarının artırılması ile sağlık hizmetlerinin iyileştirildiği ve yaygınlaştırıldığı, salgın hastalıkların önlenmesi noktasında ciddi çalışmaların yapıldığı ifade edilebilir. Öte yandan dönemin basınının da hükûmetin nüfus politikasına destek vererek aynı şekilde sayım süreçlerine ilişkin halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine gayret ederek bu konuda önemli bir fonksiyon üstlendiği takip edilmektedir. Netice itibarıyla cumhuriyetin kurulmasından itibaren nüfus artışı muhtelif şekillerde teşvik edilmiştir. Uygulanan nüfus politikalarının sonucunu görmek amacıyla ilk nüfus sayımı 28 Ekim

1927 yılında gerçekleştirebilmiştir. Bu dönemde kurulan İstatistik Umûm Müdürlüğü tarafından icra edilen bu sayım, birtakım aksaklıklara rağmen intizamlı bir şekilde icra edilmiş ve Türkiye'nin ilk nüfus sayımının sonucu 13.648.270 olarak ilan edilmiştir. Ortaya çıkan nüfus sayısı hem nicelik hem nitelik itibarıyla Türkiye'nin planladığı kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilmesi, her alandaki üretimin lazım geldiği ölçüde artırılabilmesi, bulunulan coğrafya itibari ile savunma ve güvenlik tedbirlerinin etkin bir şekilde alınabilmesi için yeterli görülmemiştir. Dolayısıyla esas olarak ilk sayımdan sonra nüfus artışına yönelik teşvik politika ve uygulamalara daha planlı bir şekilde yönelim olduğu ve hız verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra nüfusun nitelikleri açısından özellikle eğitim seviyesinin ve okuryazar oranının oldukça düşük olması, nüfusun mesleki nitelikleri ve çeşitliliğinin az olması vb. nitelikler de göz önüne alındığında; açılan Halkevleri ve Millet Mektepleri gibi kuruluşlarla nüfusun temel niteliklerinin geliştirilmeye çalışıldığı değerlendirilmektedir. Neticede 20 Ekim 1935'te yapılan ikinci nüfus sayımı ile Türkiye nüfusunun 16.158.018'e yükseldiği; yani ülke nüfusu iki sayım arasındaki 8 yıllık süreçte 2 buçuk milyondan fazla arttığı tespit edilmiştir. Çıkan sonuçlar nicelik olarak önemli bir gelişim kaydetse de nitelik itibarıyla atılması gereken çok adım olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmada izah edildiği üzere hükümetin nüfus artışına yönelik politikasının ortaya çıkan artış rakamlarında pozitif etki oluşturduğu da ifade edilmelidir. Sonuç olarak gerek Atatürk döneminde uygulanan nüfus politikası ve gerekse bu dönemde icra edilen birinci ve ikinci nüfus sayımlarının, devletin nüfus politikasına ilişkin müspet ve kayda değer neticeler ortaya çıkardığını ifade etmek mümkündür. Ancak nüfusun özellikle nitel olarak henüz istenilen/ideal seviyede olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada da Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin nüfus politikası ve demografik yapısına ilişkin özel bir inceleme yapılmıştır. Nüfusun hükümet tarafından neden önemli bir mesele olarak görüldüğü sorusuna dönemin politik, toplumsal, sosyo-kültürel atmosferi göz önünde bulundurularak cevaplar aranmıştır. Bu bağlamda nüfus sayımlarının ne denli ihtiyaca cevap verdiği izah edilmiştir. Bu bağlamda nüfus konusu, literatürdeki kaynaklardan hareketle, dönemselsel bir incelemeyle ayrıntılı olarak ele alınmış; iki nüfus sayımı öncesi, gerçekleşme safhası ve sonrasında karşılaştırmaları bir şekilde ortaya konulmuştur. Sayımlarda elde edilen nicel bulgular da nüfusun nitel ve nicel özelliklerine dair isabetli değerlendirmeler yapılmasına olanak vermiştir. Bu yönüyle çalışmanın, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin nüfus politikasına ve demografik yapısına dair detaylı malumat ve

değerlendirmeler sunduğu düşünülerek literatüre yeni bir katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- 28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri. (1929). Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.
- 1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu. (1935). Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü, Ulus Basımevi.
- 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı. (1961). Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları.
- 1935 nüfus sayımında nüfusumuz... (1935, 26 Ekim). *Türkdili*. 16,188, 767 nüfusumuz içinde. (1935, 25 Ekim). *Haber/Akşam Postası*.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1919-1938) (Açıklamalı Dizin İle). (2006). I-II-III, (5. baskı). ATAM Yayınları.
- Ari, K. (1992). *Cumhuriyet dönemi nüfus politikasını belirleyen temel unsurlar*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8 (23), 409-420.
- Aybars, E. (2006). *Atatürkçülük ve Modernleşme*. Zeut Kitabevi.
- Aysal, N. (2017). *Türk-Rum nüfus mübadelesi: Ortodoksların Anadolu'dan zorunlu göçü. Geçmişten Günümüze Göç*, Cilt 1, ed.: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 641-662.
- Aysan, M. F. (2014). *Türkiye'nin demografik dönüşümü ve yeni meydan okumalar. Türkiye'de Toplumsal Değişim*, ed.: Lütfi Sunar. Nobel Yayınları, s.137-158.
- Baş, R. (2022). *Türkiye'nin Nüfus Meselesi (1923-1980)*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. BCA. 30-18-1-2/54-36-7. BCA. 490-1-0-0/17-88-5. BCA. 30-10-0-0/25-145-6; 30-10-0-0/26-148-3. Bugün genel nüfus sayımı var. (1935, 20 Ekim). *Ulus*. Belge, B (1935, 1 Ekim). Nüfus Sayımı. *Ulus*.
- Çağlayan, E. (2016). *Tek parti döneminde Malatya'da nüfus ve demografik yapı [1927-1950]*. *E-Şarkiyat İlmî*

Araştırmalar Dergisi, 8 (1), 36-53.

Çakmak, F. (2007). *Atatürk Döneminde Türkiye'nin Nüfus Politikası*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü].

Çakmak, F. (2009). *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8 (18-19), 89-115.

Çok çocukluların resimlerini derç ediyoruz. (1928, 11 Şubat). *Cumhuriyet*.

Doğramacı, E. (1993). *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Erdal, İ. (2012). *Ülkü Mecmuasına göre erken Cumhuriyet Dönemi nüfus politikası (1923-1938)*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 12 (48) 779-790.

Erdem, U. (2016). Cumhuriyet Türkiye'sinin ikinci nüfus sayımı (20 Ekim 1935). *Karadeniz Dergisi*, (30), 38-55.

Genel nüfus sayımı. (1935, 2 Ekim). *Akşam*.

Genel nüfus sayımı. (1935, 6 Ekim), *Akşam*.

Genel nüfus sayımı hazırlıkları. (1935, 4 Ekim). *Ulus*.

Genel nüfus sayımı. (1935, 14 Ekim). *Ulus*.

Gürkan, K.İ (1935, 5 Ekim). Sağlık bakımından: nüfus sayımının faydaları. *Ulus*.

Güneş, M. (2014). Osmanlı Dönemi nüfus sayımları ve bu sayımları içeren kayıtların tahlili. *Gazi Akademik Bakış*, 8 (15), 221-240.

Güriz, A. (1971). Türkiye'de siyasi partilerin nüfus politikası konusunda görüşleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28, (1), 13-40.

İskit, S (1935, 8 Ekim). Nüfus sayımının önemi. *Ulus*.

İstanbul'da umûmî tahrîr-i nüfus... (1927, 3 Kasım), *Servet-i Fünûn*.

İstatistik Yıllığı. (1943). Başvekâlet İstatistik Umûm Müdürlüğü 1940-1941. 12, Ankara Basımevi.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. Timaş Yayınları.

Kaya, M. (2018). *Doğuşundan erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Türk basınında gündelik hayat izlenimleri*. Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, (28), 37-73.

Küçüköğlü, M., & TAŞ. H. Y. (2019). *Nüfus-kalkınma ilişkisi*, 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (29 Kasım-1 Aralık 2019) Bildiriler Kitabı, 235-244.

Karsli, Ö. F. (2019). *1927 Genel Nüfus Sayımı Coğrafi Analizi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Kaştan, Y. (2006). *Cumhuriyet Döneminde nüfus hareketlerinin fonksiyonu*. Atatürk Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 65-76.

Köse, M. (2010). *1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Küçüka, N.A (1935, 2 Ekim). İstatistik ve nüfus sayımı. *Akşam*.

Mevzuat. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. *Düstur*. Tertip.3. C.11,

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1593.pdf>

MUTLU, C. (2013). *Milli Mücadele'de Türkiye'de Azalan Nüfus ve İzdivac Meselesi*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 29 (85), 169-205.

Nadi. Y (1934, 26 Nisan). Çocuklu ailelere yardım. *Cumhuriyet*. Nüfusumuz... (1935, 25 Ekim). *Ulus*.

Nüfusumuz artıyor. (1935, 22 Ekim). *Akşam*.

Nüfusumuz 16 milyon. (1935, 25 Ekim), *Anadolu*.

Nüfus sayımı için konferanslar. (1935, 6 Ekim). Nüfus Sayımı. *Ulus*.

Nüfus siyasası ve nüfus sayımı (1935, 20 Ekim). *Türkdili*.

Nüfus siyasası. (1935, 11 Ekim). *Ulus*.

Nüfus sayımı. (1935, 21 Ekim). *Haber/Akşam Postası*.

Özer, S. (2013). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bekârlık Vergisi'ne ilişkin tartışmalar. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 6 (12), 173-191.

Özkaya, Y. (1991). Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VII (21), 499-505.

Özdemir, Y., & AKTAŞ, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951'e), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 235-262.

Resmî Gazete. 4 Nisan 1926, Numara.339, 10-236. *Resmî Gazete*. 26 Ağustos 1926, Sayı.438, s.1-2.

Resmî Gazete. 21 Haziran 1934, Sayı.2733. s.4003-4009.

Resmî Gazete. 15 Temmuz 1934, Sayı.2752. s.4146.

Sakin, Orhan, [Erişim tarihi: 01.09.2022.]. 1914 Nüfus istatistiğine göre Ermeni cemaatinin nüfusu. <https://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/1914-nufus-istatistigine-gore-ermeni-cemaatinin-nufusu/>.

Saraç, Ö.C (1935, 1 Ekim). Yeni Nüfus Sayımız. *Ulus*.

Sayım başladı. (1935, 20 Ekim). *Akşam*.

Sayım. (1935, 20 Ekim), *Cumhuriyet*.

Sayım günü... (1935, 21 Ekim). *Ulus*.

Sayım işyarları ve genel nüfus sayımında... (1935, 18 Ekim). *Türkdili*.

Semiz, Y. (2010). 1923-1950 Döneminde Türkiye'de nüfusu artırma gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kânunu (Bekârlık Vergisi). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27) 423-469.

Selek. C.H (1935, 12 Mayıs). Memleketti nüfus azlığını

nasıl artırabiliriz. *Cumhuriyet*.

Steinhaus, K. (1973). *Atatürk Devrim Sosyolojisi*. Çev. M. Akkaş. Sander Yayınları.

Şenşekerci, E. & GÜLCAN, Y. (2003). *Türk Devrim Tarihi ve Atatürkçülük*. Alfa Yayınları.

Tabak, K. S. (2000). *Türkiye’de Nüfusun Yapısı ve Tarihsel Gelişimi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü].

Tamer, A. BOZBEYOĞLU., & A. Ç. (2004). *1927 Nüfus sayımının Türkiye’de ulus devlet inşasındaki yeri: basında yansımalar*. Nüfusbilim Dergisi, (26), 73-88.

Tengirşenk, Y.K (1935, 7 Ekim) Nüfus sayımı. *Ulus*.

Toprak, Z. (2020). *Atatürk Kurucu Felsefenin Evrimi*. İş Bankası Kültür Yayınları.

Tuğluoğlu, F. (2012). Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci nüfus sayımı: 20 ilkteşrin 1935. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (25), 55-78.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *İstatistik Göstergeler/Statistical Indicators (1923-2009)*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.

Türkdoğan, O. (2003). *Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı*. IQ Kültür-Sanat Yayıncılık. Umûmî tahrîr-i nüfus... (1927, 5 Ocak). *Milliyet*.

Uluskan, Bayindir, S. (2010). *Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yavuz, B. (1995). *Atatürk Devrimi ile sosyal yaşamın çağdaşlaştırılmasına ilişkin Fransız değerlendirmeleri*. *Atatürk Yolu Dergisi*. 4 (15), 305-342.

Vergili, A. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Dönem Nüfus Politikası (1923-1960)*. Sosyoloji Yıllığı, (22), Doğu Kitabevi.

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basın Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of May 1, 1977 Events through the Press

Öz

1 Mayıs 1889'da işçi bayramı olarak kabul edilmiş ve dünya genelinde kutlanmaya başlanmıştır. Devlet sınırları içerisinde ilk işçi bayramı 1909'da Üsküp'te kutlanmıştır. 1911'de Selanik'te, 1912'de de İstanbul'da kutlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk kutlama 1923'te gerçekleştirilmiş, hatta İstanbul'da resmi tatil ilan edilmiştir. Uygulama kısa süreli olmuş, akabinde kitlesel eylemler yasaklanmıştır. 1925'te yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn Kanunu ile de İşçi Bayramı kutlamaları tamamen yasaklanmıştır. 1 Mayıs kutlamaları 1935'te çıkarılan "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller" hakkında kanun ile yeniden düzenlenmiştir. Yasaklarla ilgili düzenleme 1960'tan sonra biraz gevşetilmiştir. 1976'da işçi bayramı yeniden kutlanmış, Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilen kutlamalara binlerce emekçi katılmıştır. Türkiye'nin en geniş katılımı işçi bayramı 1977'de gerçekleştirilmiştir. Görkemli başlayan kutlamalara karışan provokasyon bayramı kana bulamıştır. Olaylardan sonra pek çok tutuklama gerçekleştirilmiş, fakat olayın faileri bulunamamıştır. 14 yıl süren yargılama süresince kimse ceza almamıştır. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de yaşanan olaylarla ilgili araştırmanın yapıldığı çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmış ve dönemin basınında faydalanılmıştır. Olayların ortaya çıkmasındaki sebepler, gelişmeler ve yaşananlar araştırılmış ve sonuçları ile ortaya konulmuştur. Elde edilen bulguya göre; ülkedeki kutuplaşma artmış, gruplar arası çatışma derinleşmiş, faali meçhul cinayetler günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Faillerin yargılanmaması, ceza almaması faili meçhul cinayetlerin artarak devam etmesine neden olmuştur. Yarattığı her hak ihlali, 80 darbesine kadar olayların kontrol altına alınmasını engellemiştir. Anarşi ve terör olaylarının, katliamların, faili meçhul cinayetlerin sonu gelmemiştir. 77 olayları 12 Eylül iddianamesine girerek 80 Darbesinin gerçekleştirilmesindeki ana temayı oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşçi, 1 Mayıs, Hükümet, Sendika, Kanun

ABSTRACT

May 1 was recognized as a workers' holiday in 1889 and started to be celebrated around the world. The first workers' holiday within state borders was celebrated in Thessaloniki in 1911 and in İstanbul in 1912. After the proclamation of the Republic, the first celebration took place in 1923 and was even declared an official holiday in İstanbul. The practice was short-lived, and mass demonstrations were subsequently banned. With the Takrir-i Sükûn Law enacted in 1925, Labor Day celebrations were completely banned. May 1 celebrations were reorganized in 1935 with the law on "National Holidays and General Holidays". The regulation on bans was slightly relaxed after 1960. In 1976, May Day was celebrated again, and thousands of workers took part in the celebrations in Taksim Square. Turkey's most widely attended workers' holiday took place in 1977. The celebrations, which had begun magnificently, were marred by provocation and bloodshed. Many arrests were made after the events, but the perpetrators could not be found. During the 14-year-long trial, no one was sentenced. In the study on the events that took place in Taksim on May 1, 1977, the descriptive research method was used and the press of the period was utilized. The reasons, developments and events that led to the events were investigated and the results were presented. According to the findings, polarization in the country increased, conflict between groups deepened and unsolved murders became a part of daily life. Every violation of rights created prevented the events from being brought under control until the 80 coup d'état. There was no end to anarchy and terror, massacres and unsolved murders. The events of 1977 were included in the September 12 indictment and formed the main theme for the coup d'état of 1980.

Keywords: Worker, May Day, Government, Trade Union, Law

Tuba
ÖZHAZİNEDAR
Ankara, Türkiye

Geliş Tarihi/Received 18.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted 12.11.2024
Yayın 05.12.2024
Tarihi/Publication Date

Sorumlu Yazar/Corresponding
author: Tuba Özhazinedar
E-mail: tozhazinedar@yahoo.com

Cite this article: Ozhazinedar, T.(2024) A General Assessment of the Events of May 1, 1977. *Journal of Atatürk*, 13(2), 76-95.

Atif: Ozhazinedar. T.(2024) 1 Mayıs 1977 Olaylarının Genel Bir Değerlendirilmesi. *Journal of Atatürk*, 13(2), 76-95.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte yaşam koşulları hızla ağırlaşmaya başlamıştır. Uzun süren çalışma saatleri, halkın alım gücünün sürekli düşmesi, iş güvencesinin temin edilmemesi, her gün yaşanan iş kazaları, işçi ve çocuk ölümleri işçilerin tepkilerine neden olmuştur. Başlangıçta burjuvazinin yanında yer alan işçiler daha sonra kendi temel hakları için mücadele vermişlerdir. İlk mücadele 1758'de İngiltere'de makine kırıcılığı ile başlamış, olaylar kısa sürede Luddizm¹ adı altında tüm Avrupa'ya yayılmıştır (Roberts, 2010, s.446). Luddizmin hızla yaygınlaşması karşısında yönetimler cezai yaptırımlara müracaat etmişlerdir. Bu durum işçileri örgütlemiştir. İşçiler, 1836'da "Londra İşçileri Derneğini" kurmuştur. 1838'de işçiler politik reformlar gerçekleştirmek için Çartizm² adı verilen örgütlü işçi eylemlerine başlamışlardır. Bu hareket toplumda kısa sürede yaygınlık kazanmıştır (Harman, 2009, s.335).

1840 yılı itibariyle işçiler temel haklarını dile getirmeye başlamış, bu hakların yasal güvence altına alınmasını talep etmişlerdir. Fransa, 1848 Anayasası ile uzun çalışma saatlerini ve çalışma haklarını düzenlemiştir. 1850'de ABD'de işçilerin günlük çalışma saatleri ve temel hakları ile ilgili bir takım yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan yasal düzenlemelerle işçiler dernek çatısında birleşerek grev yapma hakkını elde etmişlerdir. Dünya tarihinde işçiler ilk kez 1856'da Avustralya'nın Melbourne kentinde grev gerçekleştirmiştir (Uslu, 2014, s.20). İşçiler çalışma sürelerinin düzenlenmesi için meclise yürümüşlerdir. 1860'lı yıllarla birlikte grevler dünyanın pek çok yerinde yaygınlık kazanmıştır. 1866'da gerçekleştirilen I. Enternasyonalle birlikte işçilerin hak talepleri uluslararası bir boyut kazanmıştır. Alınan kararlar işçileri haklı davalarında daha güçlü hale getirmiştir (Seyrek, 2020, s.74).

1880'lerle birlikte dünyanın pek çok ülkesinde işçi grevleri gerçekleştirilmiştir. İşçilerin yaptıkları grevler hükümetleri zor durumda bırakmış ve çoğu zaman gerçekleştirilen grevlere güvenlik güçleri müdahalede bulunmuştur. Artan baskılar karşısında işçiler örgütlenmeye başlamıştır. 1 Mayıs 1886'da Amerikalı işçiler, işçi konfederasyonu başkanlığında iş bırakma eylemi gerçekleştirmişlerdir (Taş, 2012, s.65). Dünya tarihinde ilk kez siyah ve beyazların örgütlü gerçekleştirdikleri greve yarım milyondan fazla işçi katılmıştır. Ulusal parka yürüyen grevciler döneme damgasını vurmuştur. Gazeteler siyah ve beyaz

birlikteliğinden övgüyle bahsetmişlerdir. 1 Mayıs greviden sonra işçiler eylemlerine son vermemişler (Doğan, 2018, s.267). 3 Mayıs'ta işçiler yeniden sokaklara dökülmüştür. İşçiler McCormick Fabrikasında görevine son verilen işçilere destek olmak için eylem yapmışlardır. Fabrika işçiler tarafından ele geçirilmiş ve büyük çaplı bir direniş başlatmışlardır. Fabrika kısa sürede polis baskınına uğramış, yaşanan çatışma sonrası 6 işçi yaşamını yitirmiş, onlarcası da yaralanmıştır (Mahiroğulları, 2011, s.74).

İşçi eylemlerinin polis şiddetiyle bastırılması protestolara neden olmuştur. 4 Mayıs 1866'da binlerce işçi Haymarket Alanı'nda miting düzenlenmiştir. Miting alanına bırakılan bomba eylemleri kana bulamıştır. Çok sayıda işçi ve 7 polis yaşamını yitirmiştir. Eylemlerde sorunlu tutulan yüzlerce işçi tutuklanmış, 4 işçi de 11 Kasım 1867'de idamla yargılanmıştır. Verilen cezalar uluslararası işçi çevrelerinde ve dünya çapında protestolara neden olmuştur. 1 Mayıs uluslararası işçi hareketi için çok önemli bir milat olmuştur (Alkan, 2011, s.19). Haymarket Olayı, işçilerin temel hakları için mücadele azimlerini kamçulamıştır. 21 Temmuz 1889'da II. Enternasyonel toplantısı gerçekleştirilmiştir. Alınan kararlar doğrudan doğruya; uluslararası bir işçi birliğinin kurulmasına karar verilmiş, işçilerin çalışma saatleri, hafta tatili, ücretleri düzenlenmiş, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü olarak kabul edilmiştir. 1 Mayıs 1890'da Emek ve Dayanışma Günü tüm dünyada eş zamanlı olarak kutlanmıştır (Küpeli, 2019, s.212-213).

Türkiye Tarihinde 1 Mayıslar

Osmanlı ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayanması sebebiyle Osmanlı işçi sınıfı kitlece azdır. Osmanlı Devleti'nde modern anlamda sanayileşmenin başlangıcı Tanzimat'ın 1839'da ilanı ile gerçekleşmiştir. Tanzimat'la birlikte iktisadi kalkınma ve sanayileşme politikaları uygulamaya konulmuştur. Devlete modern bir biçim verme zorunluluğu Osmanlı sanayisini etkilemiştir. Devlet çeşitli alanlarda üretim yapan sanayi işletmelerinin açılmasını teşvik etmiştir. Tanzimat'ın ilanı modern sanayinin gelişmesinde önem arz etmiştir. Açılan üretim birimleri kendilerinden sonrakiler için alt yapı oluşturmuştur (Seyitdanlioğlu, 2009, s.59).

Tanzimat sonrası açılan fabrikalarda işçi istihdamları gerçekleşmiştir. Demiryolları, liman ve tersanelerin açılmasıyla Osmanlı Devleti'ndeki işçiler bir sınıf niteliği kazanmıştır. 1870'li yıllarda işçi hareketlerinin ivme kazanmasında en önemli faktör maaşlı çalışan kişi sayısının artması ve piyasalara işçi ve işverenin yön vermesidir. Devletin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle işçiler maaşlarını alamamışlardır. Sayıları her geçen gün artan işçiler sosyo-ekonomik koşullarından duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. İşçiler lokavt, oturma

¹Ludizm: İngiltere'deki tekstil işçilerinin, işsiz kalma kaygısıyla gerçekleştirdikleri makine kırma eylemleridir.

²İngiltere'deki işçilerin yasal haklarını elde etmek için verdikleri politik eylemlerdir.

eylemi, iş yavaşlatma gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır (Özhazinedar, 2019, s.315).

Osmanlı Devleti'nde işçi grevleri nadiren görülen eylemler olmaktan çıkmış ve bir süreklilik kazanmıştır. Eylemlerin sürekliliği işçileri bir çatı altında birleşmeye sevk etmiştir. 1871'de "Ameleperver Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyet, işçi örgütlenmesinden ziyade bir hayır kurumu gibi faaliyet göstermiştir. İlk örgütlü yapı 1894'te Tophane işçileri tarafından kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti'dir (Sencer, 1969, s.85). Cemiyet, İşçilerin çalışma şartlarının, maaşlarının ve yaşam koşullarının düzenlemesi için faaliyet göstermiştir. Sultan II. Abdülhamit rejimine karşı mücadele eden cemiyet gizli olarak kurulmuş, faaliyetleri açığa çıkınca kapatılmıştır. Kurucuların tutuklanmasından ve sürülmesinden sonra dağıtılmıştır (İleri, 2014, s.36). 1908'de demiryolu işçileri tarafından Anadolu Osmanlı Demir Yolları Memurin ve Müstahdemin Cemiyet-i Uhuvvetkaranesi kurulmuştur. Kurulan dernekler örgütlü bir yapı olmaktan ziyade yardım derneği gibi faaliyet göstermiştir (Toprak, 1982, s.76).

1872 yılında yaşanan mali kriz sebebiyle ülkenin pek çok yerinde işçiler ücretlerini alamadıkları için greve gitmişlerdir. 1872'de Kasımpaşa Tersanesinde işçiler toplu halde iş bırakmıştır. Bu grev işçiler üzerinde domino etkisi yaratmış, tüm sanayi işkollarındaki işçiler greve gitmiştir (Yıldırım, 2011, s.296). 1908 devrimiyle birlikte meydana gelen siyasi atmosfer değişmiş, sosyalist hareketler ivme kazanmaya başlamıştır. Sosyalist düşüncede olan çeşitli gazeteler yayın hayatına başlamıştır. Balkanlar'da sosyalistlerin ve işçi derneklerinin sayısının İstanbul'dan daha fazla olması sebebiyle örgütlenme daha hızla gerçekleşmiştir (Kırpık, 2004, s.48-49).

1889'da kutlanmaya başlanan "1 Mayıs Emek ve Dayanışma Bayramı" Osmanlı Devleti'nde ilk kez 1909'da Üsküp'te kutlanmıştır. 1910'da tütün, pamuk ve liman işçileri 1 Mayıs'ı kutlamıştır. 1911'de Selanik'te gerçekleştirilen kutlama ile işçiler ilk kez alanlarda bayram kutlamışlardır. Selanikli işçiler 1 Mayıs bildirisi hazırlayarak devletten işçinin temel haklarını düzenleyecek kanunlar hazırlamasını istemişlerdir. Kutlamalar domino etkisi yaratarak ülke genelinde hissedilmiştir (Makal, 1997, s.139). İstanbul'da ilk 1 Mayıs kutlaması 1912 senesinde gerçekleşmiştir. 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Bayramı, Amele Bayramı adı altında kutlanmıştır. 1913'te devletin içinde bulunduğu şartlar gereği 1 Mayıs kutlaması yapılamamış ve daha sonra da yasaklanmıştır. Yasakların kalkmasıyla 1921'de tersane işçileri tarafından 1 Mayıs kutlanmıştır. Bu kutlama İştirak gazetesi önderliğinde gerçekleşmiş, işçiler kızıl bayraklarla yürümüşlerdir (Özdemir, 2001, s.30)

1923'te İstanbul sanayisinde çalışan tüm işçiler 1

Mayıs'ı alanlarda kutlamışlardır. İşçiler yabancı sermayenin sınırlandırılması, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, sendika ve grev taleplerini de dile getirmişlerdir. İşçilerin talepleri 1924'te kabul edilmiş ve 1 Mayıs Amele Bayramı olarak kabul edilmiştir (Şen, Çetinkaya, 2013, s.79). 1925'te Şeyh Said isyanının meydana gelmesiyle ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş, Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ülkede huzurun ve güvenliğin sağlanması için her türlü gösteri ve yürüyüş yasaklanmıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu uzun süre yürürlükte kalmış ve 1935'e kadar 1 Mayıs kutlamaları ülke genelinde yasaklanmıştır (Çavdar, 2003, s.269).

1935'te "Bahar ve Çiçek Bayramı" adı altında 1 Mayıs kutlamaları yeniden başlamıştır. Bu dönem işçiler izinli sayılmış ve 1 Mayıs ülke genelinde tatil günü ilan edilmiştir. 1951'de 28.5.1951 tarihli ve 5777 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun düzenlemesiyle işçilere tatilde yarım yevmiye ödenmesi kabul edilmiştir. Fakat uygulama 1952'de yürürlüğe girmiştir. 1956'da yürürlüğe giren 6772 sayılı kanunla "Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması" kararlaştırılmıştır (Saymen, 1954, s.175).

1961 Anayasası ile memurların sendikalaşması ve işçilerin grev hakları anayasal güvence altına alınmıştır. Lokavt ve toplu pazarlık hakkı, işçilerin anayasal bir hakkı olarak tanınmıştır. Sosyalizm gelişmesi açısından önemli haklar tanıyan 61 Anayasası ile işçiler sendikalara üye olabilmişlerdir (Koç, 2010, s.182). Sendikal haklarını kazanan işçiler 31 Aralık 1961'de tarihe damgasını vuran Saraçhane Mitingini gerçekleştirmişlerdir. Bu mitingle işçiler siyasal ve sosyal anlamda varlıklarını kabul etmişlerdir (Özhazinedar, 2022, s.133). 3 Mayıs 1962'de Türkiye Yapı-İş Federasyonuna bağlı işçiler çalışma koşullarının düzenlenmesi için TBMM'ye yürümüşlerdir. İşçiler, 31 Aralık 1962'de sendikal haklarını korumak için Kavel grevini gerçekleştirmişlerdir. İşçiler, anayasanın kendilerine tanıdığı hak için mücadele etmiştir. Kavel direnişi, hak temelli örgütlenme olarak tarihe geçmiştir (Güzel, 1996, s.196).

1961 Anayasası ile işçi ve memurlara sendika kurma hakkı ile grev hakkı tanınmıştır. İşçi hakları alanında gelişmelere rağmen sendikaların 1 Mayıs kutlamalarına izin verilmemiştir. 1 Mayıs kutlamaları 1935'ten 1974'e kadar yasaklanmıştır. Yasaklama süresince işçilere tam yevmiye ödemesi yapılmıştır. Yasağın kalkmasıyla birlikte ilk kutlama 1975'te İstanbul Tepebaşı'nda bulunan bir düğün salonunda yapılmıştır (Işıklı, 2003, s.200). 1976 senesine kadar Taksim Meydanı'nda coşkulu bir miting gerçekleştirilememiştir. Yasağın kalkmasıyla yaklaşık 400 bin kişi Taksim Meydanı'nı doldurmuş ve 1 Mayıs'ı coşkuyla kutlamıştır. DİSK'in öncülüğünde gerçekleştirilen 1 Mayıs Türkiye tarihine damgasını vurmuştur. 1 Mayıs

1976 ile kitlesel işçi bayramlarının temeli oluşturulmuştur (Gürel, 2006, s.17).

1 Mayıs 1976

Türkiye tarihinde ilk defa geniş katılımlı 1 Mayıs kutlaması 1976'da gerçekleştirilmiştir. 2 Nisan 1976'da DİSK³'in aldığı karar doğrultusunda 1 Mayıs İşçi Dayanışma Günü Taksim Meydanı'nda kutlanmıştır. DİSK'in önderliğinde gerçekleştirilen kutlamaya 30 kadar devrimci kuruluş katılmıştır. Çok sayıda örgüt, sendika, işçi ve öğrenciler Edirnekapı, Saraçhane, Zeytinburnu, Fikirtepe, Üsküdar, Aksaray ve Eyüp'ten yola çıkarak Taksim Meydanı'na gelmişlerdir. Yürüyüşe ayrıca dönemin ünlü simaları, yazarlar, aydınlar, tiyatrocular, solun tüm fraksiyonları ile sivil toplum örgütleri, Yazarlar Sendikası, İlerici Kadınlar Derneği, TÖB-DER ve 15 CHP'li milletvekili de katılmıştır. 1 Mayıs 1976 ile 51 yıllık yasak ortadan kalkmıştır (Milliyet Gazetesi, 1 Mayıs 1976, s.1).

Yüz binlerce işçinin Taksim Meydanı'nı doldurmasıyla yasaklar zinciri kırılmıştır. Bu kırılma ile işverenin tahakkümü sarsılmıştır. İşçiler Saraçhane, Beşiktaş ve Dolmabahçe'de bir araya gelerek Taksim Meydanı'na doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Yürüyüşe katılanlar; "141-142"⁴ye hayır, Faşizme son, sömürü düzenine paydos, tüm işçiler birleşin, bugün milyonlarca işçi tek bir ses, bir yürek" dövizlerini taşımışlar, "yaşasın dünya işçilerinin kardeşliği, genel grev hakkımız, söke söke alırız" sloganları atmışlardır. Binlerce emekçi davul- zurna ve halaylarla Taksim'e girmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

Taksim Meydanı'ndaki gösterilere yaklaşık 400 bin emekçi katılmıştır. 1 Mayıs kutlamaları DİSK Başkanı Kemal Türkler'in açılış konuşmasıyla başlamıştır. Türkler konuşmasında, emeğin öneminden bahsederek grevin temel bir hak olduğu vurgusunu yapmış, sendikalaşma hakkının tanınması gerektiğini belirtmiştir. Aynı günün gecesi TİP, İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda kutlama gecesi organize etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1976, s.1). 1 Mayıs 1976 tarihe damgasını vurmuştur. Katılımcıların coşkusuyla 1 Mayıs, Bahar ve Çiçek Bayramı olmaktan çıkmış, emeğin ve işçinin bayramı olduğunu ilan etmiştir. İşçinin uzun yıllar vermiş olduğu mücadeleye karşılığını bulmuştur. 1 Mayıs'ın anlam ve önemi yönetime deklare edilmiştir (Kitle Gazetesi, 10 Mayıs 1976, s.1).

1 Mayıs 1976 ile birlikte Türkiye'deki işçiler, dünyadaki diğer işçilerle birlikte 1 Mayıs'ı eşzamanlı kutlayabilmişlerdir. 1 Mayıs'ın işçi sınıfının evrensel, birlik,

beraberlik ve dayanışma günü olduğu kabul edilmiştir. Türkiye'de ilk kitlesel kutlama gerçekleştirilmiştir. Kutlama sonuçları itibariyle Türkiye siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Binlerce emekçi Taksim Meydanı'nı "1 Mayıs Alanı" olarak hafızalara kazımıştır. 1 Mayıs 1976 kendisinden sonra gerçekleştirilen tüm kutlamalarda milat olmuştur. Türkiye'nin pek çok büyük kentinde coşkulu kutlamalara gerçekleşmiş; bu durum hükümette tedirginlik yaratmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

Bizim Anadolu Gazetesi'nde yer alan, "Orta Doğu" başlıklı haberde "1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü'nde sayıları 100 binlere varan emekçiler devlet düşmanlığı yapmış, hükümet aleyhine sloganlar atarak anarşist gösterilerde bulunmuşlar" denilerek tedirginlik dile getirilmiştir (Ortaoğlu, 1 Mayıs 1976, s.1). Dönemin AP Milletvekili Ahmet Buldanlı konu ile ilgili Meclise önerge vermiştir. 1 Mayıs'ın 6 Mayıs tarihine alınmasını, yine bahar bayramı şeklinde kutlanması gerektiğini söylemiştir (Gürel, 2006, s.18).

DGM'lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri 26 Haziran 1973 yılında 1773 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanuni düzenleme Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle 6 Mayıs 1975'te iptal edilmiştir. 1976'da görevde bulunan Milliyetçi Cephe Hükümetleri⁵ ilgili kanunun yeniden yürürlüğe girmesi için talepte bulunmuşlardır. (Katoğlu, 1994, s.257). Hükümetin talebi DİSK başta olmak üzere işçi sendikaları ve diğer meslek odaları, demokratik kitle örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 1 Mayıs'ın meydana getirdiği toplumsal muhalefet karşısında DGM'lerin yeniden yürürlüğe girmesi ile ilgili 1773 sayılı Yasa'nın 1 ve 6. Maddeleri geri çekilmiştir (Keskin, 1987, s.4).

1 Mayıs 1977 Öncesi Ülkenin Genel Durumu

1 Mayıs 1977 olaylarının meydana gelmesinde Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi atmosfer oldukça etkili olmuştur. Ülkedeki siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, gençlik yapılanmaları arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar, Soğuk Savaş sonrası sosyalizmin yükselmesi ile başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası sosyalizmin yükselişi, sosyalist devletlerin kurulması, sosyalist hareketlerin mevcudiyeti Türkiye'yi de derinden etkilemiştir (Güngör, 1942, s.40). Sağ-sol çatışması ile başlayan siyasal şiddet süreci 80 darbesine kadar sürmüştür. Ülkenin hızla kutuplaşması sonucu anarşi ve terör olayları hızla yayılmıştır. Faali meçhul cinayetler ve bombalı saldırılar nedeniyle ülkede muazzam bir kaos meydana gelmiştir. Bu gelişmeler hem ekonomiyi hem de ülke siyasetini etkilemiştir. Ülke siyasi tikanlıkları aşmakta zorluk

³ Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

⁴Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleri, Türkiye'deki mevcut nizamı yıkarak yerine komünist sistemi kurmak için teşebbüste bulunanlara karşı uygulanan cezai müeyyideleri içermektedir. İlgili kanun maddeleri ile komünist cemiyetlerin kurulması, propagandasının yapılması yasaklanmıştır.

⁵Adalet Partisi -Millî Selâmet Partisi - Milliyetçi Hareket Partisi - Cumhuriyetçi Güven Partisi

çekmiştir (Karataş, 2022, s.393).

Hükümet olayları kolluk gücüyle bastırmaya çalışsa da başarı sağlayamamıştır. Siyasi tıkanıklıkların aşılabilmesi orduyu hareket geçirmiş, hükümete muhtıra verilmiştir. Muhtıra ile Nihat Erim başbakanlığında bir reform hükümeti kurulmuştur. 12 Mart Muhtırası sonrası ülkede parlamenter sistem bir türlü güçlenememiştir. Dönemdeki mevcut siyasi partiler ve parlamento fesih edilmese de kurulan partiler üstü reform hükümeti ile demokrasi sağlanamamıştır (Keskin, 2020, s.4). 26 Mart 1971'de Nihat Erim başkanlığında kurulan hükümetler ile bir reform gerçekleştirilememiştir. Reform Hükümeti döneminde demokrasi ortadan kalkmış, temel hak ve özgürlükler kısıtlanmıştır. Bu dönemde meydana gelen öğrenci eylemleri nedeniyle gençlik derneklerine, üniversitelere ve gösterilere katılan çok sayıda öğrenciye operasyonlar düzenlenmiştir. Bu operasyonlarla birçok kişi gözaltına alınmış, işkenceye tabii tutulmuş, 68 kuşağının gençlik önderleri idam edilmiştir (Demirel, 2004, s.170).

Ülkedeki siyasi iktidarsızlık sebebiyle 71 Muhtırası talimatıyla kurulan hükümetler uzun soluklu olmamıştır. Kurulan ilk hükümet Nihat Erim'in istifasıyla sona ermiştir. 22 Mayıs 1972'de Ferit Melen tarafından yeni bir hükümet kurulmuştur. Fakat bu hükümet de görev süresini tamamlayamamıştır. Yeni hükümet 15 Nisan 1973'te Naim Talu tarafından kurulmuştur. 10 Ekim 1971'de yapılması gereken seçimler 12 Mart Muhtırası nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Muhtıranın ardından ilk olarak 1973'te Türkiye Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. 1973'te Cevdet Sunay'ın görev süresi dolmuş, meclis yeni cumhurbaşkanı arayışına girmiştir (Hürriyet Gazetesi, 13 Nisan 1973, s.1).

Meclis, cumhurbaşkanının sivil olmasını, askeriye de Faruk Gürler'in seçilmesini istemiştir. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı seçimleri oldukça gerilimli olmuş, meclis-asker gerginliği yeniden ortaya çıkmıştır. Askerin desteğiyle Faruk Gürler Genelkurmay Başkanlığı görevinden istifa etmiş, ardından Cevdet Sunay tarafından kontenjan senatörü olarak atanmıştır (Laçiner, 1975, s.32-33). Cumhurbaşkanlığı için gerekli şartları sağlayan Faruk Gürler adaylığını koymuştur. Üç tur yapılan oylamaya CHP katılmamıştır. Seçimlerde ne Faruk Gürler ne AP'nin adayı Tekin Arıburun ne de DP'nin adayı Ferruh Bozbeyli istenilen oy oranını alamamıştır. Bunun üzerine Faruk Gürler ve Ferruh Bozbeyli 21 Martta adaylıktan çekilmiştir. Gürler'in adaylıktan çekilmesi ülkedeki tansiyonu düşürmemiş, ülkedeki mevcut bunalımı daha da derinleştirmiştir. AP ve CHP'nin ortak aday çıkaramaması üzerine Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması gündeme gelmiştir (Milliyet Gazetesi, 26 Mart 1973, s.1).

Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması için anayasa

değişikliğine ihtiyaç duyulmuş, bunun için meclis oylaması yapılmıştır. Fakat gerekli çoğunluk sağlanamamıştır. Alınan karar doğrultusunda Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması Millet Meclisi ve Senato tarafından reddedilmiştir. Bu gelişmeler üzerine AP, CHP ve CGP, dönemin AYM Başkanı Muhittin Taylan'ı aday göstermiş; fakat Cevdet Sunay, Taylan'ı senatör olarak atamayı reddetmiştir. AP, CHP ve CGP, Fahri Korutürk'ü aday göstermek durumunda kalmıştır. 6 Nisan 1973'te Fahri Korutürk, Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 6 Nisan 1980'de kadar görevde kalmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 6 Nisan 1973, s.1)

Türkiye 14 Ekim 1973 genel seçimlerine asker-sivil gerginliği ile girmiştir. 70'lerde başlayan solun yükselişi 73 seçim sonuçlarına da yansımış⁶, CHP sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. CHP'nin birinci parti olarak çıkması tek başına hükümet olmaya yetmemiştir. 73 seçim sonuçlarıyla Türkiye'de "ikinci koalisyonlar dönemi" başlamıştır. Demirel'in uzlaşmaz tutumu nedeniyle yüz günü aşkın süren hükümet bunalımı gerçekleşmiştir (Ahmad, 2015, s.319). Beklenildiği gibi CHP-AP koalisyonu gerçekleşmemiş, CHP-MSP koalisyonu kurulmuştur. Yaşanan hükümet krizleri ve bir türlü orta yolu bulamayan koalisyon anlaşmazlıkları yeni bir çıkmaza sebebiyet vermiştir. Yaşanan sorunlar nedeniyle hükümet dağılmış ve Türk siyasi hayatında Milli Cephe Hükümetleri dönemi başlamıştır (Dursun, 2018, s.425- 440).

Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin kurulması ile de ülkenin temel sorunları çözülemez hale gelmiştir. Biriken sorunlar ülkedeki dengeleri değiştirmiş, çatışmaları derinleştirmiş ve ülkede iki kutuplu yapılar meydana getirmiştir. Bu durum ülkede anarşinin yükselmesine neden olmuştur. Ülke siyasetindeki gerginlikten ekonomi de kötü etkilenmiştir. Ülkenin içinden çıkılmaz bir hale gelmesi halkın yöneticilere olan inancını derinden sarsmıştır. Siyasi görüş ayrılıkları nedeniyle sağ ve sol gruplar arasında anlaşmazlık uzlaşmaya imkân tanınamış ve toplumsal kutuplaşma yükselişe geçirmiştir (Gökçe, 2020, s.249).

Yaşanılan hükümet bunalımı örgütler arasında çatışmalara, bölünmelere, anarşinin artmasına neden olmuştur. Günlük yaşam alanlarında ortaya çıkan toplumsal olay ve provokasyonlar kamusal alanları güvenli

⁶Bülent Ecevit başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi 185 vekil, Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi 149 vekil, Süleyman Arif Emre başkanlığındaki Millî Selamet Partisi 48 vekil, Ferruh Bozbeyli başkanlığındaki Demokratik Parti 45 vekil, Turhan Feyzioğlu başkanlığındaki Cumhuriyetçi Güven Partisi 13 vekil, Alparslan Türkeş başkanlığındaki Milliyetçi Hareket Partisi 3 vekil, Mustafa Timisi başkanlığındaki Türkiye Birlik Partisi 1 vekil çıkarmıştır. 6 bağımsız aday da mecliste yer almıştır.

mecra alanı olmaktan çıkarmıştır. Ekonomik sorunların, siyasi istikrarsızlığın ve hükümet gerilimlerin en üst noktaya ulaşmasıyla toplum patlamaya hazır bir bomba haline gelmiştir. Tüm bu faktörlerin birikimiyle 1 Mayıs 1977 olaylarının meydana gelmesi tesadüfi değildir. Türkiye, 1 Mayıs 1977 işçi bayramına iç siyasi gerilimin sürekli tırmadığı olayların birikimiyle girmiştir (Şen, Çetinkaya, 2013, s.80).

1977 Milliyetçi Cephe Hükümetleri

Türkiye’de genel seçime 14 Ekim 1973’te gidilmiştir. Bu seçimde hem parlamento üyeleri hem de senato üyeleri seçilmiştir. 73 genel seçimlerine sekiz parti katılmış, seçimi Bülent Ecevit liderliğindeki CHP kazanmıştır. Fakat CHP tek başına hükümet kurabilecek kadar oy alamamıştır. Seçim sonrası Türkiye’de II. Koalisyon Hükümetleri dönemi başlamıştır (Hürriyet Gazetesi, 18 Ekim 1973, s.1). İlk olarak hükümeti kurma görevi Bülent Ecevit’e verilmiştir. Ecevit, AP, DP ve MSP ile görüşme sağlasa da başarı sağlayamamıştır. Cumhurbaşkanı Korutürk, bu defa hükümeti kurma görevini AP lideri Demirel’e vermiştir. Demirel de CHP, DP ve MSP ile koalisyon kurma görüşmelerinde başarı sağlayamamıştır. Bunun üzerine Korutürk, ülkeyi yönetme görevini tekrar Cumhuriyet Senatosu Üyesi olan Naim Talu’ya vermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ekim 1974, s.1).

Naim Talu’nun görev süresi CHP ve MSP’nin Koalisyon Hükümeti kurmasıyla 26 Ocak 1974’te sona ermiştir. CHP-MSP koalisyonu ile I. Ecevit Hükümeti kurulmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1974, s.1). 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlayan hükümet bunalımı genel af ilanı ile çıkmaza girmiştir. CHP-MSP koalisyonu Ecevit’in istifasıyla sona ermiştir. Ecevit’in istifası ülkeyi çok zorlu bir dönemece sokmuştur (Orta Doğu Gazetesi, 18 Eylül 1974, s.1). Dış politikada yaşanan sorunlar mevcutken ekonomik kriz, köyden kentlere doğru hızla meydana gelen göçle hızla büyüyen yoksulluk, anarşi, hükümette yaşanan yolsuzluklar ciddi sorunlar meydana getirmiştir (Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1974, s.1).

Ecevit’in istifasıyla Kontenjan Senatörü olan Sadi İrmak hükümet kurmakla görevlendirilmiştir. Partiler üstü olarak görevlendirilen hükümet, 29 Kasım 1974’te TBMM’de yapılan oylamada güvenoyu alamamıştır. Buna rağmen 31 Mart 1975’e kadar ülkeyi yönetmiştir. Ülke tarihinde güvenoyu alamadan kurulan ilk hükümet olmuştur. Hükümet krizinin devam etmesi üzerine İrmak Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır (Dursun, 2018, s.429). İrmak’ın istifasının ardından yeni hükümet Demirel başkanlığında 31 Mart 1975’te kurulmuştur. Böylece 1975 ve 1977’de meclisteki sağ partiler birleşerek “Milliyetçi Cephe Hükümetlerini” oluşturmuşlardır. 1975’te AP-MSP-MHP-CGP koalisyonu birinci, 1977’de AP-MSP-

MHP koalisyonu II. Milliyetçi Cephe hükümetini oluşturmuştur (HerGün Gazetesi, 8 Temmuz 1977, s.1).

Milliyetçi Cephe hükümeti Türkiye’nin en uzun soluklu koalisyon hükümeti olmuştur. Fakat istikrarlı bir hükümet olamamıştır. Ülkede hızla yükselen sağ-sol çatışmasını derinleştirmiştir. Yükselen kaos, anarşi veya terör olayları nedeniyle çok sayıda can kaybı yaşanmıştır (Milliyet Gazetesi, 6 Ağustos 1977, s.1). Hükümetin eylemleri bastırmak için kullandığı baskı mekanizmaları çatışmaları daha da derinleştirmiştir. Toplumsal muhalefetin hızla yükselmesi üzerine hükümet anti-komünizmle mücadele adı altında kolluk güçlerini kullanmıştır. Hükümet bu uygulamayı yaparken kamu menfaatini gözettiğini söyleyerek sol oluşumları devlet düşmanlığı ile suçlamıştır. Bu durum ülkedeki kutuplaşmayı derinleştirmiştir (Coşkun, 2017, s.295).

Hükümet, protesto eylemlerini baskıya ve yasalara dayanan bir yaklaşımla çözmek istemiştir. Kamu düzenini bozduğu gerekçesiyle sosyal hak ve özgürlüklerde kısıtlamaya gitmiştir. Hükümet, örgütleri kontrol altına alırken sol örgütlenmelerle mücadele etmiş, sağ örgütlerden yana bir tavır sergilemiştir. Komünizm ve sol eğilimli tüm yapılanmaların baskılanması için her türlü tedbir alınmıştır (Yılmaz, 2015, s.224). Bu tavır toplumsal şiddetin siyasal şiddete dönüşümünde önemli bir rol üstlenmiştir. Eylemlerin şiddetle bastırılması sonucu eylemler hızlanmış, şiddetlenmiş ve radikalleşmiştir. Hükümetin politikaları hem siyasal bölünmeleri beraberinde getirmiş hem de silahlı yapıların mevcudiyet kazanmasına sebebiyet vermiştir (Dursun, 2018, s.435).

Hükümet, iç güvenlik tehdidi bahanesiyle uygulamaya koyduğu yöntemlerle toplumun hafızasında derin izler bırakmıştır. Hükümet toplumun desteğini ve güvenini kaybetmiş, toplumdaki memnuniyetsizlikleri arttırmış ve telafisi zor kırılmalara ve kutuplaşmalara neden olmuştur (Günaydın Gazetesi, 12 Haziran 1977, s.1). Toplumsal olayların yönetiminde hükümetin birey veya örgütlere uyguladığı cezai müeyyide vatandaşın devlet algısını değiştirmiştir. Hükümet, sıkıyönetim ve mahkemeleri toplumsal muhalefetle baş etmek için kullanmıştır. Hükümet, bunu yaparken devletin bekası için yaptığını söylemiştir. İç tehdit olarak değerlendirilen gençlik eylemleri karşısında çeşitli önlemler almıştır. (Milliyet Gazetesi, 06 Ağustos 1977, s.1).

Muhtıra, Türkiye’deki siyasal hayatı olduğu gibi mevcut hukuksal düzeni de önemli ölçüde etkilemiştir. Sıkıyönetim uygulaması sıklıkla uzatılmış, grevler yasaklanmış, işçilerin toplu sözleşme hakları kısıtlanmış, ücretler düşürülmüş, DGM’ler kurulmuş ve Anayasa değiştirilmiştir (Barbak, 2020, s.145). Türkiye’nin özgürlükçü, demokratik ve çağdaş anayasası olarak adlandırılan 61 Anayasası hazırlık sürecinden itibaren tartışmalara neden olmuştur. DP’nin

anayasa tasarına karşı olumsuz tutumu nedeniyle anayasa referandumda %60,4 evet oyuyla kabul edilmiştir. (Arslan, 2023, s.159). Türkiye'nin en demokratik anayasa olarak kabul edilen 61 Anayasası Demirel tarafından fazla hürriyetçi bulunmuştur. Demirel, her fırsatta anayasada değişiklik istemi ve ülkenin bu anayasa ile yönetilemeyeceğini söylemiştir. 1961 Anayasası, 1969'da, 1971'de ve 1973'te değiştirilmiştir (Tanör, 1996, s. 315).

1969'da yapılan değişiklikte parlamento ve senato üyelerinin seçilme yeterliği değiştirilmiştir. Böylece kesin hüküm giyen DP'lilerin önü açılmıştır. DP'lilere siyasi af gerçekleştirilmiştir. CHP karşı çıksa da af yasası 4 Kasım 1969'da Meclisten geçmiştir. Siyaset üzerinde hâkim bir güce sahip olan ordu tepki vermekte gecikmemiştir. Anayasanın bireylere, siyasî partilere, kurum ve kuruluşlara geniş imkânlar sunması ve ordunun bu imkânlardan rahatsız olması dolayısıyla 1971 ve 1973 yılları arasında anayasada en kapsamlı değişiklik yapılmıştır (Tunç, Akarçay, 2020, s.1546).

1971'de Anayasanın yasama, yürütme, yargı, iktisadî ve malî hükümleriyle temel hak ve hürriyetlere ilişkin hükümleri düzenlenmiştir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur. Askerin yargıya olan müdahalesi için alan açılmıştır. Anayasa mahkemesinin görev ve yetkileri yeniden tanımlanmıştır (Gözler, 2000, s.90). Sendika kurma, dernek kurma, sendikalara üye olma şartına bağlanmış, grevler, eylemler, mitingler kamu düzeninin korunması amacıyla kısıtlanmıştır (Gözübüyük, 2003, s.140). 1973'te Memurların siyasi partilerle, sivil toplum kuruluşlarıyla ve derneklerle olan bağlantıları kaldırılmıştır. TRT'nin özerkliğine son verilmiş, üniversitelerin denetimi devlet kontrolüne alınmıştır. Yapılan değişiklikte temel hak ve özgürlüklerin sınırları çizilmiştir (Keskin, 2020, s.9).

Hükümet, 12 Mart rejimini eleştirirse de 12 Mart uygulamalarından vazgeçmemiştir. Kamu düzenini bozan, kamu güvenliğini tehlikeye sokan, kurum düzenini ihlâl edenler hakkında dava açılmış, anayasayı ihlal suçu ile yargılanmışlardır. Buna rağmen siyasal şiddet, sokak çatışmaları, anarşi ve terör olayları önlenememiştir. Ülkenin kutuplaşmasıyla meydana gelen anarşi ve terör olayları ülkede güvenlik açığı meydana getirmiştir. Güvenlik açığı, ekonomik kriz, hükümet bunalımı, istikrarsızlık ve kaos 12 Eylül askeri darbesine giden süreci hızlandırmıştır (Yılmaz, 2015, s.227).

1 Mayıs 1977'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Genel Durumu

12 Mart Muhtırası ile ordu yönetime el koyduktan sonra ülke iki aylık sürelerle uzatılan sıkıyönetimlerle yönetilmiştir. Ülkedeki sol, sosyalist ve muhalif unsurlar denetim altına alınmıştır. Sola uygulanan baskı nedeniyle

DİSK, ancak statüsünü koruyabilmiştir. 1973 seçimlerini CHP'nin kazanmasıyla askeri vesayet dönemi sona ermiştir. 25 Ocak 1974'te CHP-MSP ortaklığı ile koalisyon hükümeti kurulmuştur (Kongar, 1998, s.174). Hükümetin kurulmasıyla sıkıyönetim büyük ölçüde kaldırılmıştır. Sol siyasal hareketler yeniden canlanmış işçi, gençlik, öğretmen eylemleri başlamıştır. 18 Kasım 1974'te İYÖKD⁷ kurulmuş, böylece 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra kurulan ilk devrimci gençlik örgütü ortaya çıkmıştır. İYÖKD, gençliğin örgütlenmesinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Pek çok şehirde ve üniversitelerde benzeri dernekler çığ gibi büyümüştür (Laçiner, 1975, s.32).

Sendikaların etki sahası genişlemiş, sendika-siyaset ilişkisi başlamıştır. Sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleri benimsenerek işçi sınıfı ile kitlesel bir bütünleşme hedeflenmiştir. DİSK'e yeni sendikaların katılımıyla yüz binlerce işçi DİSK çatısı altında toplanmıştır. 12 Mart ile önü kesilen TÖS yeniden TOBDER çatısı altında bir araya gelmiş, örgütlenme ve hak arama mücadelesine kaldığı yerden devam etmiştir. Böylece Milliyetçi Cephe hükümetlerine karşı solda bir birlik meydana gelmiştir (Göktürk, 2020, s.334-335).

Sendikal mücadelede bir siyasi partinin desteği aranmıştır. CHP'nin sol söylemleri DİSK'i CHP'ye yaklaştırmıştır. DİSK'in 12-13 Şubat 1973 tarihleri arasında gerçekleştirdiği genel kurulunda emekçilerden seçimlerde CHP'ye destek istenmiştir. DİSK'in destek açıklamasının ardından CHP'den DİSK'e katılımlar başlamıştır. TİP ve TSİP, DİSK'in CHP ile bu kadar iç içe olmasından rahatsız olmuş, CHP'ye verilen desteğe karşı çıkmışlardır (Tütüncü, 2008, s.69-70). DİSK'in CHP'ye verdiği desteğe karşın TSİP'e ve TİP'e karşı olumsuz tavrı, sosyalist alternatifleri yok sayması sosyalist solun DİSK'le ilişkisini değiştirmiştir. Kemal Türkler'in CHP yanlısı tavrı, DİSK Genel Kurulu'nda sosyalist bir çizginin hâkim olmasını talep eden delegelerin tepkisini çekmiştir (Koç, 2003, s.50).

21-24 Mayıs 1975 tarihleri arasında DİSK'in 5'nci genel kurulu gerçekleştirmiştir. Genel Kurul'a Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ve Türkiye İşçi Partisi davet edilmemiştir. Genel kurul sonucunda yönetim TKP kadrolarına geçmiştir. İsmail Bilen DİSK genel sekreteri olmuştur. Böylece TKP ülkenin en büyük sol gücü olmuş, on binlerce insanı etkileyen, siyasal bir güç merkezi haline gelmiştir. Özellikle üniversite gençlik yapılanması olan İlerici Gençler Derneği (İGD) ile İlerici Kadınlar Derneği (İKD) tüm kadrolarıyla TKP'nin yanında yer almışlardır. DİSK'te basın, eğitim, örgütlenme kadrolarında TKP'liler yer almıştır. DİSK'te yukarıdan aşağıya TKP örgütlenmesi meydana gelmiştir. DİSK'in kuruluşundan beri ilk defa yönetim TKP kadrolarına

⁷İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

geçmiştir. TKP kendi yönetim anlayışı dışındaki sosyalist ve komünist gruplara ayrımcı bir politika uygulamıştır. Solun diğer fraksiyonları DİSK'in yeni yönetimine karşı tavır almıştır (Güzel, 1996, s. 74-75).

DİSK, kendisine muhalif olan TİP'i tasfiye etmiştir. TİP'in tasfiyesiyle boşalan kadroları TKP'li üyeler doldurmuştur. Böylece TKP, DİSK içinde örgütlenmek için kendisine uygun bir zemin bulmuştur. TKP'nin DİSK içerisinde örgütlenmesi Maden-İş sendikasının 10-13 Eylül 1974 tarihleri arasında gerçekleştirdiği genel kurulunda başlamıştır. DİSK'in en büyük sendikası olan Maden-İş'in genel kurulunda seçimleri TKP'li kadrolar kazanmıştır. Bu durum, DİSK Genel Kuruluna da yansımıştır. DİSK yönetiminde TKP'li kadrolar yer almıştır (Sosyalist Yol, Gazetesi 5 Temmuz 1975, s.31). TKP'nin Maden-İş'te önemli bir gücü ele geçirmesinin ardından DİSK'in yasal olarak kurulan sosyalist partilere karşı olumsuz tavrı da ortaya çıkmıştır. Bu tavır, TİP'le ilişkileri nedeniyle DİSK'e uzak duran bazı bağımsız sendikaların DİSK'e katılmasını sağlamıştır. DİSK'te hâkimiyetini sağlamlaştırmak isteyen TKP, TİP'i hem sendikal hareketten ihraç etmiş hem de işçi tabanından soyutlamıştır (Atılım Gazetesi, 3 Haziran 1975, s.2).

DİSK yönetimine yerleşen TKP, solun diğer fraksiyonlarını tasfiye etmiştir. TKP kendisi dışındaki sosyalist solun tasfiye ederken, DİSK'e katılan CHP'li sendikalarla faaliyet yürütmüştür. Yasal bir parti olarak tanınmak isteyen TKP, DİSK'ten tasfiye edilen kendi dışındaki sosyalist kesimlere karşı CHP'li ya da CHP'ye yakın sendikacılarla birlikte hareket etmişlerdir. Genel-İş'in DİSK'e katılmasıyla DİSK'te CHP'nin etki sahası genişlemiştir. 141 ve 142. Maddelerin iptal edilmesinde ve sendikal mücadelede siyasi bir parti desteğine ihtiyaç duyan DİSK, yeni bir politika anlayışı içerisinde olmuş, siyasi mücadele aracını değiştirmiştir (Algül, 2013, s.300).

DİSK'in takip ettiği politika solda birliği sağlayamayıp ayrılmaya neden olmuştur. TKP güçlendikçe DİSK'te ve DİSK'e bağlı olan farklı görüşteki sosyalist sendikacıları tasfiye etmiştir. Sendikalara söz ve yetki hakkı tanımamış, hatta bu sendikaların karşısında yeni sendikalar kurulmasını teşvik etmiştir (Aydinoğlu, 2007, s.289). DİSK, işçinin temel haklarını esas alan bir mücadele yönetse de sendikal hareket ve toplumsal mücadele açısından takip ettiği politika önemli sorunlara neden olmuştur. DİSK, kendi içinde konfederasyondaki güçlerinin kırılmasına neden olmuştur (Erdal, 1983, s.5). Sovyet çizgisi dışında kalan gençlik yapılanmalarını, "Maocu, Troçkist, goşist" olarak nitelemiştir. Bu gruplar DİSK'in bünyesinde çıkarılmış, işçilerle olan bağları kesilmiş ve "sınıf düşmanı" ilan edilmiştir. Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği gruplarını provokatörlükle suçlamıştır (Keskin, 2020, s.7).

Solun 12 Mart öncesinde yaşadığı ayrışma

durdurulmamış, ülkedeki bütün sol fraksiyonlar birbirleri ile çatışma haline girmiştir. Maocular, TKP, TİP, TSİP ve Marksist- Leninist çizgide olan bütün sol grupları "sosyal faşist" olmakla suçlamış ve bu gruplarla çatışmalara girmişlerdir. TÖB-DER'in antifaşist gösterilerinin yanı sıra üniversitelerde sağ sol çatışması içindeki gençlik, neredeyse her gün boykotlar ve irili ufaklı protesto gösterileriyle sokaklara dökülmüş, her gün binlerce işçinin, öğrencinin, öğretmeninin ve halkın büyük bir kısmının katıldığı grevler gerçekleştirilmiştir (Algül, 2013, s.266).

DİSK, 1 Mayıs kutlamalarını sadece kendi tekelinde tutmak istemiş, bu sebeple DİSK ile Maocu gruplar arasında yoğun bir gerginlik meydana gelmiştir. Maocu olduğu bilinen Halkın Kurtuluşu⁸, Halkın Yolu⁹, Halkın Birliği¹⁰ adlı gruplar Taksim Meydanı'ndaki 1 Mayıs kutlamalarına alınmak istenmemiştir. Bu durum çatışmaların başlangıcını oluşturmuştur. DİSK'in düzenlediği mitinglere bu grupların girmelerinin engellenmesiyle başlayan çatışma 1 Mayıs 1977'deki kanlı olayların yaşanmasına neden olmuştur (Özcan, 2010, s.73).

Öte yandan TKP kadroları ile DİSK'in sendikal çizgisi yeniden dizayn edilmiştir. Sınıf sendikacılığı anlayışıyla işçi sınıfıyla örgütlenmiştir. İşçi sınıfının siyasi mücadelesinde başarı sağlamış, demokratik-siyasal haklarını düzenleyen yasaların uygulamaya konulmasında öncülük yapmıştır. Bunun için de siyasi içerikli kitle eylemlerini gerçekleştirmiştir. TKP liderliğindeki DİSK, sendikal faaliyetlerle gündeme gelmiştir. MC hükümetinin uygulamalarına karşı "Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingleri" düzenlenmiş, çeşitli demokratik kitle örgütleri tarafından da desteklenen bu mitinglere on binlerce işçi katılmıştır (Koç, 2003, s.147). 1976'da DİSK'in kuruluş yıl dönümü için etkinlik düzenlemiş, Taksim Meydanında ilk defa geniş katılımlı 1 Mayıs kutlamasını organize etmiştir. 11 Ekim 1975'te yürürlükten kaldırılan DGM'lerin MC iktidarı ile yeniden yürürlüğe girmesine engel olmak geniş katılımlı eylemler düzenlenmiş ve sonucunda DGM'lerle ilgili tasarı iptal ettirilmiştir. Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük işçi eylemlerinden birisi olarak tarihe geçmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1976, s.1).

1 Mayıs Öncesi Gençlik Yapılanmalarının Genel Durumu

⁸**Halkın Kurtuluşu;** Arnavutluk Emek Partisi (AEP) ve Çin Komünist Partisi (ÇKP) çizgisini benimsemiştir. 1976'da yayınladıkları Halkın Kurtuluşu adlı dergi etrafında örgütlenmişlerdir.

⁹**Halkın Yolu;** THKP-C'nin 12 Mart Askeri Darbesi ile dağılmasından sonra ortaya çıkan grup Maoizm'i benimsemiştir. Marksist Leninist bir örgüt olduğunu duyurmuştur. Silahlı Propaganda Birlikleri kurarak Militan gençlik yapılanmaları teşekkül ettirmiştir. Halkın Yolu ve "Kızıl Bayrak" dergilerini çıkarmıştır.

¹⁰**Halkın Birliği;** Maocu bir çizgide hareket etmiştir. Halkın Birliği Dergisi etrafında gruplanmıştır. Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu grupları ile birlikte hareket etmiştir.

Gençlik grupları arasındaki ideolojik çatışmalar 12 Mart öncesinde başlamıştır. Dönem gençliği iki askeri darbe arasına sıkışmıştır. Bu yüzden toplumsal mücadelelerin yükseldiği bir dönem olmuştur. Toplumdaki her sınıftan vatandaş yaşanan toplumsal sorunlara ses yükseltmiştir. Ülkede artan sol siyasete paralel olarak sağ siyaset de yükselmeye başlamıştır (Kaygusuz, 2021, s.168). Hükümet bekasını koruma adına yükselen bu sınıf hareketini bastırmaya çalışmış, öğrenci hareketlerine yönelik sindirme politikasıyla gençlerin yasal siyaset yapma alanını sınırlandırmıştır. Böylece, ülkeyi çıkmaza sokan sağ-sol kutuplaşmasının temeli atılmıştır. Baskı ve şiddet karşısında çaresiz kalan gençlik, bir süre radikal bir mücadeleyi benimsemiştir. Yarattığı sağ-sol çatışması ile faşizm bilinçli bir biçimde yükseltilmiştir (Hürriyet Gazetesi, 14 Ağustos 1977, s.1).

Toplumsal ve sınıfsal gerginliğin en üst düzeyde yaşandığı 70'li yıllar siyasal şiddetin her mecraya yayıldığı yıllar olarak hafızalara kazınmıştır. Sağ-sol çatışması sadece gençlik arasında sınırlı kalmamış, toplumun her kesimine sirayet etmiştir. AP ve CHP'nin olaylara taraf olması, gençlik arasındaki çatışmadan beslenmesi kendi mevkileri için bir dinamik yaratmıştır. Bu durum sağ-sol, milliyetçilik-solculuk olarak adlandırılan şiddetin yaygınlaşmasına neden olmuştur (Kasalak, Uçar, 2014, s. 46). MC Hükümetinin iktidara gelmesiyle Sola bir reaksiyon olarak ortaya çıkan Sağ düşünce MHP gençlik teşkilatlanmasıyla güçlenmiştir. Komünizm karşıtlığıyla meydana gelen milliyetçilik duygusu taraftar bulmuş, sağ gençlik yapılanması sokaklarda faaliyete geçmiştir. Böylece sağın bir parçası olan muhafazakâr kimlik de yükselişe geçmiştir. Sol fikrin yükselişine karşın sağ fikir de alternatif geliştirerek kendisine gençlik yapılanmasında yer bulmuştur (Reyhan, 2017, s. 857).

Gençlik arasındaki çatışmalar, siyasetçilerin uzlaşmaz tutumu, koalisyon hükümetlerin sürekliliklerini sağlayamamaları, birbirleri arasındaki çekişmeleri toplum içerisinde artan siyasal şiddete çözüm bulmalarını engellemiştir. Toplum içerisinde artan siyasal şiddete karşın ekonomik krizin de hat safhaya ulaşması dönemim konjonktürüne bağlı olarak grupların siyasal eğilimine göre taraf seçmelerine neden olmuştur (Çavdar, 1996, s.245). İdeolojik çeşitlenmeyle solda bölünmeler başlamıştır. Gruplar arası çelişkiler yeni eğilimlerin doğmasına neden olmuştur. Meydana gelen eğilimler solun parçalanmasını da beraberinde getirmiştir. Solda parçalanma aşırı uç akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sol gruplar arasında yaşanan siyasal şiddet ülkede sonuçları ağır olan toplumsal olaylara sebebiyet vermiştir (Tosun, 1999, s.114-115).

Sovyetlerle Çin arasında yaşanan gerginlik dünya

çapındaki sol grupları da etkilemiştir. Sovyet- Çin ayrılığı Çin-Arnavutluk yakınlaşmasını getirmiş, Hocacılar grubunu doğurmuştur. Sol gruplar arasında görüş ayrılıklarından kaynaklanan bölünmeler meydana gelmiştir. Maoocular ve Hocacılar, Latin Amerika'daki radikal devrimcileri örnek almışlardır. Öte yandan Sovyet yanlısı solcu gruplar DİSK'i sosyal faşist ve revizyonist olmakla suçlayarak DİSK'in Marksist ve Leninizm'den saptığını söylemiştir. Gruplar arasında yaşanan gerginlik 1 Mayıs olaylarının yaşanmasına neden olmuştur (Gürel, 2006, s.48).

Sol Gençlik Örgütleri Arasındaki Ayrışma

12 Muhtarı sonrasında devrimci kadrolar yargılanarak ceza evlerine gönderilmiş ve 1974 affına kadar cezaevlerinde kalmışlardır (Milliyet Gazetesi, 28 Mart 1974, s.1). Cezaevinde geçirilen süreçte devrimci kadrolar arasında fikirsel ayrılıklar meydana gelmiştir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) ve Devrimci Gençlik (Dev-Genç) arasında yaşanan tartışmalar ilk ayrışmayı meydana getirmiştir. Bu ayrışma solda çok sayıda siyasi örgütlerin doğmasına neden olmuştur (Aydınoglu, 2007, s.289). Örgüt sayısının artması sol gruplar arasında rekabeti, çatışmayı ve ayrışmayı hızlandırmıştır. Marx, Engels ve Lenin'i en iyi kimin temsil ettiği üzerine gerçekleşen ayrışma Sovyet ve Çin ideolojisini savunan gruplar arasında yaşanmıştır (Tosun, 1999, 117). Çin ideolojisini savunan; Halkın Sesi, Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği ile Sovyet ideolojisini savunan Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), Türkiye Komünist Partisi (TKP) arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Sürecin ayrılıkla sonuçlanmasıyla, ideolojik-politik görüşler farklılaşmış, bu durum eylemlerin niteliğine de yansımıştır (Şahin, 2010, s.399).

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu/ Marksist-Leninist (THKO/ML) ve Türkiye Halk Komünist Partisi Cephesi/ Marksist-Leninist (THKP-C/ML) Maoizm'i benimsediklerini ilan etmişlerdir. Sovyetler Birliği'ni "sosyal emperyalist" olarak nitelendirmişlerdir. Yapılan açıklamalar tarafların Marksist-Leninist bir geçmişine sahip olmasından dolayı tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) bünyesinde kopuşlar meydana gelmiştir. Türkiye Komünist Emek Partisi örgütlenmek üzere THKO'dan ayrılmıştır (Çiçek, 2008, s.64). THKP-C'nin geçmişini macera olarak değerlendirip Maoizm'i benimsediğine dair açıklama yapması örgüt içerisinde THKO'dan daha hızlı ayrışmalara sebep olmuştur. Örgütten ayrılanlar silahlı mücadelenin devam etmesi yönünde karar almış ve Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) ve Eylem Birliğini kurmuşlardır. Militan Gençlik ve Halkın Yolu dergileriyle örgütlenmeye çalışan THKP-C'liler, 1977'de kendilerini feshederek TİKP'in Aydınlik hareketine

katılmışlardır (Şahin, 2010, s.399).

Sol Örgütleri Arasındaki İdeolojik-Politik Eksen

Örgütler arası ayrışma ve kopuş bir dergi furcasını başlatmıştır. Her bir siyasal örgüt bir dergi çıkarmış ve dergiler örgütlerin siyasal yapıları olmuştur. Bu dergiler haftalık, on beş günlük ve aylık olarak çıkarılmıştır. Her dergi yayınlarında kendi ideolojik ve örgütsel faaliyetlerinden bahsetmiş, siyasal, politik ve ideolojik yayınlar yapmışlardır. Her bir dergi kendi ideolojisini diğerlerden üstün görmüş ve devrimi ancak kendisinin başarabileceğini iddia etmiştir. Dergiler birer örgütlenme aracı olmaları sebebiyle dönem gençliği tarafından hayli rağbet görmüştür. Dergiler, gençlerin örgütlenme ve eylem merkezi haline dönüşmüş, bu sebeple sıklıkla denetim altına alınmıştır (Ersan, 2014, s.92).

15 Ocak 1974'te ilk olarak yayın hayatına Kitle Dergisi başlamıştır. Haftalık yayın yapan dergi Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) tarafından çıkarılmıştır. Doğu Perinçek ve ekibi tarafından 19 Kasım 1974'te Aydınlik Dergisi yayın hayatına başlamıştır. 1 Ocak 1974'te TKP'nin ilk yayın organı Atılım yayın hayatına başlamıştır. Atılım ile TKP'nin ülkede etkinliği ve tanınırlığı artmıştır. Atılım'ın ardından Ürün Dergisi çıkarılmıştır. Ürün TKP'nin siyasal yayın organıdır. 15 Nisan 1975'te Halkın Sesi ile TİP'in yayın organı olan Yürüyüş Dergisi çıkarılmıştır (Şafak, 2013, s.128).

1 Kasım 1975'de Devrimci Yol tarafından Devrimci Gençlik Dergisi, 5 Nisan 1976 THKP-C tarafından Militan Gençlik Dergisi ile 20 Aralık 1976'da Halkın Yolu Dergisi çıkarılmıştır. 2 Şubat 1976'da, THKO tarafından Halkın Kurtuluşu Dergisi, Türkiye Komünist Emek Partisi tarafından Emegın Birliği Dergisi, 1 Kasım 1976'da TKP(ML) tarafından Halkın Gücü (daha sonra Partizan) ve Halkın Birliği dergileri çıkarılmıştır (Şafak, 2014, s.163).

Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği, Halkın Yolu Dergisi, Maoizm ideolojisi ile yayın yapmıştır. Dergi radikal gençlik tarafından desteklenmiştir. Dev-Genç, Devrimci Yol Dergisi¹¹ etrafında örgütlenmiştir. Devrimci Yol Dergisi, THKP-C ve Dev-Genç'in ideolojisini yaşatmaya çalışmış, ideolojik-politik bildirgeler hazırlamış ve gençler arasında büyük bir tiraj yakalamıştır (Ersan, 2014, s.176).

Sol Gençlik Örgütleri ve Mücadele Biçimleri

Maocu ve Moskovacı, Aydınlikçılar¹², İGD¹³ ve TKP,

Aydınlikçılar ve Halkın Kurtuluşu, Halkın Kurtuluşu ve İGD, Halkın Kurtuluşu ve TKİB¹⁴, Devrimci Yol¹⁵ ve Kurtuluş¹⁶, Devrimci Yol ve İGD, Devrimci Yol-MLSPB¹⁷ ve Halkın Kurtuluşu, YDGD¹⁸, TKP ve İGD arasında çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanılan çatışmalar 1 Mayıs olaylarına sebebiyet vermiştir (Aydınoglu, 2007, s.428). İdeolojik, politik ve siyasal anlaşmazlıklar Türkiye solunda büyük bir kırılmaya neden olmuş ve Türk solu açısından geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurmuştur. Sol gruplar arasında meydana gelen ideolojik, politik ve siyasal tartışmalardan kendilerini arındıramadıkları için hem birlik sağlayamamışlar hem de pek çok hata yapmışlardır (Yalçiner, 1988, s. 2270-2271).

Halkın Kurtuluşu; Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) öncü kadroları tarafından kurulmuştur. Örgüt aynı isimli dergi etrafında toplanmıştır. Arnavutluk Emek Partisi (AEP) ve Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) siyasal çizgini benimsemiştir. Örgüt Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) takip ettiği politikayı savunan TKP'yi ve diğer sol grupları "Sosyal-Faşist" olmakla suçlamıştır. Bu suçlamalar çoğu zaman kanlı çatışmalara sebebiyet vermiştir. Halkın Kurtuluşu 1980 darbesinden sonra partileşme yolunda karar almış ve adını Türkiye Devrimci Komünist Partisi (TDKP) olarak değiştirmiştir (Ersan, 2014, s.177.) Bu süreçten sonra TDKP, Marksizm'in temel ilkelerine dayalı yönetim anlayışını benimsemiştir. Marksizm'in

Proleter Devrimci Aydınlik dergisinin yerine 19 Kasım 1974'de haftalık Aydınlik dergisini yayınlamaya başlamışlardır. Maoizm'i ilke edinmiş, Sovyetlerin komünizmden saptığını iddia etmiştir. Sovyet politikalarını her fırsatta eleştirmiş, ideolojik bombardımana tabii tutmuştur. Radikal yapılanmaların karşısında olduğunu dile getirmiştir. Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu çevrelerini Mao'nun Marksizm'e yaptığı katkısı reddetmekle, revizyonizme teslim olmakla suçlamıştır.

¹³**İlerici Gençler Derneği**; 1975 yılında kurulmuştur. TKP çizgisini benimsemiştir. İstanbul'da kurulmuştur. Daha çok üniversite gençleri tarafından oluşturulan öğrenci örgütüdür. 5 Ocak 1976'da İlerici Yurtsever Gençlik, Gençlik Dünyası ve Gençlik Haberleri adlı dergileri çıkarmışlardır. Derneđin yayın organları vasıtasıyla örgütlü eylemler gerçekleştirmişlerdir. Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) arasında yaşanan gerginliklerden etkilenmiş ve TKP saflarında yer almıştır.

¹⁴**Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB)**; THKO bölünmesinden sonra gerçekleştirilen bir kongreyle kurulmuştur.

¹⁵**Devrimci Yol hareketi (DEV-YOL)**; THKP-C' ve Dev-Genç'in fikirleri etrafında şekillenmiştir. Devrimci Gençlik Dergisi etrafında gruplanmışlardır. Devrimci Yol bildirgesini yayınlanmış, bu bildirge ile direnişin esasları tanımlanmıştır.

¹⁶**Kurtuluş**, 1971'de Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi kadroları tarafından kurulmuştur. Marksist-Leninist örgüttür. Örgüt, Kurtuluş Dergisi etrafında şekillenmiştir.

¹⁷**Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB)**; Marksist-Leninist örgüttür. THKP-C ve Mahir Çayan'ın fikirleri etrafında şekillenmiş, devrimin gerçekleşmesi için silahlı bir yapılanmayı savunmuştur. Devrimci Kurtuluş Dergisini çıkarmıştır.

¹⁸**Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği** işçi, öğrenci ve köylü anti-faşist, anti-empyalist gençliğin örgütüdür.

¹¹**Devrimci Yol Dergisi**; THKP-C ekolünden gelmektedir. 1974 affıyla çıkan devrimciler tarafından çıkarılmıştır. İşçi ve emekçinin sesi olmaya çalışmıştır. Marksist ve Leninist bir çizgide yayın yapmıştır.

¹²**Aydınlikçılar**; 1974 affı ile tahliye olan Proleter Devrimci Aydınlik grubunun devamı olan yapılanmadır. Gençler arasında bir örgütlenme meydana getirerek Devrimci Gençler Birliği'ni kurmuştur. Aydınlik dergisini çıkardıktan sonra TİİKP tezini uygulamaya koymuşlardır.

dönüştürülmesiyle ortaya çıkan ve çağın gereklerine uymaya çalışan tüm akımları revizyonist olmakla suçlamıştır. Bu akımlarla mücadele etmiştir. TDKP görüşlerini basın aracılığıyla kitlelere ulaştırmış, Devrimin Sesi ve Yoldaş dergilerini çıkarmıştır. 12 Eylül sonrası Emek Partisi etrafında toplanmıştır (Yılmaz, 2020, s.45).

Halkın Yolu; 12 Mart sonrası THKP-C kadroları arasında ortaya çıkan ayrışma sonucunda kurulmuştur. Marksist-Leninist bir örgüt olarak kurulan THKP-C daha sonra Maoizm çizgisinde hareket etmiş, Çin Komünist Partisinin ilkelerini savunmuştur. THKP/C-ML¹⁹ üyeleri Halkın Yolu ve Militan Gençlik dergisini çıkarmışlardır (Karaca, 2005, s.24). Halkın Birliği; İbrahim Kaypakkaya tarafından kurulan TKP/ML'nin yurtdışında faaliyet gösteren kolu olmuştur. Örgüt 1976'da Halkın Birliği adlı dergiyi çıkarmış ve derginin ismiyle özdeşleşmiştir. Maocu bir çizgide hareket etmiş, militan bir gençlik yapılanması teşekkül ettirmiştir. Kendisini "proleter devrimci" olarak adlandırmış ve komünist yapılanmanın bir parçası olduğunu beyan etmiştir (Aydinoğlu, 2007, s.426).

İGD²⁰; işçi sendikaları ve üniversitelerde faaliyetlerde bulunmuştur. Üniversitelerin sorunlarını dile getirmiş, işçinin yasal haklarından sıklıkla bahsetmiştir. DİSK'in TKP'li kadrosuyla uyumlu bir diyalog geliştirmiştir. İGD, sahada sendikal haklar konusunda işçileri bilgilendirmiş, faaliyetlerde bulunmuştur (Koç, Koç, 2008, s.659). MLSPB²¹, THKP-C'nin bir uzantısı olarak 1975 senesinde kurulmuştur. Radikal eylemleri savunan MLSPB, devrimin silahlı eylemlerle gerçekleştirileceğine inanmış, bu doğrultuda hareket etmiştir. Kısa süre sonra MLSPB arasında görüş ayrılıkları yaşanmış THKP-C'li gruplar MLSPB'den ayrılmıştır. MLSPB çok sayıda yasadışı eylemler gerçekleştirmiştir. Güvenlik güçlerinin sıkı takibiyle üst düzey yöneticileri yakalanmış ve 80 darbesiyle kapatılmıştır (Aydinoğlu, 2007, s. 419).

YDGD²²'ler üniversite gençliğinin kurmuş olduğu derneklerdir. Kuruluş aşamasında farklı eğilimleri, düşünceleri ve fikirleri olan gençler yer almıştır. Gençlik hareketi kısa sürede toplumun önemli kesimlerinde yankı bulmuş, üniversite gençliğinin dışında ortaöğretim

talebeleri, köylü ve işçi de YDGD'lerde yer almışlardır. (İleri Dergisi, 20 Kasım 1970, s.17). TDKP²³ başlangıçta Sovyet komünizmin etkisinde kalmış fakat Kruşçev'in birliğin yönetimini devralmasıyla komünizmin anlamından saptığını iddia etmiştir. TDKP, Marksizm-Leninizm çizgisinden ödün vermese de Arnavutluk Emek Partisi'nin güdümündeki Maoizm'in etkisinde kalmıştır. Bu sebeple TDKP ve DİSK arasında çatışmalar yaşanmıştır. TDKP, Devrimin Sesi²⁴ ve Yoldaş²⁵ dergilerini çıkarmıştır (Çetinkaya, Doğan, 2007, s.332).

Kurtuluş hareketi²⁶, THKP-C kadroları tarafından kurulmuştur. İsmi THKP-C'nin yayın organı olan Kurtuluş²⁷ Dergisinden almıştır. Hareket Sovyet sosyalizmini savunmuştur. Sosyalist solda geniş bir birlik yaratmak istemiş, bu amaçla siyasi bir örgütlenme sağlamaya çalışmıştır. THKO-GMK²⁸ mücadelede birlik sağlamak için Emeğin Birliği²⁹ Dergisini çıkarmıştır (Şafak, 2014, s.163). Dergi, ÇKP ve Maocuların çizgisine yakın olmakla birlikte SBKP'ye karşı öfkeli bir tavır sergilemiştir. Bu yüzden TKP ile çatışma yaşanmıştır. THKO-GMK üyeleri arasında Sovyet komünizmi ve ÇKP-Hocacılar arasında görüş farkı meydana gelmiş, bir süre sonra ayrılmışlardır. Fakat birbirlerine karşı şiddet kullanmayacaklarını beyan

²³**TDKP**, Türkiye Devrimci Komünist Partisi Leninist bir görüşe sahiptir. Proleter devrimci hareketin merkezinde yer almıştır. Sınıflar arası eşitsizlikle mücadele etmiştir. Egemen sınıfların partilerinin ve hükümet halk üzerindeki baskı ve etkilerini şiddetle reddetmiştir.

²⁴**Devrimin Sesi Dergisi**; TDKP'in merkez organı görevini üstlenmiştir. Modern revizyonizme karşı mücadele etmiş, haftalık olarak yayınlanmıştır. Siyasi ve politik bir amaçlı yayın yapmıştır.

²⁵**Yoldaş Dergisi**; Sovyetler revizyonizmine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Maocu bir çizgide yayın politikası takip etmiştir. Başlarda THKO'nun izinde giden Yoldaş daha sonra THKO kadrolarının SBKP çizgisinde eğilim göstermesi sonucu ayrışma gerçekleşmiştir.

²⁶**Kurtuluş Hareketi**; Stalinci Marksizm'e adapte olan bir harekettir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni "revizyonist" olarak nitelermekte, onun 1953 sonrasındaki çizgisini Marksizm'den bir sapma olarak görmektedir.

²⁷**Kurtuluş Dergisi**; 1976 Haziran'ında yayına başlamıştır. THKO'nun ana akım dergisidir. Haftalık, 15 günlük veya aylık olarak yayınlanan dergi 5 bin ile 40 bin arasında tiraj yapmıştır. Dergi, kısa sürede yaptığı tirajla örgütlenmenin merkezini oluşturmuştur. Bu yüzden sıklıkla denetime tabii tutulmuştur. Derginin denetime tabii tutulmasıyla örgütlenme merkezleri kaydırılmış, giderek tirajı düşen dergi sıkı yönetimle birlikte kapatılmıştır.

²⁸**THKO-GMK**; Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu-Geçici Merkez Komitesi; THKO davasından yargılanıp mahkûm olan kadroların 1974 affıyla hapisten çıktıktan sonra dışarıdakilerle birleşerek oluşturduğu yapılanmadır. Çin Komünist Partisi-Arnavutluk Emek Partisinin görüşlerini savunarak Sovyet revizyonizmine karşı hareket etmişlerdir.

²⁹**Emeğin Birliği Dergisi**; SBKP çizgisine eğilimli bir yayın politikası takip etmiştir. 1 Kasım 1976'da yayın hayatına başlamıştır. 15 Ağustos 1979 tarihine kadar toplam 29 sayı çıkarabilmiş, 1980'de Türkiye Komünist Emek Partisi adını almıştır.

¹⁹**Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi-Marksist-Leninist Örgütü**; Maoizm ideolojisini benimsemiştir. Radikal bir yapılanmadır.

²⁰İlerici Gençler Derneği

²¹**MLSPB**; anti-emperyalist, anti-Siyonist ve enternasyonalist bir çizgide varlık göstermiştir. MLSPB; THKP-C'nin örgütsel yapısı üzerine inşa edilmiş ve silahlı mücadele biçimini savunmuştur. Emperyalizme ve oligarşiye tutunan iktidara karşı mücadele ettiğini söyleyerek faşist güçlere karşı militan bir mücadele sergilemiştir.

²²**Yurtsever Devrimci Gençler Demekleri (YDGD)**; THKO'nun üniversite gençlik yapılanmasını oluşturmuştur. DİSK üyesi bazı sendikalarda etkinlik kurmuştur. Diğer sol gruplarla herhangi bir çatışma yaşamamıştır. Sosyalist solun en örgütlü gücünü oluşturmuştur.

etmişlerdir. THKO, TDKP³⁰ 'ye dönüşürken, çalışmalarını Devrimci Proletarya³¹ adı altında yürütmüştür (Aydınoglu, 2008, s.427).

1974'te ülkede sol, ideolojik ve politik bakımdan hayli ivme kazanmış, daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Üniversitelerdeki solcu gençler çağdaş, demokratik ve özerk üniversite, yönetime katılma ve dernek kurma talebiyle protesto gösterileri gerçekleştirmiştir. Öte yandan yükselen bir işçi sınıfı ortaya çıkmış, temel hak ve hürriyetleri için mücadeleye başlamış, direniş, grev ve fabrika işgalleri gerçekleştirmiştir (Bora, 2008, s. 23). Ülkedeki her fraksiyon kendi hesapları peşinde olduğundan kendi ideallerini gerçekleştirmenin gayretinde olmuştur. Ülkedeki sosyalist ve komünist gruplar arasındaki uçurum derinleşmiş, silahlı çatışmalara varan olaylar gerçekleşmiştir. Politikacılar, siyasi partiler ve sendikalar arasındaki ideolojik ve siyasi rekabet alabildiğine yükselmiştir. Her türlü ayrımcılığın ve kutuplaşmanın yaşandığı süreçte herkes kendi örgütünün etrafında kenetlenmiştir (Ersan, 2014, s.200).

1 Mayıs 1977 Hazırlıkları

1 Mayıs 1977 etkinliği DİSK'in yönetimindeki TKP tarafından gerçekleştirilmiştir. 1 Mayıs'a 53 dernek ve kuruluş ile 99 İşçi Sendikası ile yaklaşık 500 bin kişi katılmıştır. Katılımın hayli yüksek olması sebebiyle DİSK bir takım önlemler almıştır. Alanda güvenliğin temini için yaklaşık 15-20 bin kişilik bir güvenlik görevlisi görevlendirilmiştir. DİSK hem kendisine bağlı sendikaların genel merkezlerinde hem kendi genel merkezinde 1 Mayıs Tertip Komiteleri tahsis etmiştir (Çetinkaya, Doğan, 2007, s.332). Süreçte DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca Merkez Tertip Komitesi Başkanlığı'na atanmıştır. Hazırlıklarını tamamlayan DİSK, Yürütme Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda 1 Mayıs'ın Türkiye genelinde değil yalnızca İstanbul'da kutlanmasına ve merkezinin Taksim Meydanı'nı olmasına karar vermiştir. DİSK, kendisine bağlı üye sendikalara, örgütlere,³² mitinge katılacaklara aldığı kararları ve mitingde kullanılacak sloganları, flamları göndermiştir (Halkın Birliği Dergisi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Taksim Meydanı'na sosyalist ve komünist gruplar üç ana hat şeklinde alınmıştır. İlk grupta, DİSK'e daha yakın olan örgütler yer almıştır. Aynı sırada bu örgütlerle bağlantı sağlayan ve Taksim Meydanı'nda sloganlarıyla kalabalığa ilham olacak gruplara yer vermiştir. Türkiye

Komünist Partisi (TKP),³³ Türkiye İşçi Partisi (TİP)³⁴ ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)³⁵ alana ön sıralarda girmişlerdir. DİSK'in başkanlığını TKP'liler yaptığı için Sovyet sosyalizmini savunan örgütler yine ön sıralarda alana alınmıştır (Gürel, 2006, s.60). DİSK yönetimi tarafından ikinci grupta yer alan ve Maocu oldukları bilinen Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği, Halkın Yolu, ÇKP ve Enver Hocacılar mitinge alınmamıştır. Bu gruplarla organik bağı olan Halkın Sesi, 1 Mayıs kutlamalarına örgüt olarak katılmayacağını bildirmiştir. Üçüncü grupta, ise DİSK'in "goşistler" olarak tanımladığı Devrimci Yol Hareketi³⁶ yer almıştır (Halkın Kurtuluşu Dergisi, 9 Mayıs 1977, s.1).

DİSK'in Maocu gruplara karşı almış olduğu sert tutum sol fraksiyon arasındaki gerginliği gün yüzüne çıkarmıştır. Maocu grupların ayrıma tabii tutulması grupların birbirlerine karşı olan öfkesini hayli yükseltmiştir. Ayrımcı tutum bir kıvılcım bekleyen grupları harekete geçirmiştir. Gruplar, 1 Mayıs öncesi karşılıklı birbirini suçlamıştır. DİSK'in Taksim Meydanı'na Maocu³⁷ grupların alınmayacağını ilan etmesi Maocu grupları kızdırmıştır. Maoistler; Halkın Kurtuluşu Dergisi'ne bir açıklama yapmışlardır. Açıklamada;

"DİSK, içindeki bütün demokratların karşı çıkmasına rağmen, her tarafta Maocu diye adlandırdıkları devrimci işçileri, emekçileri, yurtseverleri miting alanına almayacağını ilan etmektedir. Maocuların, Taksim Meydanı'na geldikleri takdirde gruplara saldıracaklarını bildirmektedir. Bu saldırı hazırlıklarını Maocu dedikleri devrimcilerin, yurtseverlerin mitinge saldıracaklarını söyleyerek gerici propagandasını yaparak saldırgan yüzlerini

³³TKP; Tarihi geçmişi oldukça eskiye dayanan TKP, tarihi boyunca yasaklarla mücadele etmiştir. 1960'larda yükselen sosyalist hareketle yasak zincirini kırabilmiştir. TKP kadroları başlarda TİP'i desteklemiş, daha sonra kendi yapılanmasını gerçekleştirmeye başlamıştır. İlk olarak basın ve yayın yoluyla örgütlenmeye başlamıştır. 1960'lı yıllarla birlikte Yurdun Sesi ve Yeni Çağ dergilerini, 1967'de TKP'nin Sesi radyosu, 1970'ten itibaren Durum bülteni yayınlanmaya başlamıştır. 12 Mart Muhtırasından sonra TİP'ten tamamen ayrılmıştır. TİP'in sendikalardan ve DİSK'ten tasfiyesiyle sol harekette etkin olmuş, fakat ayrışmaların ve çatışmaların önüne geçememiştir.

³⁴TİP; 1961 yılında kurulmuş, 1965'te mecliste temsil edilen ilk sosyalist parti olmuştur. Türkiye'de ezilen işçi sınıfının haklarını korumak için kurulmuştur. 1971 ve 1980 darbeleri sonrasında kapatılmıştır.

³⁵TSİP; 1970'te kurulan Sosyalist gazetesi ile TİP'in 1970'teki bölünmesinden doğmuştur. 14 Haziran 1974'te tam olarak kurulmuştur. Parti üyeleri; Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği dergisi etrafında toplanmıştır. THKP-C, THKO ve TİP'ten de partiye katılım olmuştur. Birbirinden oldukça farklı siyasi görüşlere sahip olan parti Marksist-Leninist ilkeler çerçevesinde tüm işçi sınıfı ve sosyalistleri bir arada tutmayı amaçlamıştır.

³⁶Devrimci Yol Hareketi; kendisini THKP/C ve THKO devamı olarak tanımlamıştır. Devrimci Yol Dergisi'ni çıkararak bir kitlelere ulaşmayı hedeflemiştir.

³⁷Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği

³⁰Türkiye Devrimci Komünist Partisi, Marksist-Leninist bir yapıdadır. Çoğulcu demokrasi savunmuştur. Marksizm'in revizyonizme karşı mücadeleye etmiştir. Devrimin Sesi ve Yoldaş Dergilerini çıkarmıştır.

³¹Devrimci Proletarya; THKO kökenli bir yapılanmadır.

³²TÖB-DER, İM-DER, TMMOB, KÖY-KOOP, İKD, TÜS-DER, TÜM-DER, TÜTED, Çağdaş Hukukçular Derneği, Barış Derneği, GİB-DER, İGD, PİM, DHKD, DEV-GENÇ ve DDKD

gizlemeye çalışmaktadır.” (Halkın Kurtuluşu, 25 Nisan 1977, s2).

Aydınlık Dergisi ve Halkın Sesi Dergisi de hem DİSK’i hem de İGD’yi suçlamıştır. Özellikle DİSK’in mitinge katılanların belirlenmesi hususundaki görüşleri İGD’yi rahatsız etmiştir. DİSK’in ayrımcı tutumuna karşın Halkın Sesi, revizyonistlikle suçladığı TSİP, TKP ve DİSK’i eleştiren pankartlar hazırlamıştır (Devrimci Yol Dergisi, 15 Mayıs 1977, s.1). Sol gruplar arasında yaşanan gerginlik 1 Mayıs öncesi iki kişinin öldürülmesiyle sonuçlanmıştır. Halkın Yolu grubundan Sadık Canaslan 18 Nisan’da afiş asarken faali meçhul bir cinayete kurban gitmiştir. Halkın Yolu cinayeti İGD’lilerin işlediğini iddia etmiştir. 28 Nisan’da İdris Türkoğlu DİSK’in afişini asarken öldürülmüş, aynı olayda üç kişi de yaralanmıştır. Bu kez de İGD Maocu grupları suçlamıştır (Gürel, 2006, s.66).

1 Mayıs 1977

Sabahın ilk ışıklarıyla yüzlerce vatandaş Taksim Meydanı’na gelmeye başlamıştır. Bayram öncesi Halkın Kurtuluşu ve İGD, Halkın Kurtuluşu ve Aydınlık arasında yoğun bir çatışma yaşanmıştır. Bu sebeple Halkın Birliği ve Halkın Kurtuluşu ikili olarak hareket etmiştir. 1 Mayıs 1977 kutlamalarında bütün sol örgütler Taksim’de bir araya gelmiştir. Taksim Meydanı’na alınmayan Maocu gruplar Saraçhane Meydanı’nda toplanmıştır. 1 Mayıs kutlamak için DİSK’e bağlı tüm işçiler, Türk-İş ve Türk İş’e bağlı sendikalar,³⁸ demokratik kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve öğrenci dernekleri Taksim Meydanı’na gelmişlerdir. Her bir öğrenci derneği kendi kortejlerinin altında sloganlar atarak yürümüş, yer yer konuşmalar yapmışlardır (Ersan, 2014, s.131).

DİSK’in gözetiminde çok sıkı güvenlik önlemleri alınmıştır. DİSK’in liderliğindeki gruplar sabahın erken saatlerinde Beşiktaş’tan hareket ederek Taksim’e doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Devasa ve coşkulu bir kalabalık halaylar ve türküler eşliğinde yürümüşür. Yürüyüş esnasında faşizme geçit yok sloganları atılmıştır. Sol’un her bir fraksiyonu kendi örgütlerinin afişleri altında toplanmış, devrim marşlarıyla 1 Mayıs coşkusunu artırmışlardır. TÖB-DER çok geniş katılımlı öğretmenleriyle alandaki yerini almıştır. Barış Derneği, GİB-DER³⁹, İGD⁴⁰, TUS-DER,⁴¹ TİM-DER⁴², DHKD⁴³, DEV-GENÇ⁴⁴ ve DDKD⁴⁵ da Taksim

Meydanı’nda yerini almıştır (Ataay, 2013, s.11).

1 Mayıs’ı kutlamak için toplanan Maocu gruplar Saraçhane’ye doğru yürüyüşe geçmiştir. Taksim Meydanı’na gitmeye kararlı olan Maocular, bir süre Saraçhane ve Beşiktaş’ta beklemiştir. Bölge üzerinden Taksim’e hareket eden işçilerle Maocular arasından slogandan dolayı küçük çaplı bir gerginlik yaşanmıştır. Maocu gruplar akşam 17.00’e kadar Saraçhane’de kutlamalarını gerçekleştirmişlerdir (Ersan, 2014, s.176.) Kadıköy yakasından hareket eden Maden-İş’e bağlı Bumak işçileri, Tekstil-İş, Gıda-İş, Petrol-İş, Tek-İş sendikasına bağlı işçiler ile Man, Cam ve Cıva işçileri de kitleler halinde Taksim Meydanı’na gelmişlerdir (Ataay, 2013, s.10). Dünyanın çeşitli ülkelerinin sendika temsilcileri de alandaki yerlerini almışlardır. 1 Mayıs Bayramı DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler’in açılış konuşmasıyla başlamıştır. Kemal Türkler konuşmasına devam ederken Maocu gruplar akın akın Taksim Meydanı’na girmeye başlamıştır (Güzel, 1996, s.242-243).

Gruplar halinde Taksim Meydanı’na gelen Maocu gruplar DİSK tarafından miting alanına alınmamıştır. Bunun üzerine Maocularla DİSK arasında, TKP’lilerle de Maocular arasında çatışmalar başlamıştır. Yaşanan çatışma diğer gruplarında müdahalesiyle kısa sürede bir iç savaş halini almıştır (Politika Dergisi, 4 Mayıs 1977, s.1). Silah seslerin duyulmasıyla miting alanında arbeye ortaya çıkmıştır. Kabalığın üzerine tam olarak nereden geldiği belli olmayan ateş açılmıştır. Panzerler alana girmiş, kaçamaya çalışan kalabalığın üzerine yürümüşür (Hergün Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Panzerler alandaki insanların üzerine hem tazyikli su sıkılmış hem de kaçışan insanları çiğnemiştir. İnsanlar can havliyle kaçarken Renault marka arabadan göstericilerin üzerine kurşun yağdırılmıştır (Tercüman Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Bu çatışmalar aralıksız iki saat sürmüştür. Öfkeli kalabalık park halindeki araçları yakmış, dükkânların camları kırmış, dükkânları yağmalamış, kaldırım taşlarını yerlerinden sökmüştür. DİSK’li, Dev-Genç’li, İGD’li ve Maocu gruplar arasında başlayan gerginlik silahlı çatışmalara neden olmuştur. Kimliği belirsiz kişiler tarafından Molotof kokteyli ve plastik patlayıcılar hem göstericilerin hem de etrafta bulunan halkın üzerine atılmıştır. Türkiye tarihinde eşi görülmemiş bir olay cereyan etmiştir. Olaylara müdahale etmek için gelen polis ve jandarma panzerleri çok sayıda vatandaşın yaralanmasına neden olmuştur (Milli Gazete, 2 Mayıs 1977, s.1).

Kanlı 1 Mayıs olayları sonrası Taksim Meydanı bir trajediye sahne olmuştur. Olay sonrası 5 kişi kurşunlanarak, 28 kişi ezilerek, 1 kişi de panzerin altında kalarak hayatını kaybetmiş, 126 kişi de yaralanmıştır.

³⁸Petrol İş, Yol İş, YSE-İş

³⁹ Genç İşçiler Birliği- Derneği

⁴⁰ İlerici Gençler Derneği

⁴¹ Tüm Sağlık Personeli -Derneği

⁴² Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği

⁴³ Devrimci Halk Kültür Derneği

⁴⁴ Devrimci Gençlik

⁴⁵ Devrimci Doğu Kültür Ocakları

Yaralıların çoğu başından ve çeşitli yerlerinden silahla vurulmuşlardır. Bu sebeple Taksim Meydanı'nda yaralılara ait pek çok kopmuş organlara rastlanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Olayda ölenlerin büyük bir çoğunluğu panik halinde kaçarken ezilmiş ya da sıkışmadan dolayı boğularak can vermiştir. Yaşanan olayda silahların kullanılmasından dolayı güvenlik mensupları da yaralanmış, bazıları da hayatlarını kaybetmiştir. Bu durum 1. Orduya bağlı birlikleri harekete geçirmiş ve gece yarısı Bakanlar Kurulu toplanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1977, s.1).

Kanlı 1 Mayıs olayları hiçbir vakit açıklığa kavuşturulamamıştır. Olayın tarafları, hükümet ve sendikalar birbirini suçlamıştır. Demirel olayların müsebbibi olarak DİSK'i göstermiş, Ecevit, hükümeti suçlamış, sendikalar olaylara katılanları sorumlu tutmuştur. Olaylardaki failer bulunamamıştır. Kazancı Yokuşu'nda kullanılan kamyonun nereden çıktığı anlaşılamamış, Renault marka otomobilin kimin tarafında kullanıldığı bulunamamış ve İntercontinental Otelinden belli bir hedef gözetilmeden rastgele ateş açan kişinin kimliği tespit edilememiştir (Vatan Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). İntercontinental Otelinde 1 Mayıs'tan bir gün önce CIA tarafından bir gözlemcinin kaldığı ve olaylarla ilgili edindiği bilgileri ve kayıtları yok ettiği iddia edilmiştir. Ülkedeki mevcut koşullar yeni bir darbe söylentisine neden olmuştur. Bu söylentiler devam ederken Bülent Ecevit'e İzmir'de havaalanında suikast düzenlenmiştir. Suikast girişiminin faillerinin bulunamaması, polis müdahalesinin gecikmesi ve Kara Kuvvetleri Komutanının emekliye sevk edilmesi 80 darbesinin yapı taşlarını oluşturmuştur. (Günaydın Gazetesi, 3 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basına Yansıması

1 Mayıs sonrası eyleme katılan gruplar birbirlerini suçlamışlardır. Moskova taraftarı olan gruplara göre 1 Mayıs olayları Maocular gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Maocu gruplara göre ise Sovyet revizyonizmini destekleyen DİSK ve TKP olmuştur. Devrimci Yol'a göre 1 Mayıs'ın kana bulamasının sorumlusu CIA, MİT, Kontrgerilla ve Moskova yanlısı gruplardır. Günaydın Gazetesi de Maocu grupları suçlayarak işçi bayramını kana buladıklarını söylemiş ve Lübnan'daki iç savaşın dahi bu vahamette olmadığını ifade etmiştir (Günaydın Gazetesi, 2 Mayıs 1977, 1).

İlerici Yurtsever Gençlik Dergisine göre; işçi sınıfının birlik mücadele ve dayanışma, günü olan 1 Mayıs'ı, kana bulayan emperyalist çevrelerdir. Bunlar; işbirlikçi tekelci burjuvazi maşaları olan CIA ajanları, faşist komandolar, Maocu faşistlerdir. Gazetede olayı örgütler arası yaşanan bir çatışma olarak değerlendirmiştir:

"1 Mayıs'ı kana bulayarak bir taşla birçok kuş

vuracaklarını hesaplamışlardır. Maocular; burjuvazinin koyduğu yasak zincirini kırarak 1 Mayıs'ı ikinci kez kitlesel bir biçimde kutlayan işçi sınıfının bu tarihsel gösterisini kana bulamışlardır. İşçi sınıfının hareketini geriletmek istemişlerdir. Egemen güçlerin amaçları; işçinin kazandığı 1 Mayıs mevzisini ortadan kaldırmaktır. Çünkü her 1 Mayıs egemen güçlerin beynine bir balyoz gibi inmekte genel demokrasi savaşımının temellerini güçlendirmektedir" (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

DİSK dergisi Milliyetçi Cephe Hükümetini suçlamıştır. Derginin iddiasına göre; Milliyetçi Cephe Hükümeti 1 Mayıs 1977 olaylarını planlamıştır. Dergiye göre hükümetin planı şu şekilde işlemiştir:

"Bir ucu doğrudan doğruya gizli istihbarat servislerine bağlı Maocu Bozkurtları, İlerici Yurtsever Gençliğe ve doğrudan doğruya işçi sınıfı hareketine karşı silahlı saldırıya geçirtmiştir. Aynı süreç içerisinde Maocu Bozkurtları işçi sınıfı hareketi ve ilerici güçlerin üzerine süren MC'nin özellikle AP-MHP kanadı böylece faşist saldırı yok; sol arasında çatışma var, görüntüsünü yutturma çabasına girişmiştir. Aynı anda Maocu hareketi ve goşist akımları sol içinde göstermek istemiştir. Fakat bu açıdan esas istedikleri, bu oyunu fabrikalarda oynayarak, kimin kimi hedeflediğinin belli olmadığı bir ortamda işçi kitlelerini de kendi yarattıkları silahlı çatışma ve provokasyon alanına çekmek istemişlerdir" (Disk Dergisi, 5 Mayıs 1977, s.203).

Çark Başak dergisine göre; 1 Mayıs 1977 eylemi çok yönlü, girift bir olaydır. Tek boyutlu bir şema ile basitleştirilemeyecek kadar girifttir. Ayrıca, tek başına ele alınacak, yalnızca o günle sınırlı bir olay da değildir. Daha geniş ve daha uzun süreli bir operasyonun ve bir sürecin bir halkasıdır. Demirel ve ortakları 1 Mayıs mitingini kendi yararlarına nasıl kullanabileceklerini hesaplamışlardır. Bu hesaba göre;

"1 Mayıs mitinginde kanlı olaylar çıkar, insanlar ölürse bunun sorumluluğunu işçi sınıfına, solculara yüklemek kolay olacaktır. Bu noktadan hareketle, genel olarak saldırı, cinayet, anarşi ve terör ortamını solcuların yarattığı iddialar geçerlilik, inandırıcılık kazanacaktır. Anti-komünizm kampanyası kolayca körüklenebilecektir. Halk korkuya, yılgınlığa düşecek ve Milliyetçi Cephe, bu korkuyu ve 1 Mayıs mitingini seçim stratejisinde başlıca malzeme olarak kullanabilecektir" (Çark Başak Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.1).

Törene yüz binlerce insan katılmıştır. Barışçıl başlayan gösteriler bir anda kana bulanmıştır. Silahların bir anda patlaması üzerine eyleme katılanlar paniğe kapılmış ve bu panik haliyle pek çok insanın ezilmelerine neden olmuşlardır. Polisle yaşanan arbede yüzünden pek çok

gösterici otomobilleri devirip yakmışlardır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, 1). 1 Mayıs Kutlamalarına katılan dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Vamık İsvan olayların bir tertip olduğunu söylemiştir. Konu ile ilgili olarak; “Toplum polisi şefine sular idaresinin üzerine mevzilenerek ateş edenleri gösterdiğim sırada dövülmeye başladım,” demiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Atılım gazetesine göre; “1 Mayıs komplosu, böyle bir saldırıya ortam yaratmak amacıyla hükümet, CIA ve MİT’in eliyle düzenlenmiştir.” Gazete Maocu grupların DİSK’i ezmeği tasarladıklarını iddia etmiştir. Buna göre; “Maocu gruplar DİSK’in seçim taktiğini bozmak istemiştir. Gerici faşist güçler ve sarı-sendika ağlarıyla, Maocu sapıklar saldırılarını sınıf sendikacılığına ve ulusal demokratik güçler arasında beliren seçim dayanışmasına karşı yönelmişlerdir. Maocu güçler ellerindeki bütün araçlarla işçi sınıfına, ilerici örgütlere saldırmışlardır” (Atılım Gazetesi, 1 Haziran 1977, s.2).

1 Mayıs gösterileri sırasında Taksim’e gelen aşırı solcular, tabanca ve silahlarla kalabalığa ateş etmiştir. Kalabalıkta ezilenler olmuş, otomobiller yakılmıştır. 34 ölüden başka 200’ü aşkın yaralı vatandaş vardır. Solcular ve solcuların kıldığı olaylarda vahim sonuçlar meydana gelmiştir. Çatışmalar uzun süre devam etmiş ve 350 gösterici gözaltına alınmıştır. DİSK Genel başkanı ve DİSK yöneticileri gözaltına alınmıştır (Tercüman Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Demirel Disk Başkanını suçlarken, Ecevit ölümlere rahmet dilemiştir. Ölü ve yaralılar arasında güvenlik kuvvetleri mensupları da bulunduğu için birinci orduya bağlı askeri birlikler teyakkuz durumuna geçirilmiştir. Bu sebeple gece yarısı Bakanlar Kurulu toplanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Milliyet gazetesi haberinde; DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler’in konuşmasının sonuna doğru başlayan çekişmelerin bir anda bütün Taksim Alanı’nı sardığını ve her taraftan silahların atılmaya başlandığını söylemiştir. Gazete olayları şu şekilde anlatmıştır:

“Atılan kurşunlar ve patlayan mermiler sonunda en az kırk kişi ölmüş, 250 kişi de yaralanmıştır. Çatışmaların başlamasından kısa bir süre sonra Taksim Meydanı bir anda savaş meydanına dönmüş ve alana toplanan kalabalık çil yavrusu gibi kaçışmaya başlamıştır. DİSK görevlilerinin paniğe kapılmayın, sakin olun yollu ikazlarına rağmen silah ve bomba seslerinin önüne geçilememiştir”. (Milliyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs gösterisi dehşet verici kanlı bir çatışmaya dönmüştür. Taksim Katliamında bir de anne kurşunlanmıştır. Cesedi hem kalbura dönmüş, hem de panzerin altında kalmıştır. Annenin cesedi çok sonra fark

edilmiştir. Vücudu panzerin altında lime lime edilmiş bir şekilde çıkarılabilmiş; fakat savaş bitmemiştir. Silahları olmayanlar sopalara sarılmış, yerde yatan annenin hemen önünde sopalarla kıyasıya birbirlerine vurmuş, birbirlerini yerlere yıkmışlardır (Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1). Maocular ve Sovyet yanlıların birbirlerine silahlı müdahalesi paniğe neden olmuştur. Panik halinde kaçan eylemciler alandaki otomobilleri barikat olarak kullanmış, bazı otomobilleri devirmiş, hatta İstiklal Caddesindeki otomobilleri de yakmışlardır. Bu esnada Şişli’deki Siyasal Bilimler Okulu da zarar görmüş, okulun bazı birimleri yanmıştır (Bayrak Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

Kazancı Yokuşu’nda yaşanan arbededen dolayı sıkışan eylemciler birbirini ezmiştir. Çevreden açılan ateş sonucu yaralı taşıyan cankurtaranlar arada kalmıştır. Maocu ve Lenincilerin arasındaki anlaşmazlık 38 kişinin ölüme neden olmuş, Taksim savaş alanına dönmüştür (Son Havadis Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.2). Kimliği belli olmayan şahıslar tarafından kalabalığın üzerine ateş açılmıştır. Silah ve bomba sesleri eyleme katılanları bir anda dağıtmış, alandaki kalabalık hızlı bir şekilde kaçışmaya başlamıştır. DİSK’in sakin olun uyarıları kalabalığı sakinleştirmeye yetmemiş, DİSK’in ve CHP’nin aylardır hazırlandığı 1 Mayıs kana bulanmıştır (Vatan Gazetesi, 2 Mayıs 1977, 1).

DİSK’in tüm önlemlerine rağmen Maocular Taksim Meydanı’na girmeyi başarmıştır. Alana giren Maocular hem Lenincilerle hem de DİSK’li işçilerle tartışmaya başlamıştır. Yaşanılan tartışma kısa sürede tüm grupları etkisi altına almış ve 1 Mayıs kana bulanmıştır. Türkiye tarihine damgasını vuran olaylar akabinde pek çok şiddet olaylarının ortaya çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Gruplar arası meydana gelen çatışmanın dışında olaylar planlanmış, tertiplenmiş ve desteklenmiştir (Sabah Gazetesi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs 1977 Olaylarının Basın Tarafından Değerlendirilmesi

1 Mayıs işçi bayramında Cumhuriyet tarihinde eşine rastlanmayan bir katliam gerçekleştirilmiştir. Belirli düşünceye sahip, sol eğilimde olan yüz binlerce kişilik kitleye kurşun yağdırılmıştır. Yüzlerce kişinin yaralanmasına ve 40’a yakın vatandaşın ölümüne yol açan toplu kırım gerçekleştirilmiştir. Çark Başak Dergisi, 1 Mayıs katliamını faşist terörün ülke tarihinde ulaştığı en üst seviye olarak değerlendirmiştir. “Katliamla karşı devrim güçleri; sosyalistlere, demokratlara, işçilere, emekçilere, öğrencilere ve halka yönelik bir şiddet gerçekleştirmiştir” (Çark Başak Dergisi, 1 Mayıs 1977, s.1-2).

DİSK’in öncülüğünden gerçekleştirilen 1 Mayıs işçi bayramı töreninin bitmesine yakın bir zaman kala Maocuların silahlı saldırıları ile kana bulanmıştır. Oysa

DİSK, her türlü güvenlik önlemini almış, 1 Mayıs işçi bayramı anayasada belirtilen esaslara uygun olarak düzenlemiştir. Silahsız olarak hazırlanan işçi bayramı silahlı saldırıya karşı koyamamıştır. Durum Dergisi, “silahlananları bulmak, silahlı canilerin saldırısını önlemek ve buna karşı yasal güvenliği sağlamak hükümetin ve İçişleri Bakanı'nın görevidir. Fakat bu görev bugüne dek diğer silahlı saldırılarda olduğu gibi, bu olayda da yerine getirilmemiştir,” demiştir (Durum Dergisi, 4 Mayıs 1977, s.1-3).

1 Mayıs katliamı solcular arasında yaşanan bir çatışma gibi gösterilmek istenmiştir. İşçi sınıfının, devrimci hareketinin yükselmesini, gelişmesini ve ilerlemesini durdurmak için gerici-faşist güçler tarafından 1 Mayıs kana bulanmıştır. 1 Mayıs'ta, İşçi sınıfına, yurtseverlere ve tüm emekçi halka saldırı gerçekleştirilmiştir. Devrimci Yol Dergisi, bu saldırıları gerici güçlerin gerçekleştirdiğini söylemiştir. Dergiye göre; “Faşistlerle açıktan işbirliği içinde olan CIA'nın ve emperyalistlerin yurdumuzdaki en iğrenç maşaları Maocu faşistler de halka karşı taarruza geçmişlerdir. Faşist CIA-Maocuların ortak saldırısı sonucunda DİSK'in, işçilerin, öğrencilerin, işçi sınıfının birlik ve mücadele günü olan 1 Mayıs kana bulanmıştır,” demiştir (Devrimci Yol Dergisi, 5 Mayıs 1977, s.2).

Katliam sonrası taraflar birbirlerini suçlamışlardır. Hükümet izinli bir mitingi gerçekleştiren sendika ve işçileri suçlarken DİSK de MC Hükümetini suçlamıştır. Disk'e göre; “bugüne kadar işlenen cinayetler ve saldırılarda olduğu gibi, 1 Mayıs günü işlenen cinayetlerden de MC sorumludur. Olaylarda hükümet görevini yerine getirmemiştir”. Emeğin Birliği Dergisine göre ise; “Hükümet, CIA denetiminde gerçekleştirilen kanlı saldırıyı solcular arasında bir çatışma şeklinde göstermeye çalışmıştır. Olaylarda DİSK'i sorumlu tutarak bir taşla birçok kuşu vurağını hesaplamıştır. Hükümet olaylardaki tutum ve davranışları ile toplumu nasıl kutuplaştırdığını ortaya koymuştur” (Emeğin Birliği Dergisi, 1 Mayıs 1977, s.2).

MC hükümeti yönetimi devraldığından beri önce sosyalistlere, ilericilere, demokratlara, üniversite gençliğine sonra da haklarını arayan işçilere baskı uygulamıştır. İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, Türkiye tarihine kanlı bir mayıs olarak geçen olayların MC Hükümeti döneminde meydana gelmesini oldukça düşündürücü bulmuştur. Olaylardan MC Hükümeti'nin milliyetçi kanadını temsil eden siyasi parti ve siyasi partinin gençlik yapılanmalarını sorumlu tutmuştur. Gazeteye göre; “olaylara polisin müdahale etmemesi, Maocuların MC Hükümeti tarafından desteklendiği” izlenimini vermiştir (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

Maocu bozkurtların, emperyalist çevrelerden ve işbirlikçilerinden aldığı destek çeşitli basın yayın

kuruluşlarının, demokratik çevrelerin, sol örgütlerin çabası ve araştırması sonucu ortaya çıkmıştır. Demokratik güçlerin bu konuda yaptığı saptama, çeşitli çevreler tarafından da doğrulanmıştır. Ürün Dergisine göre; “İşçi sınıfının birlik-mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs'ı kana bulayan emperyalist çevreler, işbirlikçi tekeli burjuvazi ve maşaları olan CIA ajanları, faşist komandolar, Maocu faşistler, suçlarını ve bu komplodan yarar umduklarını gizleyememişlerdir. Hükümet bu politikalarıyla 5 Haziran seçimlerinde genel oyu etkilemeye çalışmıştır” (Ürün Dergisi, 1 Haziran 1977, s.7).

Yurt ve Dünya Gazetesine göre; “MC hükümeti solda meydana gelen birliğini parçalamak, işçi sınıfının direncini kırmak, müttefikleriyle arasını açmak için gereken her türlü çabayı sarf etmiştir.” Meydana gelen katliam halkta derin bir etki yaratmıştır. Ülkede yaklaşan yerel seçimleri de etkilemiştir. Genel seçimlerin günü yaklaştıkça politik şiddet olayları daha artmıştır. Bu durumdan seçim güvenliği ve propaganda çalışmaları olumsuz yönde etkilenmiştir. İktidarda kalmak için MC'nin güttüğü politika sandığa yansımış ve MC seçimlerde beklediği sonucu alamamıştır (Yurt ve Dünya Gazetesi, 4 Temmuz 1977, s.3).

1 Mayıs 1977 Olaylarından Sonra Yaşanılan Gelişmelerin Basın Tarafından Analizi

Ülkenin uzun zamandır içinde bulunduğu kaos 1 Mayıs 1977 olaylarına sebebiyet vermiş ve 1 Mayıs 1977 olayları ülke tarihine kara bir leke olarak geçmiştir. 1 Mayıs gösterisinin bitimine az bir süre kala emperyalizmin komplocu örgütü CIA ve yandaş örgütleri ile onların yerli uzantıları olan faşistler ve Maocu bozguncular, bu görkemli gösteriye canavarca saldırmışlardır. Dergiye göre; 1 Mayıs işçi bayramına katılan DİSK üyelerine, sosyalistlere, öğrencilere ve işçilere karşı planlanan saldırıda, Maocular aslında kullanılmıştır. (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s. 34).

Halkın Sesi Gazetesine göre; Maocular, göstericilerin faşistlere karşı duyduğu nefretten yararlanarak, devrimcileri faşist olarak tanıtmış ve birçok devrimciyi polisin tuzağına düşürmüştür. Böylece polise on binlerce emekçiye saldırma fırsatı yaratmıştır. Saldırının ve komplonun amacı; “1 Mayıs 1977 katliamı ile işçi sınıfını, sosyalistleri, ilericileri, geniş kitlelerini birbirlerine düşürüp sindirmek, DİSK'i yok etmek, yaklaşan 5 Haziran seçimlerini sabote etmek, ilerici, devrimci, demokratik kuruluşları kapatmak, toplumsal muhalefeti geriletmek, sindirmek ve baskılamaktır” (Halkın Sesi Gazetesi, 3 Mayıs 1977,s.1).

Cumhuriyet Gazetesine göre; “Mayıs katliamının yaratılmasıyla egemen güçler, seçim güvenliğini tehdit eden olaylar zincirine en büyük halkayı eklemişler ve yeni provokasyonlar için zemini yaratmışlardır. Belirli düşüncede ve eğilimde olan insanların acımasızca toplu

katliamı mevcut hükümetin demokratik tavrını ortaya koymuştur". (Cumhuriyet Gazetesi 2 Mayıs.1977, s.1).

1 Mayıs olayları sosyalistler, demokratlar ve ilerici için tahlil edilmesi gereken bir süreç doğurmuştur. Halkın Sesi Gazetesine göre; "Burjuvazi, Türkiye'de ilerici, demokrat ve sosyalist hareketin en zayıf halkası olarak gördüğü kesime yüklenerek, genel bir antikomünizm kampanyasının desteğinde, sosyalist harekete ağır bir darbe indirmiştir". Burjuvazinin bu planı, düzenlenen provokasyonların gerçek suçlu ve sorumlularının üzerine gitmek yerine sol örgütleri birbirine düşürmek olmuştur (Halkın Sesi Gazetesi, 3 Mayıs 1977, s.3). Bundan da en çok zararı işçi sınıfı görmüştür. İki askeri darbe arasına sıkışan toplum terörize edilerek bastırılmak istenmiştir. 1 Mayıs günü İstanbul'da çatışma olmamış, fakat demokratik ve barışçı güçlere suikast yapılmıştır. Bilerek ya da bilmeyerek yaratılan kaos ortamıyla darbeye giden koşullar hazırlanmıştır (Çağlı, 2004, s.247).

77 olayları akabinde pek çok niteliksel ve niceliksel olayları, katliamları, faili meçhulleri meydana getirmiş, devlet içerisinde kontrgerilla örgütlenmelerini doğurmuştur. Halkın Birliği Dergisi, "gerici, faşist güçler ile ilerici, devrimci güçler arasındaki savaş her geçen gün daha da keskinleştirildiğini" söylemiştir. Gazeteye göre; sürekli şiddet ortamıyla Türkiye neredeyse bir iç savaşın eşiğine gelmiştir. Yaklaşan 5 Haziran seçimleriyle ülkedeki karşıt gruplar en uç silâhları kullanarak gerilimi daha da tırmandırmışlardır. Hükümetin baskı ve şiddeti durduramaması, suçluların cezalandırılmaması, DİSK yöneticilerine karşı sürdürülen baskı toplumdaki tansiyonu bir türlü düşürmemiştir (Halkın Birliği Dergisi, 2 Mayıs 1977, s.1).

1 Mayıs katliamı anarşinin, huzursuzluğun, gerilimin toplumdaki kutuplaşmanın daha da derinleşmesine neden olmuştur. Sonuna kadar olaysız geçen büyük ve anlamlı yürüyüşün son anda kana bulanması, aslında daha geniş boyutlu amaçlara yönelik olduğunu göstermiştir. İlerici Yurtsever Gençlik Dergisine göre; "güdülen amaçla, yüreklere korku salarak halkı sindirmek, iç ve dış sömürüye karşı savaşım veren demokratik güçleri halkın gözünden düşürüp, faşizme yol açmak istenmiştir". Toplumsal hayatın her alanında derin sonuçlara yol açan 1 Mayıs olayları otoriter bir rejimin inşası için gereken koşulları sağlamıştır (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.2).

1 Mayıs 1977'den sonra ülkede bir türlü silahlı ve kanlı saldırılar sona erdirilememiştir. Gruplar arasındaki gerilim daha da yükselmiştir. Demokratik hak ve özgürlüklere yöneltilmiş saldırılar önlenememiştir. Ürün Dergisi, kanlı tertipleri açığa çıkarma konusunda, parlamento içi olanakların göz ardı edildiğini söylemiştir. Dergiye göre; "1

Mayıs öncesi ve sonrası uygulanan yıldırıcı propaganda taktikleri, güvenilir haber kaynaklarına sahip olmak gerektiğini göstermiştir" (Ürün Dergisi, 1 Haziran 1977, s.9).

Öte yandan 1 Mayıs, işçi sınıfının ve demokrasiden yana tüm güçlerin eylem birliği yolunda attıkları en önemli adımlardan birisi olmuştur. 1976 ve 1977 yıllarında kitlesel bir biçimde kutlanan 1 Mayıs'lar, işçi sınıfının sendikal birliği açısından birer ileri adım olmuştur. Ülke tarihinin ilk kitlesel ve örgütlü işçi bayramı, yaşanan katliama rağmen, işçi sınıfının en görkemli bayramı olduğunu kabul ettirmiştir (Halkın Kurtuluşu Dergisi, 25 Mayıs 1977, s.1). Yönetimlerin koyduğu yasak zincirini kırarak 1 Mayıs'ı ikinci kez kitlesel bir biçimde kutlayan işçi sınıfı gücünü otoriteye göstermiştir. İşçi sınıfının bu tarihsel gösterisini kana bulayarak, işçi sınıfı hareketini geriletmek isteyenler 1 Mayıs 1977 tarihsel gösterisine gölge düşürememişlerdir (İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi, 16 Mayıs 1977, s.3).

Politika Gazetesi, "Türk-İş'in ABD güdümlü yönetici kliğinin katılanları atarız türünden tehditlerine rağmen, Türk-İş'e bağlı sendikaların ve işçilerin, 1 Mayıs gösterilerine kitlesel olarak katıldıklarını, işçi sınıfının gücünü" ortaya koyduklarını söylemiştir (Politika Gazetesi, 7 Mayıs 1977, s.1). MC hükümetinin sola yönelik almış olduğu tedbirler, işçilere uygulanan kıyım ve kırıma rağmen 5 Haziran 1977 seçimlerinin kazananı CHP olmuştur. CHP işçi, emekçi, öğrenci ve solcuların desteğiyle seçimin galibi olmuştur. 77 katliamı sosyalist hareketin önünü kesememiştir (Hergün Gazetesi, 7 Mayıs.1977, s.1).

Politika Gazetesi, 1 Mayıs kanlı pazarının anılarının henüz canlı olduğu günlerde, estirilen korku ve terör havasına rağmen yüz binlerin CHP'nin İzmir'deki seçim mitingine katılması, halkın kanlı tertiplere geçit vermeyeceğini gösterdiğini söylemiştir. Böylelikle İzmir mitingi, CHP'nin bir seçim mitinginden çok, egemen güçlerin kanlı tertiplerini boşa çıkartan kitlesel bir çıkış olmuştur. Gazeteye göre; "1 Mayıs kanlı pazarından sonra Türkiye'de en azından yakın bir zamanda kitlesel gösterilerin artık yapılamayacağını uman çevrelerin hevesleri kursaklarında kalmıştır". (Politika Gazetesi, 8.Mayıs 1977, s.1).

Demokratik kuruluşlara, sendikal örgütlere, DİSK'e ve diğer demokratik kuruluşlara yapılan saldırılar sonuç vermemiştir. Türkiye işçi sınıfının ve DİSK'in en temel insan hak ve özgürlükleri için, demokrasi, bağımsızlık, özgürlük, barış ve toplumsal ilerleme yolunda faşizmi geriletmek için verdiği mücadele demokrasi ve toplumsal ilerleme yolunu önemli kazanımlar sağlamıştır. Her geçen yıl 1 Mayıslar daha büyük bir coşkuyla, daha geniş kitleler tarafından ve daha bilinçlice kutlanmıştır. 1 Mayıs 1977, Türkiye'deki devrim sürecinin hızla geliştiğini bir kez daha ortaya

koymuştur (Milliyet Gazetesi, 3.Mayıs 1977, s.1).

Sonuç ve Değerlendirme

Demokrasi dışı, örgütleri, faşist çeteler ve Maocu provokatörler tarafından 1 Mayıs 1977 işçi bayramı kana bulanmıştır. Provokatörler 1 Mayısı kana bulayarak kitleleri 1 Mayıs geleneğinden soğutmayı, örgütlü işçi sınıfının her şeye karşın zayıf olduğu izlenimini vermeyi, emekçi kitlelerini alanlardan çekmeyi, seçim öncesinde halk üzerinde panik yaratmayı hedeflemişlerdir. Halk üzerinde yaratılan korku, yılgınlık ve nefretle sol örgütlerin kitlesel gösterilerine tepki duyulması istenilmiştir. Sol örgütler arasında farklı görüşe sahip unsurların birbirlerine olan tahammülsüzlüğünden faydalanıp Maocu bozkurtlara karşı kışkırtmışlar sonra da “solcular azdı, birbirine düştü” izlenimini yaratmışlardır. Böylece olayların fikirsel bir karşıtlık sonucu yaşandığını göstermeye çalışmışlardır.

Olaylar toplumsal bir çatışmaya dönüşmüştür. Olaylardan geriye 34 ölü, yüzlerce yaralı ve kanlı 1 Mayıs kalmıştır. Yaratılan şiddet ortamı siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı etkilemiştir. Olayların yatışmasından 28 gün sonra 1 Mayıs işçi bayramını kana bulayanlar hakkında 10 klasörlük bir iddianamesi hazırlanmıştır. Dava İstanbul 2. Ağır Ceza mahkemesinde görülmüştür. Olaylarda ateşli silahların kullanmasına, ölü ve yaralıların olmasına, olaylara tanık olanların şahitliğine ve kuvvetli delillerle rağmen olayın faileri bulunamamıştır. Olaylarda sorumlu olduğu düşünülen hatta elinde silahla yakalananlar hakkında dahi ne bir işlem yapılmış ne bir soruşturma açılmıştır. Bu durum sağ ve sol ideolojinin kutuplaşmasına, derinleşmesine ve ayrışmasına neden olmuştur. Ülkede totaliter bir terör ortamı yaratılmıştır.

1 Mayıs olaylarının ardından ülkede siyasetin önü giderek tıkanmaya başlamıştır. Sağ-sol çatışmasıyla başlayan silahlı süreç siyasetin aktif öznesi durumuna geçmiştir. Bu durumda hükümet varlığını korumak adına kolluğun gücünü olanca kuvvetiyle devreye sokmuştur. Hükümet ve sınıfsal gruplar sürekli karşı karşıya gelmiştir. Ortaya çıkan ideolojik, etnik ve kültürel çatışma ülkedeki mevcut dengeleri değiştirmiştir. Meydana gelen kaos yeni bir askeri darbenin zemini hazırlamıştır. 1 Mayıs olaylarının neticesiyle Türkiye yeni bir dönemece girmiştir. İdeolojik karşıtlıkla başlayan çatışma ekonomik, siyasal ve toplumsal eşitsizliklerin artmasına, sınıf mücadelelerinin çeşitlenmesine ve toplumsal ayrışmalara neden olmuştur.

1 Mayısın kana bulanmasında yaşanan ideolojik ayrışma sınıf esasına dayalı bir siyasal kutuplaşmayı da belirginleştirmiştir. Sınıf esasına bağlı gelişen ideolojik yapılar kendi iç çatışmalarına paralel olarak gelişen olaylara sebebiyet vermiştir. Radikal eğilimli grupların meydana getirdiği olaylar sonucu toplumsal ve sınıfsal karşıtlığın en üst düzeyde yaşandığı bir dönem meydana

gelmiştir. Dönemin siyasal yanlılık eğilimleri Türkiye'nin toplumsal yapısında belirleyici bir etken olmuştur. 1 Mayıs olayların perde arkasındaki güç dengelerini öne çıkarmış, olayların kuşku uyandıran yönlerini gözler önüne sermiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Ahmad, F. (2015).Modern Türkiye'nin Oluşumu. Kaynak Yayınları.

Algül, S. (2013).Türkiye’de Sendika Siyaset İlişkisi: Disk Örneği (1967-1975). [Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Alkan, M. Ö. (2011). Chicago'dan İstanbul'a Haymarket'ten Taksim'e 1 Mayıs Tarihinin İzinde. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 209, 18-27.

Arslan, L. (2023).Türkiye'nin 1961-1980 Arası Döneminde Siyasi Açmazları ve Koalisyonlar. *Dünya ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 23(1), 141-175.

Atay, K. (2013).1 Mayıs 1977: İşçi Bayramı Neden ve Nasıl Kana Bulandı. Metis Yayınları.

Atılım Dergisi,

Aydinoğlu, E. (2007), Türkiye Solu (1960-1980), Versus Kitap: İstanbul.

Barbak A (2020). Türkiye’de Askeri Yönetim Alanının Anayasal Dönüşümü: Anayasal İktisat Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme. *Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2) 143-157.

Bayrak Gazetesi,

Bizim Anadolu Gazetesi,

Bora, T, (2008), “Sol, Liberalizm ve Sinizm”, *Birlikim Dergisi*, No. 234, 21-79.

Çağlı, E. (2004). Bonapartizmden Faşizme: Olağanüstü Burjuva Rejimlerin Marksist Bir Tahlili. Tarih Bilinci Yayınevi.

Çark Başak Dergisi,

Çavdar, T. (1996). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. İmge Yayınevi.

Çavdar, T. (2003).Türkiye Ekonomisinin Tarihi .İmge Kitapevi.

Çetinkaya, Y. D, Doğan, M. G. (2007) “TKP'nin Sosyalizmi (1920-1990)” Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 8: Sol (Ed: Murat Gültekingil), İstanbul:

İletişim Yayınları, (275-338).

Çiçek, Y.(2008). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yasadışı Sol Örgütlenme Olarak TKP/ML-TİKKO. [Yüksek Lisans Tezi] Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Coşkun, Y. (2017). I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin İlk Üç Ayında Türk Siyasal Hayatı ve Mecliste İktidar-Muhalefet İlişkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(38), 271-298.

Cumhuriyet Gazetesi,

Cumhuriyet Gazetesi,

Demirel, T. (2004). Adalet Partisi İdeoloji ve Politika, İletişim Yayınları

Devrimci Yol Dergisi

Disk Dergisi,

Doğan, H. (2018) .Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta’til-i Eşgâl Kanunu. *Belleten Dergisi*, LXXXII /293, 265- 294.

Dursun, S. (2018).Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükümetleri (1975-1977). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 7(20), 425- 440.

Durum Dergisi

Emeğin Birliği Dergisi

Erdal, H. (1983) TKP’mizi Yükseltelim. İşçinin Sesi Yayınları

Ersan, V. (2014), 1970’lerdeTürkiye Solu. İletişim Yayınları.

Gökçen, S. (2020). İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 67, 241- 264.

Göktürk, E.(2020). Türk-iş’te Sosyal Demokrat Muhalefet ve DİSK’e Yönelim: (1970-1975). *Mülkiye Dergisi*, 44(2), 321-340.

Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları.

Gözübüyük, Ş. (2003). Anayasa Hukuku. Turhan Kitabevi

Günaydın Gazetesi

Günaydın Gazetesi

Güngör, S. (1992), Bölgesel Yapı İtibariyle Toplumsal Olaylar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gürel, N. (2006). 1 Mayıs 1977 Türkiye Devrimcilerinin İki 1 Mayıs Belgesi. Ozan Yayıncılık.

Güzel, M. Ş. (1996). Türkiye’de işçi Hareketi 1908-1984. Kaynak Yayınları

Halkın Birliği Dergisi

Halkın Kurtuluşu Dergisi

Halkın Sesi Gazetesi

Harman, C. (2009), Halkların Dünya Tarihi, Yordam Kitap.

Hergün Gazetesi

Journal of Atatürk

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi,

İleri Gazetesi,

İleri, Ü. (2014). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler. *Emek ve Toplum Dergisi*, 3(7), 32-59.

İlerici Yurtsever Gençlik Dergisi

İşıklı, A. (2003). Gerçek Örgütlenme Sendikacılık, İmge Kitabevi.

Karaca, E .(2005.). 12 Eylül’ün Arka Bahçesinde Avrupa’daki Mülteciler. Ozan Yayıncılık.

Karataş, M (2022).Türkiye’nin 1970’li Yılları ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, .5(10), 387-422.

Kasalak K, Uçar, F. (2014). Türk Siyasetinde Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(41), 41–54,

Katoglu, T. (1994). Devlet Güvenlik Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulünün Genel Yargılama Usulünden Farkları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3), 255-274.

Kaygusuz, İ. (2021). Türkiye’de Sağ Taban İle Sağ Siyaset Arasında Kurulan İlişki Biçimleri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 164-188.

Keskin K. (1987). Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Yapısı, Görevleri ve Yargılama Usulleri, Kazancı Hukuk Yayınları.

Keskin, Y. Z. (2020). Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.22, Sayı: TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, (1-15).

Kırpık, C.(2004), Osmanlı Devleti’nde İşçiler ve İşçi Hareketleri (1876-1914), Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Kitle Gazetesi,

Koç C, Koç, Y.(2008). DİSK Tarihi Efsane Mi Gerçek Mi? (1967-1980), Epos Yayınları

Koç, Y (2003). Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, Kaynak Yayınları.

Koç, Y (2010), Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlı’dan 2010’a, Ankara: Epos Yayınları.

Kongar, E.(1998). 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi.

Küpeli, Ç. (2019). Dünyada ve Türkiye’de 1 Mayıs. *Emek Araştırma Dergisi*, 10 (15), 211-216.

Laçiner Ö.(1975). 12 Mart Üzerine. *Birikim Dergisi*, Sayı: 8, 14-34

Laçiner, Ö. (1975). 1973-75 Dönemi ve 12 Ekim Seçimleri. *Birikim Dergisi*, Sayı.9, 30-39.

Mahiroğulları, A (2011), Dünya’da ve Türkiye’de

Sendikacılık. Ekin Yayın Dağıtım.

Makal, A .(1997). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma ilişkileri: 1850-1920, İmge Kitabevi:

Milli Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Orta Doğu Gazetesi

Özcan, C.(2010). TKP Atılım Dönemi'nde DİSK-TKP ilişkisi ve TKP'nin DİSK'te Etkin Olma Kanalları, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Özdemir M. (2001). Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Başlangıç Dönemlerinde Türk Demir Yolları, Yapısal Ekonomik Sorunlar (1918-1920). TC Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özhazinedar, T. (2019). II. Meşrutiyet Basınında Temel Haklar, [Doktora Tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özhazinedar, T. (2022). Sebepleri ve Sonuçlarıyla 15/16 Haziran Büyük İşçi Direnişi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 128-145.

Politika Dergisi

Reyhan, H. (2017). Türkiye'de Sağ Milliyetçi Siyasal Düşünce Geleneğinde Çevre Algılaması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(12), 855-878.

Roberts J. M, (2010). Avrupa Tarihi, İnkılâp Kitabevi.

Sabah Gazetesi

Şafak, C. (2013),.12 Marttan 12 Eylül'e Türkiye'de sendikalar. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 127, (121-143).

Şafak, Can, (2014).Türkiye'de 1960-1980 Dönemi Emek Tarihine İlişkin Kaynaklar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı, 3, 159-184.

Şahin, A.(2010) .12 Mart'tan 12 Eylül'e Sol Düşün Akımlarının Türk Devrimi Algılamaları (1971-1980), [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Saymen, F. (1954). Türk İş Hukuku. Hak Kitabevi

Şen, A. F, Çetinkaya A. (2013). Medyada Sınıf Temsilleri: 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü Haberleri Üzerine Bir Çözümleme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 19 (78- 93), 78-93.

Sencer, O. (1969). Türkiye'de İşçi Sınıfı. Habora Kitabevi Yayınları.

Seyitdanlıoğlu, M. (2009). Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii (1839-1876). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28 (46), 53 - 69

Seyrek, İ. (2020), "Bakunin-Marx Tartışmalarının Tarihsel Bir Durağı: I. Enternasyonal," *SAV Katkı Dergisi*, Sayı 9, (66-80).

Son Havadis Gazetesi

Sosyalist Yol Dergisi

Tanör, B. (1996). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, İstanbul: Afa Yayınları.

Taş, H. Y. (2012). Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde, Sendikalar ve Sendikaların Geleceği. *Emek ve*

Toplum Dergisi, 1(1), 60-80.

Tercüman Gazetesi

Toprak, Z.(1982), Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918. Yurt Yayıncılık,

Tosun, T. (1999). Türk Parti Sisteminde Merkez Sağ ve Merkez Solda Parçalanma. Boyut Yayınları

Tunç, B, Akarçay E.(2020). 12 Mart Muhtırası Sonrası 1961 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1543-1571.

Tütüncü, G. (2008).Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 69-70.

Ürün Dergisi

Uslu, A. (2014). Avrupa'da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi*, .9(1), 2014, 1-24.

Vatan Gazetesi

Yalçiner, M. (1988), Türkiye Devrimci Komünist Partisi. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları. (2270-.2281).

Yıldırım, K. (2011). Osmanlı Çalışma Hayatında İşçi Örgütlenmesi ve İşçi Hareketlerinin Gelişimi (1870-1922). [Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Yılmaz, A. G. (2015).I. Milliyetçi Cephe Hükümeti: Siyasal Şiddet ve Devlet. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 221-246.

Yılmaz, E, Veli Y (2020). 1950-1993 Devrimci Gazeteci. İletişim Yayınları.

Yurt ve Dünya Dergisi